

29569

A GUIDE
TO
SANSKRIT PRIMER

Price 0-12-0

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

{ ગજગલી કૉપીરાઈટ પ્રિમાળ }

અનુક્રમાલ ૧૧૭૧૭ ગર્ગલ

પુસ્તકનુ નામ રી રહીત પ્રાચીન રાજા

વિષય મરઘ ૧૮૪૭ બી રી

A
GUIDE
TO

SANSKRIT PRIMER.

With rules, translations, numerous extracts
from Siddhanta Kaumudi,
&c &c &c

**DESIGNED TO SERVE THE PURPOSE OF A
PRIVATE TEACHER.**

BY

JEKISANDAS GANGADAS BHAKTA,
(Late) Sanskrit Teacher, Mission High School,
SURAT

KARSANDAS NARANDAS & SONS,

Book-Sellers, SURAT

10th EDITION -(All Rights Reserved)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
સુરત
ગુજરાતી કૌપીરાઈ સમાહ
૧૧૬૮૭

Published by
Balubhai Karsandas Bookseller
Nanavat—Surat

Printed by
Vithaldas Kikabhai at the “Sunder”
P Press, Landa Chawk, SURAT

PREFACE

The following pages have been published to supply a want long felt by students of Sanskrit Primer

This book contains -1 All rules translated into Gujarati with numerous important additions and alterations 2 Extracts instead of rules from Kaumudi and new easy rules framed by its aid 3 Special forms of nouns and verbs in whose declension and conjugation respectively majority of boys usually commit mistakes 4 Numerous forms of Grammar not given in the Primer 5 Translation into Gujarati & English and into Gujarati and Sanskrit of Sanskrit and English sentences respectively

A few words about each of the five points mentioned above —

1 During the seven years that I have been working as Sanskrit Teacher I have been orally dictating the Gujarati translation of rules to my students and have been examining their Exercise books in the important time of school that would otherwise be better spent By experience I have learnt and every Sanskrit teacher would admit that boys make a very good application of rules when they have grasped them in their vernacular In

many a school I have known teachers have been dictating translation of rules. For this purpose all the rules are translated in this book. In some places they are split up in order that young men can readily grasp and recollect. Vide rules of Lessons V, VI, VII, & others.

Boys remember extracts of poetry more easily than those of prose. In like manner they remember Sutras & Vartikas of our Sanskrit Grammar more easily than rules in prose form. For this purpose I have given in some lessons extracts from Kaumudi. Vide Page 1. New rules are also formed by its aid. See lessons 16, 17 on the forms न्यसूदयम् न्यषीदम्.

Even students of higher classes of our High Schools commit the foolish mistake of saying वनौकसी and सुखभाजी as feminine bases of वनौकस् and सुखभाज् respectively. So some light is thrown on the formation of these bases also by framing rules.

3 Forms of अभ्यूषिवस्, बह्वस्, जगवस्, अद् to eat, very often puzzle students, so they with many others are given ready-made.

4 Necessary important rules on the Passive Voice, the irregular forms of अम्बा, अक्का तरी, अषो etc the forms of किम् with चित्, important additions in the lesson of verbal derivatives and much other useful matter have been given.

5 Owing to the stiffness of examiners the Sanskrit standard of the Matriculation is every

year increasing and consequently many Sanskrit teachers of our High Schools, have been trying to increase the Sanskrit standards. Some schools teach 27 to 30 lessons instead of 22 in Std IV. In the class, teachers have not sufficient time for revision. For these reasons boys write exercise books of translation and teachers manage to correct them. In such a case the translation in this book will not be small help. In some schools, teachers desire their students to write out translation from other reasons also. To them also this book will be of no little use.

One marked feature of the translation in this book is that each and every sentence is translated into Gujarati. Boys translate from Sanskrit into English and from English into Sanskrit, but many have not the idea of the exact purport of the sentences. This shortcoming will be removed by this book.

6 Lastly, in discharging my duty as teacher to my satisfaction, I have often to give tuition to those good students who remain absent for a couple of days, who join the school after some progress is done in the Vacation-time of school.

For such and many other private men fond of studying the old language of our Rishis this book will serve the purpose of an able private teacher.

Haripura,
SURAT }
21-1-1899

J G BHAKTA

PREFACE TO THE FIFTH EDITION

The popularity of these Guides is established among students and teachers. The rapid sale of the fourth Edition has necessitated the publication of the 5th Edition very soon and nothing more needs be said here except thanks to the Sanskrit reading public for their appreciation.

Bombay October 1911

The Author

A
GUIDE
TO

SANSKRIT PRIMER

સંસ્કૃત માર્ગોપદેશિકા.

પ્રત્યેક સ્થાનના અક્ષરો સહેલથી યાદ રાખવા માટે આરભમા અહીં
ક્રોસોદીમાથી કટકા આપ્યા છે

અકુહધિસજનીયાનાકળઠ । અ=અ, જા, કુ=કૂ ઋ ઌ ઋ ઌ
અને વિસર્ગ એટલા કલ્પનાની અક્ષરો છે

ઇષુયશાના તાલુ । ઈ=ઈ, ઈ, ઊ=ઊ છ જ ણ લ, ય શ
એટલા તાતરથાની છે

ઋદુરલાખામૂર્ધા । ઋ=ઋ, ઋ, ઋ=ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ, ર અને ઋ
એટલા મધ્યસ્થાની છે

ઋતુલસામા દન્તા । ઋ, ઋ=ઋ ઋ ઋ ઋ ન, ઋ અને ન્ એટલા
દન્તસ્થાની છે સંસ્કૃતમા ધીધ ઋ નથી

ઋપૂષ્માનીયાનામોઘ્ઘૌ । ઋ=ઋ, ઋ, ઋ=ઋ ઋ ઋ ઋ અને
(ઋ) ઋ એ ઉપધ્માનીય એટલા એવસ્થાની છે

યરલલા અન્ત સ્થા । યૂ ર ઋ અને ઋ એટલા અત્તરથ અથવા
અર્ધસ્તર કહેવાય છે

અમઋજનાના નાસિકા । ઋ ઋ ઋ ઋ અને અક્ષરોનું નાસિકા સ્થાન છે
નાસિકાનુસ્વારસ્થ । અને અનુસ્તરનું પણ નાસિકાસ્થાન છે

વકારસ્ય વન્તોઘ્ઘમ્ વકારનું સ્થાન દ્વિતીય છે

કૂ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ ઋ અને સ્ આ તેર વ્યંજન
અષોષ વ્યંજન કહેવાય છે અને બાકીના ષોષ વ્યંજન કહેવાય છે
કૂ ધી શરૂ થતા પાંચ વ્યંજન કૂ વર્ગના અથવા કૂ કહેવાય છે
એજ પ્રમાણે ઋ વર્ગ અથવા ઋ, ઋ વર્ગ અથવા ઋ, ઋ વર્ગો માટે સમજવું

દરેક વગનો પાન ત્રીજો પાચમો અન ચ ર લ્લ અન વ એ
અવપ્રાણ કાન રે ગતા પીતો, ચોથો મને શૂ ન સ અને
દ્વ એ મહાપ્રાણ ૧૧૧૫ ૨

૧ બહુ ઉભા પી નહિ તેમજ બહુ ધીરેથી નહી એરી ગીતે બુદ્ધ-
ધ્વીની આસપાસ ફરી નળી હાથથી ટુચકી વગાડવામા જોડેલો વખત
બધ તેને માત્રા છે ૨

૨ જે સ્વરોનો ઉચ્ચાર કરવામા એક માત્રા જોડેનો વખત બધ તે
હસ્ત સ્વર કહેવાય છે, તે ન એ પ્રમાણુ છે -

અ ઙ ઙ, ઋ, લ્લ

૩ જે સ્વરનો ઉચ્ચાર કરવામા બે માત્રા જોડેના વખત બધ તે
બીજસ્વર કહેવાય છે ઉપર નહી હસ્તસ્વરના દીપ સ્વર નીચે પ્રમાણુ છે -

આ, ઈ ઙ ઋ, લ્લ દાર નથી એ પૂર્વે કલ્પુ છે

૪ ય અને યે ૧ સ્વરોનુ બધન કળતાલુ છે

આ યા ઐ— કળતાલુ છે

આ સ્વરો સગર કહેવાય ૧૨ તથા દીપ ગણાય ૭

૫ આધેથી યાદને માવાવનામા, તથા ગાગ મકના વગેરે ક્રિયામા
સ્વર વધારે લગાય ૭ ત્યાર તરે વ્યુત કહે છે

કૃષ્ણ રે અશ પઠય રૂ મુ યા ૧ ને,

આમા કૃષ્ણ ગણે ૧ લો અ વ્યુત છે, અને તે ૩ નિગા
નીધી જણાવતા ૨

૬ એન્ગ રાતના મારે સર્વળ કહેવાય ૭ અથવા જે સ્વરો
એકજ હેય અથવા જમા હસ્ત દીપ માત્રાનોજ ડેર હોય તે સર્વળ
સ્વર કહેવાય ૭ તથા જોડે ૧ સ્વર ૧ અઞ, અઆ, આઅ આઆ
ઈઈ, ઈઈ, ડડ, ડડ, ઋઋ લ્લ એ વિચારના જે જોડકા થાય તે
અસર્વળ કહેવાય ૭ તેમ અઈ ઈડ, ઋઞ, લ્લડ, ઋઞો વગેરે

પાઠ ૧ લો.

અ ઙ ઙ ના રૂપા

અસ્મિ હુ છુ સ્વ અમે એ ડીએ સ્મ અમે છીએ.

અમિ ત છે સ્થ તમે બે ડા સ્થ તમે છે
અમિ ત છે સ્થ તમે બે છે સન્તિ તેઓ ૬

અદ 10 ૧૨ ના ૩૦

અદિ ૬ ખઉ ' અદ અમે મે ખાધે છીએ અદ અમે
ખાધે છીએ

અત્તિ તુ માય ૮ અત્થ તમે બે ખાઓ છો અત્થ તમે ખાઓ છો
અત્તિ તે ખયડે અત્ત તેઓ બે ખાય છે અદન્તિ તેઓ ખાય છે

સરકૃતમા પતુઆના ૧૦) વર્ગ પાડવા છે જે 'ગણ' કહેવાય
છે તથા તા પતુઓ બે જાના પ્રત્યયો લે છે પરસ્મૈપદના પ્રત્યયો
અત આત્મનેપદ ના પ્રત્યયો આ પ થી પરસ્મૈપદના પ્રત્યયો લેનાર
પતુ તા પ નથી પડતા ૮ અત આત્મપદના પ્રત્યયો લેનાર પતુઓ
આત્મનેપદી કહેવાય ૮

પાઠ ૧ થી ૪

પત માનકાળમા પરસ્મૈપદી પાતુના ઉપે સત્રાનનાર નિયમો.

૧ ડા પાતુનુ ૩ તથા ૨ નુ હોય તા પહેલા વાડ આવે
, પ થી ગાની નિનાની અત પડી પ્રત્યય આવે છે

૨ ગાની નિનાની સરકૃતમા ચિકરણપ્રત્યય કહે છે

૩ પ્રકરમા કાટખૂગકૃતિ નૈતમા આપે ત રૂપને આદેશ કહ ૬
જમકે [ગચ્છ] [મુચ્ચ] [તિચ્છ] [પચ્ચ] [પિચ્] [ચચ્છ] ૫ગરે
જો પતુના આદેશ આપેના હોય ૭ તા પાતુન મને આદેશન
નિરાની તથા પ્રત્યયો વાગે ૭ જેમકે ગચ્છસિ, મુચ્છસિ, નાચસે,
વિન્દતે

આદેશો બે ગણની શિશની લગાડતા પૂર્વ ગુણ, વૃદ્ધિ ન્યાના
નિયમ પ્રમાણે કેવાકરને મનેલા રૂપ નથી

૩ પહેલા ગણની નિશાની અ છે

ખીમ , , નથી

ચોથા , , થ છે

છટ્ટા   "   "   અ ઇ
દશમા   "   ,   અચ ઇ

૪ પહેલા ગણની નિશાની અ ઉમેરતા પહેલ જે માત્રાને ઇડે સ્વર હોય તેના છલ્લા સ્વરનો અને જે માત્રાને છડે વ્યંજન હોય તેના છલ્લા વ્યંજનની પહેલાના હરફ માગેના ગુણ થાય છે

૬ કે ઈ નો ગુણ ય

ઉ „ ઊ „ „ ઓ

ઝ „ ઞ „ „ અર

ટ „ „ અલ્ ટ પરથી દીર્ઘ લઘુ સંસ્કૃત ભાષામાં નથી

જેમકે ની+અ=ને+અ

સ્મિ+અ=સ્મે+અ

બુધ્+અ=બોધ્+અ=બોધ

મુદ્+અ=મોદ્+અ=મોદ

વૃધ્+અ=વર્ષ્+અ=વર્ષ

વૃત્+અ=વર્ત+અ=વર્ત

સ્મૃ+અ=સ્મર્+અ=સ્મર

સૃ+અ=સર્+અ=સર

તૃ+અ=તર્+અ=તર

રક્ષ ના ધરના ષ ની પહેલા ક્ ઇ તે હરફ સ્વર નથી છેલ્લા અક્ષરની પહેલાનો=ઉપાત્ય જીવ્નો ઉપાત્ય દીર્ઘ ઈ છ માટે ગુણ થતો નથી

૫ ઘની પછી કોઇ પશુ સ્વ આવે તા ઘ નો અચ્ થાય છે

ઘે   ,   ,   ઘે ,   આચ્ „

ઘો   „   „   ઘો „   અચ્ „

ઘૌ   „   „   ઘૌ „   આચ્ „

જેમકે ને+અ=નચ્+અ=નચ સ્મે+અ=સ્મચ્+અ=સ્મચ દ્વે+અ=દ્વચ્+અ=દ્વચ, ગૈ+અ=ગાય+અ=ગાય ષ્યે+અ=ષ્યાચ્+અ=ષ્યાચ, મો+અ=મચ્+અ=મચ, અશ્વો+ઉત્પતત =અશ્વાવુત્પતત, કાશો+અસ્તિ=કાશાવસ્તિ, બાલો+ઉચ્ચાને=બાલાવુચ્ચાને

Join the following by Sandhi

પ્રામે+આસનમ્, વાસ્યૈ+આધાર, દે ગુરો+ઈશ્વર જનો+ઈમે+ઈદ

॥ ૧૧ માં ૧૩૫૧ શ્રીપાણિનિમૃતિના સંસ્કૃત વ્યાકરણમાં લઘુ કલા છે એ માન્યતાને પોતાના ત્રણે વચનોના પ્રત્યયો

પુ Per એ - આદ દ્વિ વ Dual બ ૧ Plural

૧	મિ	થસ્	મસ્
૩	મિ	થસ્	થ
૨	તિ	તસ્	અન્તિ

યુજનર્તામાં તથા ૨૬ ગ્રંથમાં એક વચન અને બહુવચન એવા બે વચનો છે અને સંસ્કૃતમાં ત્રણ વચનો છે એક વચન, દ્વિવચન અને બહુવચન

૭ અતી પછી પહેલા પુરુષના મૂ કે જ થી શરૂ થતા પ્રત્યય આવે તો અ ના આ થાય ૯ જેમકે નય+મિ=નયમિ

૮ શબ્દને છડે સ આવે તા તેનો વિસર્ગ થાય છે જેમકે વદામસ્=વદામ, ગચ્છામસ્=ગચ્છામ, નૃપસ્=નૃપ

૧૦ માં ૧૩૫૨ આને પ્રા પછી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે અથ ૧૩૫૩ ન આવે તા તેનો વિસર્ગ થાય છે જેમકે ચતુર+પજ્ઞા શત=ચતુ પજ્ઞાશત, પુનર+કરોતિ=પુન કરોતિ, પુનર+પતતિ=પુન પતતિ, પુનર+પુનર=પુન પુન, અજાગર=અજાગ, અવેર=અવે, દે માતર=દે માત, દે પિતર=દે પિત,

૯ અ ળ પછી અ થી શરૂ થતા પ્રત્યય આવે તા પહેલો અ ઉડી જાય ૧૩૫૪ વદ+અન્તિ=વદન્તિ

૧૦ જ ગ ળ થી પછી ૧૩૫૫ અઘોષ વ્યજન આવે તો

જ ગ ળ ન બદલે જ મૂ થાય છે

છ જ ળ થી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

છ જ ળ ને મને જ મૂ થાય છે

ઠ ઢ ળ થી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

ઠ ઢ ળ ને બદલે ટ મૂ થાય છે

થ દ ળ થી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

થ દ ળ ને બદલે ત મૂ થાય છે

ફ બ ળ થી પછી કોઈ અઘોષ વ્યજન આવે તો

ફ બ ળ ને બદલે પ મૂ થાય છે

કેમકે જવ+સિવ=જક+સિવ અડ+ગિ-ગતિ ડગ+ગિ ઘુન્નિ
=ઉત્તિઘુન્નિ ઉપાનધ+સુ-ઉપાનધસુ દુધ+પાપના પાપનામા,
તદ્+ત્વમ્+તત્ત્વમ્, શરદ્+સુ=શરત્સુ, વકુમ્+ધાન્તે વકુ-ધાન્તે

૧૧ ચોથા અને છઠ્ઠા ગણના ધાતુઆ ૧ ૫ ૧ ૧ ૧ નોરક
ગુણ થતો નથી

કેમકે શિષ્ તુ ક્ષેષ નહીં થાય તેમજ તુદ્ તાદ્ કુષ્ તુ
કોષ્ અને શિલ્ષ્ તુ પ્રલેષ નહીં થાય

૧૨ દશમા ગણની નિરાની અર્થ ઉમે ૧ ૫ ૧ ૧ ૧ નો
અક્ષર રતર હોય તો તે રત ની અર્થના પદો ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ નો અ
વૃદ્ધિ થાય છે, પશુ કથ, ગણ, રચ પ્રગ્ર વસ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
પુશ્યે દાર, સુગમી મનુ, વગેરે ધાતુ ૧ અ ૧ ૧ ૧ ૧

અ ની વૃદ્ધિ આ, હ ર્ હ ની વૃદ્ધિ પે ડ ડ ઓ, ઋ
કે ક્ક ની આર્ અને લ્લ ની આલ

વિ+અય=વૈ+અય=વાય+અય=વાયય,

ધૃ+અય=ધાર્+અય=ધારય

હ+અય=હાર્+અય=હારય

તદ્+અય=તાદ્+અય=તાડય

મી ધાતુને માટે મીળ્ અર્થના રાખ્યા માટે કૈ ની દૃષ્ટિ
ન થાય સ્કન્દ્ તથા લઙ્ તો પે વતુના ૧ અર્થના અર્થ

ત્યાક્ષર રતર નથી માટે કમ કમના થાય નથી

૧૩ દશમા ગણની નિરાની અર્થ ઉમેના પરના રતર નો અ
શિવાયના ઉપાત્ત્ય હસ્વ રતરનો ગુણ થાય ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ સ્પૃહ સગ વગેરે
ધાતુમા થતો નથી કેમકે ચુર+અય=ચોરય યુષ+અય=ધાપય

મૂષ્ અને પૂજ આ ધાતુન્યામા ઉપાત્ત્ય દીવ રતર ડ દાવતી
તેનો શુણ્ થતો નથી

૧૪ પ્રાષ્મરમા ચોથો પાઠ પૂરો થાય છે ત્યાર પછી પહેલા,
ચોથા, છઠ્ઠા તથા દશમા એમ દરેક ગણના અર્થ પ્રતુના નર્તમા ઇકળના
૩૫ આપ્યા છે તે નમુના પ્રમાણે ચારે પાઠના ધાતુના ૩૫ લેવા

उख् म जि आ धतुओ पडेना गज्जा छे तेभना वर्तमान
कालना उप नना नि मेनी मह । तसरे करे ओखामि ,
भवामि जयामि

यज्, वृच् सह वृज्, वृ जृ रिच् तप्, तृप् वृम् अने
अहं याना रतुप् पडेला तथा ज्ञामा मने गणना छे तेथी पडेला
तथा ज्ञामा ग ना धतुओ तगीडे अपस ३५ तयार करे।

योयामि-यजयामि

जगामि-जारयामि

पशामि-पशयामि

रेचामि-रेचयामि

सहामि-साहयामि

तपामि-तापयामि

वशामि-वशयामि

तर्पामि-तर्पयामि

वशामि-वशयामि

दर्शामि-दर्शयामि

अर्हामि-अर्हयामि

वाक्ये।

पाठ १ दो।

हुं जेनुं I am
तुं र... Thou
प्रो...
ते प... II fall-
तुं जेले I then knowest
तुं जेले I then movest
हुं... I lead
तुं... Then livest
हुं... I never
ते जय छे He goes
हुं... I eat
ते हे... He leads
हुं... I know

ते उ, थाय छे He is
ते जय छे He eats
ते छे He is

तुं जेले छे बदति ।
ते जेले छे बदति ।
तुं जय छे गच्छति ।
तुं जय छे गच्छामि ।
ते गहे छे वसति ।
हुं... वसामि ।
तुं पडे छे पतति ।
तुं यावे छे चरति ।
ते जले छे बोधति ।

૧ દેશવે છે નયસિ ।
 ને હાથે છે સરતિ ।
 ૬ થાઉં છું મવામિ ।
 ૭ ખાય છે અત્તિ ।
 ૮ છું અસ્મિ ।
 ૯ છે અભિ ।
 ૧૦ જીવે છે જીવતિ ।
 ૧૧ તને છે ત્યજતિ ।
 ૧૨ નમે છે નમતિ ।
 ૬ રાહુ છું પવામિ ।
 ૭ ખાય છે વહસિ ।
 ૮ રહુ છું રક્ષમિ ।
 ૯ આમે છે વરતિ ।
 ૬ જીવુ છું જીવામિ ।
 ૭ રાધે છે પવતિ ।
 ૮ તાણુ છું ત્યજામિ ।

પાઠ ૨ ને

આપણે બોલીએ છીએ

We speak

તેઓ જાય છે They go

તમે જાણો છો You know

અમે દેશવીએ છીએ We lead

તમે છો You are

તેઓ રહે છે They dwell

તમે છો You are

તેઓ ખાય છે They eat,

આપણે બાળીએ છીએ We
burn

તેઓ છે They are

તમે છો છો You live

તેઓ નમ આપણે જીવે We

nourish

તેઓ નાશ પામે છે They
perish

તમે નાચો છો You dance

આપણે મન ખામતે છીએ We
lament

તેઓ નાન કરે છે They
corrupt

અપણે તમે જામ We
forget

તમે તારે ચળા છો You
abandon create

તેઓ ઇચ્છે છે They wish

તમે પૂરો ના છો You seek

આપણે છોડીએ છીએ We leave

તેઓ પેન છે They enter

— — —

તમે બોલો છો વદ્ય ।

અમે જામીએ છીએ મચ્છામ ।

તેઓ જામે છે મોહનિ ।

તમે વહ જામો છો નયથા ।

તેઓ થાય છે અવનિ ।

અમે વહીએ છીએ વસામ ।

તમે ખાઓ છો **વત્થ** ।
 અમે છીએ **સ્મ** ।
 તેઓ બાળે છે **વહન્તિ** ।
 અમે જીવાએ છીએ **જીવામ** ।
 તેઓ દુઃખ દે છે **તુહન્તિ** ।
 તમે જીવો છો **જીવણ** ।
 તેઓ પાષે છે **પુશ્યન્તિ** ।
 અમે નાશ પામીએ છીએ
નશ્યામ ।
 તેઓ નાચે છે **નૃમ્યન્તિ** ।
 તમે મૂઠ છો-મૂયા છો **મુઠ્ઠથ** ।
 અમે યોગ કરીએ છીએ
લુભ્યામ ।
 તેઓ અડે છે **સ્પૃશન્તિ** ।
 અમે જીનીએ છીએ **જયામ** ।
 તમે લઇ જાઓ ડો **હરથ** ।
 તેઓ જીએ છે **પશ્યન્તિ** ।
 અમે નાખીએ છીએ **અસ્યામ** ।
 આપણે પીએ છીએ **પિવામ** ।
 તમે યજ્ઞે-પૂજ્ઞે-અજ્ઞે છો **યજથ** ।
 તેઓ લઇ-વહી જાય છે **વહન્તિ** ।
 અમે યાદ રાખીએ છીએ
સ્મરામ ।
 તમે નાખો છો **અસ્યથ** ।
 તેઓ બેટે છે **કુશ્યન્તિ** ।
 અમે સતોષ પામ્યા છીએ
તુશ્યામ ।

તેઓ શોષાય-સૂકાય છે
શુશ્યન્તિ ।
 તમે ગમડો છો **લુઠયથ** ।
 તમે સિયો-છાડો છો **સિશ્વથ** ।
પાઠ ૩ ને
 અમે એ ચોરીએ છીએ,
We two steal
 તમે એ દુઃખ દે છે **You,**
two give pain
 તે એ કહે છે **Thay two tell**
 અમે એ ગણીએ છીએ **We**
two count
 અમે એ પ્રગટ કરીએ છીએ **We**
two publish
 તે એ રચે છે **They two**
arrange
 અમે એ ખાઈએ છીએ **We**
two eat
 તમે એ ઠઠેરો પીટો છો
You two proclaim
 અમે એ ઇચ્છીએ છીએ
We two desire
 તે એ ચિંતન કરે છે **They**
two think
 તમે એ રાજ કરો છો **You**
two please
 તે એ જાય છે **They two go**

અમે બે લઈ જઈએ છીએ

We two carry

તે બે પ્રવેશ છે They two enter

તમે બે નમો છો You two bow

તે બે છે They two are

અમે બે સહારીએ છીએ

We two remember

તમે બે જિતો છો You two conquer

તે બે નાશ પામે છે They two perish

અમે બે નાચીએ છીએ We two dance

તે બે પ્રાર્થે છે They two wish

તમે બે ચોરો છો ચોરચય

તે બે દુઃખ દે છે પીડયત

અમે બે કહીએ છીએ કથયાવ

તમે બે ગણો છો ગણયય

તે બે જુએ છે જયયત

અમે બે રચીએ છીએ રચયાવ

તમે બે પ્રાર્થો છો સ્પૃહયય

તે બે પ્રસિદ્ધ કરે છે ચોષયત

અમે બે વિચારીએ છીએ

ચિન્તાયાવ

તમે બે પ્રકટ કરો છો પ્રયયય

તે બે પ્રમન્ન કરે છે પ્રીણયત

અમે બે વખોડીએ છીએ નિન્દાવ

તમે બે કાપો છો કુપ્યય ।

તે બે ખેડ છે કૃષત

અમે બે પૂજીએ છીએ પૂજયાવ

તમે બે રવડો છો અદથ

તે બે ઉછળે-અકળાય છે ક્ષુન્ધયત

અમે બે વીણીએ ડીએ ઉચ્છાવ

તે બે ગર્જવે છે વર્ણયત

અમે બે બરીએ ગીએ મિલિયાવ

તમે બે બમડા છો જરણય

તે બે શત કરે છે સાન્ત્વયત

અમે બે ગપાણીએ ડીએ શંસાવ

તમે બે ખેતો છો વદથ

તે બે થાય છે ભવત

તમે બે ગાંધો છો પચથ

અમે બે મમજીએ ડીએ બોધાવ

તે બે ખાય છે અત

અમે બે સતેષ પાત્રીએ છીએ

તુપ્યાવ

તમે બે લોભ કરો છો લુપ્પય

તે બે ગમડે છે લુપ્પયત

અમે બે આગીએ છીએ સ્પૃશાવ

તમે બે પૂછો છો પૂચ્છય

પાઠ ૪ થી.

તું બોલે છે Thou speakest
 તમે રહે છે You dwell
 અમે જાણીએ છીએ We know
 તે સંભાળે છે He protects
 હું પડું છું I fall
 તેઓ લઇ જાય છે They lead
 તમે બે ખાઓ છો You two eat
 તેઓ છે They are
 તું નાશ પામે છે Thou perishest
 તે નાચે છે He dances
 અમે પ્રવેશીએ છીએ We enter
 તમે બે પૂછો છો You two ask
 તે મોહ પામે છે He is silly
 હું ઇચ્છું છું I wish
 તમે છોડો છો You leave
 તે અડકે છે He touches
 તમને સ્મરણ છે You remember
 તે બે લઈ જાય છે-વહે છે They two bear or flow
 તે છાટે છે He sprinkles
 તેઓ ગમડે છે They wallow

હું સતોષ પામું છું I am satisfied
 તમે બે નાખો છો You two throw
 હું કહું છું I tell
 તમે પ્રમાણો છો You praise
 તું મરે છે Thou beatest
 તેઓ ઉગે છે They grow
 તેઓ પૂરે ? They two ship
 હું ઉભો રહું છું I stand
 તમે છૂટો છો You desce
 તે ધુએ જ He washes off
 તે બે જીલ્લ થાય છે-દાવ પામે છે-ધટે છે They two waste away
 હું ખાઈ છું I eat
 અમે જીવીએ છીએ We live
 તમે ડોડો છો You abandon
 તેઓ સધે છે They cook
 હું પોષું છું I nourish
 તે બે લઈ જાય છે They two take away
 તું જીતે છે Thou conquere
 તેઓ પીએ છે They drink
 અમે બે જોઈએ છીએ We two see

તે બોલાવે છે He calls
 તેઓ દુઃખ દે છે They give
 pain
 અમે ભજીએ છીએ We worship
 હું થાક્યો છું I am weary
 નમે દોડી પીરો છે You pro-
 claim
 તે ગણે છે He counts.
 આપણે ખેડીએ છીએ We
 plough
 તેઓ પીગાળે છે They melt
 તે ચિંતવે છે He thinks

તે પેસે છે પુણ્યતિ ।
 હું નાચું છું નૃત્યમિ ।
 તમે લોભ કરો છો લુભ્યથ ।
 તે પેસે છે વિજયતિ ।
 હું ધન્ય છે રુદ્ધસિ ।
 હું પૂજું છું યજામિ-પૂજયામિ ।
 હું દુઃખ દે છે પીડયસિ ।
 તે ઉગે છે રોદ્યતિ ।
 અમે બોલાવીએ છીએ હયામ ।
 તે મૃદ છે મુદ્યતિ ।
 તેઓ સતોષાયા છે તુષ્યન્તિ ।
 હું બિર્બુ છું જયામિ ।
 તમે જાઓ છો, ગચ્છથ ।

હું થાક્યો છે આમ્યસિ ।
 હું ધન્ય છું સ્પૃહયામિ ।
 અમે બે પીએ છીએ પિબાથ ।
 તમે બાળો છો, વદ્યથ ।
 તેઓ હુએ છે જ્ઞાલયન્તિ ।
 તે ઘટે છે જયતિ ।
 હું કહે છે કથયસિ ।
 તે તોળે છે તોલયતિ ।
 તેઓ ચોરે છે ચોરયન્તિ ।
 તમે ગાઠવો છો રચયથ ।
 તે દહેરો પીરે છે ધોષયતિ ।
 મને સાબરે છે સ્મરામિ ।
 તે બે રહે છે વસત ।
 અમે વધએ છીએ હરામ ।
 તમે કહો છો, કથયથ ।
 હું અડકે છે સ્પૃશસિ ।
 તેઓ ધન્ય છે વાચ્છન્તિ ।
 તમે બે જાઓ છો, ગચ્છથ ।
 તે ચોરે છે ચોરયતિ ।
 અમે બે છપએ સ્વ ।
 હું પ્રસન્ન કરે છે પ્રીણયસિ ।
 હું પેસું છું વિજામિ ।
 તેઓ મારે છે તાડયન્તિ ।
 અમે બે રાધીએ છીએ પચાવઃ ।
 તમે લાળો છો, ચલથ ।

ધાતુઓની પૂર્વે ઉપસર્ગ લગાડવાથી તેમના મૂળ અર્થમાં બદલી આવત ફેરફાર થાય છે, જેમ કે—

કરોતિ=કરે છે does
 અનુકરોતિ=નકરે કરે છે
 imitates
 ક્રામ્યતિ=જાય છે, goes
 અતિક્રામ્યતિ=ન યોગી જાય
 છે transgresses
 પ્રક્રામ્યતિ=નીડે છે Proceeds
 ગચ્છતિ=જાય છે goes
 અધિગચ્છતિ=મેળવે છે, obtains
 જાણે છે knows
 અનુગચ્છતિ=ની પછી જાય છે,
 follows
 અપગચ્છતિ=જાય છે goes
 away
 અપિગચ્છતિ } =ની સમીપ
 અધિગચ્છતિ } જાય છે, ap-
 proaches
 આગચ્છતિ=આવે છે, comes
 ઉદ્ગચ્છતિ=ઘટે છે rises
 ઉપગચ્છતિ=ની પાસે જાય છે,
 approaches
 સંગચ્છતે=મળે છે, unites
 તરતિ=ઓળંગે છે crosses
 અવતરતિ=ઉતરે છે, descends
 દધાતિ=મૂકે છે, places

અપિદધાતિ } =દાકે છે, બંધ કરે
 પિદધાતિ } છે shuts
 નયતિ=નહ જાય છે, leads
 પરિણયતિ=પરણે છે, marries
 રોહતિ=ઉગે છે grows
 અધિરોહતિ=ઘટે ડ, ascends
 આરોહતિ=ર ઘટે છે, ascends
 વર્તતે=છે, is
 પરાવર્તે=પાછા ફરે છે, turns
 back
 વતતિ=પડે છે, falls
 ઉત્પતતિ=ડે છે, jump-
 બેસે છે sits
 દમીષ્ટ રહે છે,
 sinks down
 સીદતિ= } રહે છે, lives
 ઝીમવાય છે
 despairs
 નાશ પામે છે,
 perish
 નિષીદતિ=મેળવે છે, joins
 માણતે=બોલે છે, speaks
 પ્રતિમાણતે=જવાબ આપે છે,
 replies
 સ્નિહ્યતિ=મેળે છે, embraces,
 વિઠ્ઠિહ્યતિ=છુટા પાડે છે,
 separates

કે ત વખત ઉપમર્ગ લાગવાથી ધાતુનો અર્થ બદલે ફરતો નથી
પણ પ્રથમ જેવો નહીં હોય

ઈક્ષતે=પ્રુએ છે પ્રેક્ષતે=પ્રુએ છે

તમસિ=તમે છે પ્રણમતિ=તમે છે

વતુડી પહેલાં એક ક્રિયા વગર ઉપમર્ગ પછી આવી શકે છે
અર્થ ઉપ+ગચ્છતિ=અનુપગચ્છતિ ।

સપ્ ઉપ+સરતિ=સમુપસરતિ ।

ત્રિ+પાત્ર+હરતિ=ત્ર્યપહરતિ ।

તમ્-અધિ+ગચ્છતિ=તમધિગચ્છતિ ।

જન જેડે મૂ આવે અંગે તેની પછી શુ ષ્ મ્ ર્ કે હ આવે
તો મૂ નો અનુગત જરૂર થાય છે આ વિવાદનો ખીજો વ્યવસ્થા
આવે તો વિષય કરીને થાય છે તો અનુગત ન કરીએ તો મૂ ની
પછી જ આવતો જે નો છે તે વગર અનુનિષ્ક મૂ ને મને મુ ય
કે ન તે મૂ ની પછીનો વ્યવસ્થા બે ય ર્ કે લ હોય તો મૂ ને મને
અનુનિષ્ક ય ષ ન લ્ અનુક્રમે મુઠ ય ડ (ધાતુ પડ મૂ નો અનુ
ગત જરૂર થાય છે) જેનું છે—

જનમ્+જસતિ=જન જસતિ ।

અહમ્+શિવપુત્રમ્+વળમુખમ્-સ્તૌમિ=અહ શિવપુત્ર વળમુખં સ્તૌમિ ॥

તિન્યમ્+રમતે=તિન્ય રમતે ।

અજામ્+હરતિ=અજા હરતિ ।

ત્વમ્+કરોષિ=ત્વ ા ત્વદ્કરોષિ ।

તમ્+ચ્છતે=તમચ્છતે=ઠા સકચ્છતે ।

ધનમ્+ચિનોતિ=ધન ચિનોતિ ઠા ધનચિનોતિ ।

ધનમ્+ટીકતે=ધન ટીકતે ઠા ધનટીકતે ।

ધનમ્+નશ્યતિ=ધન નશ્યતિ ।

સુખમ્+પ્રીણયતિ=સુખ પ્રીણયતિ ઠા સુખમ્ પ્રીણયતિ ।

સમ્+ચ્છતિ=સયચ્છતિ ઠા સંદયચ્છતિ ।

(નક પે કરીને થાય=થાય અથવા નહીં થાય

સમ+યન્તા=સયન્તા or સંયન્તા ।

સમ+વત્સર=સવત્સર or સંવત્સર ।

ભારમ્+વહતિ=ભાર વહતિ or માર્વહતિ ।

દ્રવ્યમ્+લભતે=દ્રવ્ય લભતે or દ્રવ્યેલ્લભતે ।

યમ્+લોકમ્=ય લોકમ્ or ચલ્લોકમ્ ।

પાઠ ૫ મો.

નિયમો.

જો અ કે આની પછી ષ કે ષે આવે તો બંનેને ગદ્યે ણ મુદાય
જો તેથી અ+ષ=ષે અ+ષે=ષે આ+ષ=ષે આ+ષે=ષે ૧-૧-કૃષ્ણ+
પક્ત્વમ્=કૃષ્ણપક્ત્વમ્, દેવ+યેશ્વર્યમ્, -દેવેશ્વર્યમ્, તવ=પત્ર=તદૈવ

જો અ કે આ ની પછી ઓ કે ઔ આવે તો બંનેને ણ ઓ
મુદાય તેથી અ+ઓ=ઓ અ+ઔ=ઔ આ+ઓ=ઓ આ+ઔ=ઔ
દાખલા - વન+ઔષધિ -વનૌષધિ, નૃપ+ઔ=નૃપૌ

જો અ કે આની પછી અ કે આ આવે તો બંનેને ણ આ
મુદાય છે જેમકે ક્ષ+અસ્તિ=ક્ષાસ્તિ, ન+આશસે=નાશસે ગરણ+
આગત =દારણાગત, વિશ્વ+આધાર=વિશ્વાધાર

જો હ - હી ની પછી હ કે હી આવે તો બંનેને ણ હ મુદાય
છ જેમકે પરિ+હૃક્ષે=પરીક્ષે ગિરિ+હૃશ =ગિરીશ,

જો ડ કે ડી પછી ડ કે ડી આવે તો બંનેને ણ ડ મુદાય
છ જેમકે આસનેષુ+ઉપવિશન્તિ=આસનેષુપવિશન્તિ, માનુ +ઉદય
=માનુદય

જો ક્ર કે ક્રની પછી ક્ર કે ક્ર આવે તો બંનેને ણ ક્ર
મુદાય છે, જેમકે હોત્+ક્રકાર =હોત્કાર, કર્ત્વ+ ક્રજુ =કર્ત્વજુ

જો લની પછી લ આવે તો બંનેને ણ લે ક્ર દીર્ઘ મુદાય છે
જેમકે હોત્+લકાર =હોત્કાર, કર્ત્વ ક્રજુ =કર્ત્વજુ

જો ઝ કે ઝાની પછી ઝ કે ઝ આવે તો બંનેને ણ ઝ મુદાય
છ જેમકે ફલ+ઝ =ફલે, દેવ+ઝશ =દેવેશ

જો અ કે આની પછી ડ કે ડ઼ આવે તો યને બદલે ઓ મુકાય છે જેમકે ગઙ્ગા+ઉદકમ્=ગઙ્ગોદકમ્

સસ્કૃતમાં પ્રત્યય ય જાતના છે સુષ્ અને તિડ્, સુષ્ એ નામ, સર્વનામ તથા ત્રિગેણ્યુને લાગે છે અને તિડ્, એ ધાતુને લાગે છે પ્રત્યયો લાગનાથી થયેલા રૂપને શદ કહે છે જેમકે નૃપ, અશ્વો, સર્વે, અન્ય, ગच्छति, ચરત, ચલામિ વગેરે

જો પાત્રી અદર અ કે આની પછી ઋ કે ઋ઼ આવે તો યને બદલે અઙ્ મુકાય છે, જેમકે પ્ર+ઋણમ્=પ્રર્ણમ

જો અ કે આની પછી લ઼ આવે તો યને બદલે અલ્ મુકાય છે જેમકે તલ+લકાર=તલલકાર

Join by sandhi,-

पूर्ण+इन्दु परम+ईश्वर, ज्ञान+इन्द्रिय, भाग्य+उदय, हित+उपदेश, सूर्य+उदय

વિસર્ગની પૂર્વે અ હોય અને તેની પછી અ કે ધોષ વ્યજન હોય તો વિસર્ગ અને તેની પૂર્વેના અ યને બદલે ઓ મુકાય છે જેમકે ગમ્+અશ્વમ્=ગમો અશ્વમ, યોધ+અસિમ્=યોધો અસિમ, હસ્ત+અસ્યતિ=હસ્તો અસ્યતિ નૃપ+જયતિ=નૃપા જયતિ, વક્ષ+ભિ=વક્ષાભિ

Join by sandhi:- नर अस्ति, जन गच्छति, मनुष्य वदति व्याधय नश्यन्ति and पुत्र जनकम्

પ ને અ તે ષ ૬ ઓ આવે અને તેની પછી અ આવે તો તે અ પર્વના ષ કે ઓ ને રૂપે થઈ જાય છે, એટલે ષ+અ=ષ, અને ઓ+અ=ઓ આ અ ને સ્થાને વણુ ખડે અવગ્રહ મુકાય છે જેમકે રામો+અશ્વમ્=રામોઽશ્વમ્ અથવા રામોઽશ્વમ્, કૌશિકા+અસ્મિ=કૌશિકોઽસ્મિ અથવા કૌશિકાસ્મિ, ને+અતિ+નયતિ, એવા ષ પદને અ તે નથી માટે અ, ષ મા મળી ગયા નહી

વિસર્ગની પૂર્વે આ હોય અને તેની પછી ષ્વર કે ધોષ વ્યજન હોય તો વિસર્ગનો લોપ થાય છે જેમકે જના+વદન્તિ=જના વદન્તિ અથવા उत्पन्ति=अथा उत्पतन्ति, मा+भि=માભિ

Join by sandhi --

નરા ઝટન્તિ, નૃપા ઇચ્છન્તિ, મિશ્રુકા વચન્તિ, મૂર્સા
અરુપન્તિ, વિહંગા હવન્તે, શિષ્યા નમન્તિ

વિસર્ગની પૂર્વે જ હોય અને પછી જ શિવાયનો સ્વર આવે તો
વિસર્ગનો લોપ થાય છે જેમકે કવચ + ક્રષીન = કવચ ક્રષીન,
ધર્મ + ઉપદિશ્યતે = ધર્મે ઉપદિશ્યતે

Join by sandhi --

પુરુષ આધાર, નર ઇચ્છતિ, જન ઉચ્છતિ, જીવ ઋચ્છતિ,
નૃપ ષધન્તે, કુમાર ઓદનમ્

વિસર્ગનો લોપ થવાથી બે સ્વર સાથે આવે તો તેમની સંધિ
થતી નથી જેમકે અશ્વા ઉત્પતન્તિ, નૃપા ઉપહારૈ ।

Join by sandhi --

મનુષ્ય આસ્તે, ધર્મે દ્વહ, દેવા અવ, હર ઋષિ:, નૃપા
આદિશન્તિ, નરા ષધન્તે,

એકજ પદમા ઋ, ર કે ષ ની પછી તત્તજ ન આવે તો તે
ન નો જ થાય છે જેમકે મૃન + મય = મૃનમય, લીર + ન = લીર્ણ, સિષ +
નેહ = સિષ્ણેહ

એ ઋ, ર કે લ્ અને ન ની વચ્ચે સ્વર, છ શિવાયના અર્ધસ્વર,
ક ઠસ્થાની, ઓઠસ્થાની અને હ એમનાં એક કે વધારે આવે તો પણ
ન નો જ થાય છે જેમકે ગૃહાનિ = ગૃહાણિ, વારિના = વારિણા,
ઇન્દ્રાની = ઇન્દ્રાણી, નૃપેન = નૃપેણ, ગુરુનામ્ = ગુરુણામ્ બહુના, કાયેન
આ શબ્દમા ઋ, ર કે લ્ કેઠપણુ નથી માટે ન નો જ થાય નહીં
પર્ણેન એમા ર છે પણુ ર અને ન ની વચ્ચે આવેલા જ અને ષ
એમનાં જ વચ્ચે આવી શકે તેવા નથી

શબ્દની છેડેના ન નો અથવા પદમા ન ની પછી ત્, ય્, દ્,
કે ષ્ આવે તો તે ન નો જ થતો નથી દાખલા --

1 પૃ + ના + મિ = પૃજામિ, વૃ + ના + મિ, વૃજામિ, નૃ + નામ્ = નૃજામ,

ગન્તુ+નન્+હ=ગન્તુણિ આ રાખ્દોના એકજ પ ના ઋ અથવા ઋ ની પછી તરતજ ન્ આવ્યો છે તેથી તેનો જ્ થયો છે

૨ તીરુ+નન્તીર્ણ પૂરુ+નન્+પૂર્ણ જીરુ+નન્-જીર્ણ આમા એકજ રાખ્દોમા રૂ પછી તરતજ ન્ આવ્યો તેથી તેનો જ્ થયો છે

૩ કૃષ્+નન્=કૃષ્ણ, તૃષ+નાન્=તૃષ્ણા આ રાખ્દોમા એકજ પ ના પછી તરતજ ન્ આવ્યો છે તેથી તેનો જ્ થયો છે

૪ નૃપેન=નન્+ઋ+પ્+પ્+નન્+શ=નૃપેણ આમા ઋ અને ન્ ની વચ્ચે પ્+પ્, જૂ વર્ગનો અક્ષર અને સ્વર પ આવેલા છે તે આવી શકે એવા છે

ગૃહાનિ=ગ+ઋ+હ+આ+નન્+હ=ગૃહાણિ આમા ઋ અને ન્ ની વચ્ચે હ્ અને આ ન્ આની શકે એવા અક્ષરો છે, રામેણ=ર+આ+મ્+પ્+નન્+અ રામેણ આમા રૂ અને ન્ ની વચ્ચે પે સ્વર અને એક પ વર્ગનો વ્યંજન આવેલા છે સુરમિ+ના=સુરમિના, ઋચિ+ના=ઋચિના, સર્વાનિ=મર્વાણિ

૬ વહુના, કાચેન, ફલેન, લઘુના અને વન્ધુના આ રાખ્દોમા ન છે પણ તેની પહેલા ઋ રૂ કે જ નથી, તેથી ન નો જ્ થયો નથી

૬ પર્ણેન, રાક્ષસેન, કૃષ્ણલેન, અરણ્યાનિ, ગચ્છન્તિ, ચલન્તિ, ષન્દન્તે, વિન્દન્તે, નૃપાન્, ગુરુન્ આ રાખ્દોમા ન નો જ્ થયો નથી તેના કારણે ઉપરના તિમ્બોમાથી ગેધી કાઢે

૭ હે પિતરુ નમ ॥ પુનરુ+નયતિ ॥ આમા રૂ અને ન્ બુદ્ધિ ભુદા પદમા છે તેથી ન્ નો જ્ થયો નથી પણ પરિ+નયતિ=પરિણયતિ અને પ્ર+નમતિ=પ્રણમતિ આમા ન્ નો જ્ થયો છે કારણ કે પરિ અને પ્ર એ ઉપસર્ગો લાગવાથી પદ તો એકજ રહે છે

Indeclinable જેમના રૂપ ન લેવાય તે રાખ્દો અવ્યયો, જેમકે ન, વિના, સ્વસ્તિ નમ, પ્ર, પરા મિત્રે

સૂ અથવા નિસર્ગની પૂર્વે અ કે આ આ શિવાયતો સ્વર આવે અને તેની પછી સ્વર કે ધોષ વ્યંજન આવે તો તેનો રૂ થાય છે

જેમકે નૃપતિ યજતિ=નૃપતિર્યજતિ, નૃપતિ અરીન્=નૃપતિરરીન્
 ધીરયો યુદ્ધમ્=ધીરયોર્યુદ્ધમ્

Join by sandhi —

કવિ +વર્ણયતિ રત્નૈ +ભૂવયતિ, યતિ +અરણ્યમ્, શીર્ષૈ +ધારાન્,
 મુહુસ+મુહુસ્ બહિસ્+ગચ્છતિ, નિસ્+આચાર, દુસ્+આચાર,
 પત્તિમિ +ગચ્છતિ

ર ની પછી ર આવે તો આમલો ર ઉડી જાય છે, અને તેની
 પૂર્વે હ્રસ્વ ળ, ર કે ડ હાય તો દીર્ઘ થાય છે ધૂર્જટિર રક્ષતિ=
 ધૂર્જટી રક્ષતિ, હરિર રાણીન્=હરી રાણીન્, બાલકર, રમતે=
 બાલકૈ રમતે, પુનરુ+રમતે=પુના રમતે

વિસર્ગની પછી શ ચ સ્ આવે અને તેની પછી અથેષ વ્યજન
 આવે તો વિસર્ગ કાયમ રહે છે અથવા તેને બદલે શ ચ્, કે સ અનુ
 ક્રમે મુકાય છે જેમકે ક્રવય શામ્યન્તિ=ક્રવય શામ્યન્તિ અથવા
 ક્રવયશ્શામ્યન્તિ, ચન્દ્રમ + સુ=ચન્દ્રમ સુ અથવા ચન્દ્રમસ્સુ

વિસર્ગની પછી શ ચ્ કે સ, આવે અને તેની પછી કોઈ અથેષ
 વ્યજન આવે તો વિસર્ગ ઉડી જાય છે અથવા કાયમ રહે છે અથવા
 તેની પછી શ્ હોય તો વિસર્ગને રથને શ્ મુકાય છે ચ્ હોય તો ચ
 મુકાય છે અને સ્ હોય તો સ્ મુકાય છે જેમકે જલચિન્તુ શચ્ચો
 તતિ=જલચિન્તુ શચ્ચોતતિ, જલચિન્તુ શચ્ચોતતિ, જલચિન્તુશ્ચચો-
 તતિ । બાલ સ્પૃહયતિ=બાલ સ્પૃહયતિ, બાલ સ્પૃહયતિ, બાલસ્સ્પૃહય-
 તિ । ઘળૈ સ્તેનમ્=ઘળૈ સ્તેનમ્, ઘળૈ સ્તેનમ્ ઘળૈસ્સ્તેનમ્ ।
 શિરામિ. સ્તૃણાતિ=શિરોમિ સ્તૃણાતિ, શિરોમિ સ્તૃણાતિ,
 શિરોમિસ્સ્તૃણાતિ । રામ સ્થાતા=રામ સ્થાતા, રામ સ્થાતા
 રામસ્સ્થાતા

પદને અન્તે=પદાન્ત

પ્રશાન્ શબ્દ સિવાયના પદાન્ત ન્ ની પછી ચ્, છ્, દ્, ટ્, ત્,
 કે થ આવે તો આગના ન્ ને બદલે અનુત્તાર અને વિસર્ગ મુકાય છે
 જેમકે વિદાલાન્+તાડયતિ=વિદાલા તાડયતિ, પથુ પ્રશાન્+
 તનોતિ=પ્રશાન્તનોતિ

વિસર્ગની પછી ચ, કે છ આવે તો તે વિસર્ગને બાળે શ મુકાય છે જેમકે પ્રકાશ + ચ્વળદ = પ્રકાશચ્વળદ

વિસર્ગની પછી ટ કે ઠ આવે તો વિસર્ગને બદલે ષ મુકાય છે જેમકે બાલ + ટીકતે = બાલટીકતે

વિસર્ગની પછી ત કે થ આવે અને તેની પછી શ્, ષ્ કે સ્ ન હોય તો વિસર્ગને બદલે સ્ મુકાય છે જેમકે વિહાલા + તાડયતિ = વિહાલાસ્તાડયતિ, વ્યાધિ સુદતિ = વ્યાધિસ્તુદતિ

વિસર્ગની પછી ત કે થ આવે અને તે ત કે થ ની પછી શ્ ષ્ કે સ્ હોય તો વિસર્ગ કાયમ રહે છે જેમ કે ક તસદ

વિસર્ગની પછી ક્, ક્ષ, પ્ કે ષ્ આવે તો ધણુ ખરૂં વિસર્ગ કાયમ રહે છે જર પતતિ, જન જનતિ ધ્યાધિ, પીડયતિ, શિશુ ક્રામતિ, વૃક્ષ ફલતિ, વ્યાધિ શિષુ આ શબ્દોમાં વિસર્ગ અન્યથા જ ને બદલે આવેલો છે પણ અવયવ ન લગતા વિસર્ગની પૂર્વે હ્રસ્વ હ કે ઊ આવ્યો હોય અને તેની પછી ક્, ક્ષ, પ્ આવે તો તે વિસર્ગનો ષ્ થાય છે જેમકે નિસ્ + કારણમ્ = નિષ્કારણમ્, દુસ્ + કાલ્ = દુષ્કાલ, નિસ્ + ફલમ્ = નિષ્ફલમ નિસ્ + પીડનમ્ = નિષ્પીડનમ્ દુસ્ + પૂર = દુષ્પૂર

વાક્યો.

નૃપ, જયતિ । રાજા જીતે છે A king conquers
અશ્વો ઉત્પતત બે યોડા કૂદે છે Two horses jump
જના વદન્તિ । માણસો બોલે છે Men speak
બાલ સ્પૃહતિ । બાળક ઇચ્છે છે A child desires
ગૃહાણિ રક્ષન્તિ । ઘરો રક્ષણ કરે છે Houses protect
નેત્રે પદ્યતઃ બે આંખ જુએ છે Two eyes see
મેઘ સિન્ધતિ । વાદળ છાટે છે A Cloud sprinkles
વુધૌ મુક્ષત । બે ડાહ્યા માણસ છોડે છે Two wise men release
વયન દરતિ । વાયુ લઇ જાય છે The wind carries away
સુખમ પ્રીણયતિ । સુખ પ્રસન્ન કરે છે, Happiness pleases

જીવો મુશ્કાતિ । પ્રાણી મુર્ખ બાબ છે The animal faints
 હસ્તો હરત બે હાથ લઈ બાબ છે Two hands take away
 મુખાનિ વ્રવન્તિ । મોંડા ગળે છે Mouths water
 દુઃખમ્ પીડયતિ । દુઃખ પીડે છે Misery gives pain
 રામ પૂજયતિ । રામ પૂજન કરે છે Rama worships
 પુત્રો તુલ્યત । બે છોકરા સતોષ પામે છે Two sons are
 satisfied

જલમ્ શુષ્યતિ । પાણી સુકાય છે Water dries
 મૂર્ખો ક્રુદ્યત । બે મૂર્ખ કેવે બરાબ છે Two fools become
 angry

કર્મ સરતિ । કાચબો હાલે છે A tortoise moves
 ફલે પતત । બે ફળ પડે છે Two fruits fall
 ધનમ નશ્યતિ । ધનનો નાશ પામે છે Wealth perishes
 નરો ગચ્છન્તિ । મનુષ્યો બાબ છે Men go
 કમલે નૃત્યત । બે કમળો ઝોલ્યા બાબ છે Two lotuses dance
 મિત્રાણિ કથયન્તિ । મિત્રો કહે છે Friends tell
 સૂદ વિશતિ । રસોઈઓ પેસે છે A cook enters
 સમુદ્ર શાન્ત્યતિ । દરિયો શાંત છે The sea is calm

રાગઓ રક્ષણ કરે છે નૃપા રક્ષન્તિ । નૃપા રક્ષન્તિ ।
 બે છોકરા ગળે છે ચાલો લુટયત ।
 છોકરા રાજ કરે છે પુત્ર પ્રીણયતિ ।
 બોડા ખુકુર ખુકુર દોરે છે અશ્વા ઉત્પતન્તિ । અશ્વા ઉત્પતન્તિ
 પવનો લઈ બાબ છે પવના વહન્તિ । પવના વહન્તિ ।
 ઇશ્વર સર્જે છે ईश्वर सृजति ।
 વૃક્ષા રોહન્તિ । વૃક્ષા રોહન્તિ । ઝાડો લગે છે
 બે કાવ્યા સરે છે કૂર્મો સરત ।
 પ્રાણીઓ નાશ પામે છે જીવા નશ્યન્તિ । જીવા નશ્યન્તિ ।

હાથ ફેકે છે હસ્ત અસ્યતિ । હસ્તોઽસ્યતિ ।
 દેવતા બાળે છે અગ્નિ દહતિ । અગ્નિર્દહતિ ।
 આખ ફરકે છે નેત્રમ્ સ્ફુરતિ । નેત્ર સ્ફુરતિ ।
 બે સમુદ્ર ઉછળે છે સમુદ્રૌ ક્ષુભ્યત ।
 ઝાલો પુરૂષ શાત છે બુધ શામ્યતિ । બુધશામ્યતિ ।
 મૂર્ખાઓ બપોડે છે મૂર્ખા જલ્પન્તિ । મૂર્ખા જલ્પન્તિ ।
 મિત્ર પૂછે છે મિત્રમ્ પૃચ્છતિ । મિત્ર પૃચ્છતિ ।
 પાદડા પડે છે પર્ણાનિ પતન્તિ ।
 હૃદય ફરે છે હૃદયમ્ તુહ્યતિ । હૃદય તુહ્યતિ ।
 રસોઈઓ રાધે છે સૂદા પચન્તિ ।
 લોકો નિદે છે જના નિન્દન્તિ । જના નિન્દન્તિ ।
 માથુસ કહે છે જન શસતિ । જનશસતિ ।
 કમળ શાલાવે છે કમલમ્ ભૂષ્યતિ । કમલ ભૂષ્યતિ ।
 રહેડુ બોલે છે મુલમ્ વદન્તિ । મુલ વદતિ ।

— — —

ઉદધિ ક્ષુભ્યતિ । મદાસાગ ઉ બે ૭ The ocean is agitated ।
 કપય ક્ષિપન્તિ । વાદરા ફે છે Monkeys howl ।
 ક્રાધી ચિન્તયત । બે સપિ ચિન્તન કરે ૨ Two sages think ।
 અરિ પીડયતિ । રાત્રુ પોડે ૭ An even day is upon ।
 પાણી દુરત । બે હાથ લઈ લેવડે Two hands take away ।
 વૃષતિ વજતિ । રાજા પૂજન કરે છે The king worships ।
 વારીણિ શુભ્યન્તિ । જળ નુત્ર ૭ Waters die ।
 અગ્નિ દહતિ । દેવતા બાળે છે Fire burns ।
 કવય શસન્તિ । કવિઓ વખાણે છે Poets praise ।
 વારિ ન અસ્તિ । પાણી નથી There is no water ।
 ગિરિ વહતિ । પર્વત ધારણ કરે છે A mountain bears ।
 વ્યાધય નશ્યન્તિ । રોગો નાશ પામે છે Diseases perish ।
 પવિ પતતિ । ઈન્દ્રનું વજ્ર પડે છે Indra's thunderbolt falls ।

અસય પતન્તિ । તરારો પડે ૨ Swords fall
 ચતો ચિન્તયત । બે યોગી ચિન્તે છે Two ascetics think
 શિવ એ છે ધર્જટિ રક્ષતિ । ધર્જટી રક્ષતિ ।
 ઋષિઓ નાન હંચ ૧ ઋષય શામ્યન્તિ । ઋષયશામ્યન્તિ ।
 ચારે દેહે ૨ કપય ધાવન્તિ । કપયા ધાવન્તિ ।
 મંત્રો ૫ કવિ વર્ણયતિ । કવિર્વર્ણયતિ ।
 ૨ મન્યો દે ૨ નૃપતય નયન્તિ । નૃપતયો નયન્તિ ।
 ૧ ઋષિ નાન ૧ ૧ અગ્રો શામ્યત ।
 વ્યધિ પાડે ૨ વ્યાધિ નુદતિ । વ્યાધિસ્તુદતિ ।
 યોગીઓ ૪ ૪ ના ૫ ૫ વતય ન સ્પૃહયન્તિ । વતયા ન સ્પૃહયન્તિ ।
 ત રામ પડ છે અસિ પતતિ ।
 મ રા ત્ર્યો ૭ ૭ે ૪ અરી જયત ।
 દિ ઠે ૨ે ભરય ૨ે હનિ કુવ્યતિ ।
 ૧ ૧ ૨ે ૧ પાગિ નિજ્ઞતિ ।
 પર્વત ઓ ૧ પર્વત નિષ્ઠતિ । પર્વતસ્તિષ્ઠતિ ।

પાઠ ૬ ઠે

નિયમો

ગતિવાચક ક્રિાપદો ની સાથે જે ન્યાન તરફ ગતિ થાય છે તેના
 સમતી બીજા અંતે પ્રાપ્તક રખતે ચોવી વિભક્તિ આવે છે જેમકે
 ગમમા જ્ઞાન છે ગ્રામે તરી પણ ગ્રામ ગચ્છતિ, તેજ પ્રમાણે ગ્રામેષુ
 તરી પણ ગ્રામાન્ અટતિ ગ્રામયો તરી પણ ગ્રામૌ વિજામ ।

જે હ કે ર્ફ ની પછે પ્રથમ અસર્ણ સ્વર આવે તો હ કે ર્ફ ને
 મદને જ મુનાય છે જેમકે તૃણાનિ+અત્તિ=તૃણાન્યત્તિ, અત્તિ+
 અશ્વ=અત્યશ્વ ર્ફ નિ+ઉચ્યતે=ર્ફત્યુચ્યતે પ્રતિ+ઉત્તર=પ્રત્યુત્તર

જે હ ' ઝ ની પછે પ્રથમ અસર્ણ સ્વર આવે તો હ કે ઝ
 ને મદને, જ મૂકાય છે જેમકે મધુ+અરિ=મધ્વરિ વસુ+ર્ફશ્વર=
 વસુર્ફશ્વર

ને ક્રઠ કે ક્રુની પછી કોઇ અસવર્ણ સ્વર આવે તો ક્રઠ કે ક્રુ ને બદલે રૂ મુકાય છે જેમકે ઘાતૃ+અશ=ધાત્રશ પિતૃ+આજ્ઞા=પિત્રાજ્ઞા

ને લ્હ ની પછી કોઇ અસવર્ણ સ્વર આવે તો લ્હ ને બદલે લ્ મુકાય છે જેમકે લ્હ+આકૃતિ=લાકૃતિ, ગમ્લ્હ+પ=ગમ્લે

હ+આ=યા

ઉ+ક્રુ=કૃ

ક્રુ+હ=રિ

હ+પે=યૈ

ઉ+પ=વૈ

ક્રુ+ઉ=ઠ

ઉ+હ=ચિ

ક્રુ+આ=રા

લ્હ+પ=લે

Join by sandhi -

ઇતિ+ઉચ્ચતે ધારિ+ઉદધિ, જગતિ+અધર્મ ગુદ+ઓત્, ધેનુ+આત્, વશૂ+પે, માતૃ+ઓત્, ભ્રાતૃ+આ, ગમ્લ્હ+પ, શ્વશૂ+આત્, શકલ્હ+ઓત્

ને સ્ ની પછી શ, ચ્, છ, જ, ઞ, કે જ્, આવે તો સ્ ને બદલે શ્ મુકાય છે જે ત્ ની પછી એવો અત્તર આવે તો ત્ ને બદલે શ્ મુકાય છે, દ્ ની પછી આવે તો દ્ ને બદલે જ મુકાય છે અને પદની અદરના ન્ ની પછી આવે તો ન ને બદલે જ્ મુકાય છે પદાન્ત ન્ ની પછી શ, જ્, ઞ કે જ આવે તો તે ન્ ને બદલે જ્ મુકાય છે, પણ પદાન્ત ન્ ની પછી ચ્ કે છ આવે ત્યારે તો તેનો અતુરવાર અને વિસર્ગજ મુકાય છે જેમકે દ્વિચિન્+ચય=દ્વિચિચય સમુદ્રાત્+ચન્દ્ર=સમુદ્રાચન્દ્ર, પ્રાસાદાદ્+જનમ્=પ્રાસાદાઃજનમ્ અરીન્+જયતિ=અરીઞયતિ, નૃપાન્ શસન્તિ=નૃપાઃશસન્તિ, તન્ +ચ્=તચ્, પણ રૂપકાન્+ચિનોતિ=રૂપકાઞ્ચિનોતિ કારણ કે રૂપકાન્ નો ન્ પદાન્ત છે

ને સ્ ની પછી ષ્ કે ડ આવે તો સ્ ને બદલે શ્ મુકાય છે, જે ત્ ની પછી દ્, ઢ, કે ણ એમનો કોઇ આવે તો ત્ ને બદલે ટ મુકાય છે, એજ પ્રમાણે દ્, ઢ્ કે ન્ ની પછી આવે તો ન્ ને માટે દ્, ઢ ને માટે ઢ અને પદની અદરના ન્ ને માટે ણ મુકાય

છે પદાન્ત નૂ ની પછી હ, દૂ કે જ આવે તો તે ન ને બદલે જ મુકાય
છે પણ ત્યારે દૂ કે દૂ આવે ત્યારે તો અનુસ્વાર અને વિસર્ગજ થાયછે.

જેમકે રામસ્+ષ્ણ =રામષ્ણ તત+ટીકા=તટીકા, ચક્રિન્+
ઢૌકસે=ચક્રિણઢૌકસે, રામસ્+ટીકતે=રામટીકતે Rāma
moves, તત્+ટીકા=તટીકા મરુત્+હયતે=મરુદ્હયતે આમા
ત નો દ આ નિયમથી ગયો છે, તતો દ કરાનો નિયમ આગળ આવશે
ઉદ્+હયતે ઉદ્હયતે, જનાન્+ટીકતે=જનાટીકતે

જે જ્ ણી પડી ત આવે તો તે ત ને બદલે ટ મુકાય છે અને
જ આવે તો તે જ ને બદલે ઠ મુકાય છે દ્વેષ્+તિ=દ્વેષ્+ટિ=દ્વેષ્ટિ
ઢ્રિવ્+થ =ઢ્રિવ્+થ =ઢ્રિવ્ સતોષ+તુમ્=સતોષ્+ટુમ્=સતોષુમ્

રાખના પેટામા ટ વર્ગના અક્ષરો પછી ત્ વર્ગના અક્ષરો આવે તો
તે ત્ વર્ગના અક્ષરો, મદનાઇને દ્ વર્ગના અક્ષરો થાય છે એટલે ત્ ને
મદશે જ્, ઠ ને બદલે ઠ, દ ને બદલે હ, જ્ ને બદલે હ અને નૂ
ને બદલે જ્ મુકાય છે જેમકે ર્દ્+તે=રદ્દે લિદ્+ધિ=લિદ્+ધિ

પદના દ વર્ગના અક્ષરો પડી નામ્ નવતિ અને નગરી આવે
તો તેના અનુક્રમે ણામ્, ણવતિ અને જગરી થાય છે ષ્ણ્=નામ્=
ષ્ણામ્, ષ્ણ+જવતિ=ષ્ણજવતિ, ષ્ણ્+નગર્ય =ષ્ણજગર્ય

દ્વિવચનના નામ અથવા ક્રિયાપદને છેડે ર્ ક કે ષ આવે અને
તેની પછી ણાઇ બીજો સ્વર આવે તો તે સ્વરોની સધિ થતી નથી જેમકે

ગિરી two mountains+આરોહન્તિ=ગિરી આરોહન્તિ
યતી two ascetics+અરણ્ય ગચ્છત =યતી અરણ્ય ગચ્છત.

રૂ two arrows+અસ્યતિ=રૂ અસ્યતિ
ફલે two fruits+અચેતે=ફલે અચેતે

જનો વન્દેતે (two men salute)+અરીન્=જનો વન્દેતે
અરીન્ પણ ગૃહે+અનલોઽસ્તિ=ગૃહેનલોસ્તિ ગૃહે=ગરમા

સ્પૃહ ની સાથે ધન્ડેલા પદાર્થની ચોથી વિલકિત આવે છે જેમકે
મણિમ્થ સ્પૃહયતિ

વાક્યો.

ઈશ્વરમ્ જન પૂજયતિ । ઈશ્વરને મનુષ્ય પુજે છે Man
worships God

નૃપ શઠાન્ વણ્ડયતિ । રાજા લુચ્ચાચ્છાને સિક્ષા કરે છે The
king punishes rogues

રામઃ અશ્વમ્ આરોહતિ । રામ ઘોડા ચઢે છે Rama mounts
a horse

વ્યાઘ્ર માસમ્ અસિ । વાઘ માંસ ખાય છે A tiger eats flesh

હરિ દ્વયતૌ ક્ષાલયતિ । હરિ એ હાથ ધુએ છે Hari washes
his two hands

યોધ શરાન્ ક્ષિપતિ । યોધો બાણો ફેંકે છે A warrior throws
arrows

ધનમ્ લુપ્તયતિ । ને ધનનો લોભ કરે છે He covets wealth

સ્તેન ધાન્યમ્ ચોરયતિ । ચોર અનાજ ચોરે છે A thief
steals corn

નગરમ્ ગच्छामि । હું નગરમાં જાઉં છું I go to a town

પાપમ્ વદસિ । તું પાપ વદે છે Th u speakest vain

સ્મરસિ મિત્રાણિ । તું મિત્રોને સ્મરે છે Thou rememberest
friends

વુધ મોક્ષમ્ ઇચ્છતિ । ડાહ્યા માણ્યને મેક્ષને ઇચ્છે છે A wise
man wishes absoolution

વ્યાધય નરાન્ પીડયન્તિ । રોગો માણ્યસોને પીડે છે Diseases
give pain to men

જલમ્ પિબથ । તમે પાણી પીઓ છો You drink water,

કવિ વુધૌ શસતિ । કવિ એ ડાહ્યા માણ્યસોને વખાણે છે A poet
praises two wise men

પુત્ર જનકમ્ સ્તાન્ત્વયતિ । છોકરો બાપને શાન્ત કરે છે A son
appeases father

પુત્ર । પુત્ર નામના નરકમાંથી તારે ને પુત્ર

પુસ્તકમ્ માર્ગયામિ । હું પુસ્તક શોધું છું I seek a book
 સુવર્ણમ્ તોલયામ । સોનું તોળીએ છીએ We weigh gold
 ગ્રામાન્ અટાવ । ગામેનાં ગમે બે બટકીએ છીએ We two
 wander through villages

ફલે ભક્ષયામિ । હું બે ફળો ખાઉં છું I eat two fruits
 કમલानિ પश्यति । તે કમળો જુએ છે He sees lotuses
 ભારમ્ વહતિ કિકર । નોકર બોલે લઇ જાય છે A servant
 bears a burden

પ્રજ્ઞાન્ વર્ણયન્તિ જના. માણસો કાઢ્યા પુરેષને વર્ણવે છે Men
 describe wise men

વસ્ત્રે ત્યજતિ મૂર્ખ । મૂર્ખ બે વસ્ત્રોને છોડી દે છે A fool
 abandons his two clothes

વસ્ત્ર=વસ્ to dress+ત્ પ્રત્યય

તૃણાનિ ઝલતિ અશ્વ । ગેડો ઘાસ ખાય છે A horse eats
 blades of grass

યતિ દેહમ્ મુચ્યતિ યોગી દેહને ત્યજે છે An ascetic leaves
 his body

વિડાલાન્ તાડયતિ પુરુષઃ માણ્ય ખીલાડાને મારે છે A man
 beats cats

ગૃહમ્ પ્રવિશામ । અમે ઘરમાં પ્રવેશીએ છીએ We enter the
 house

રામ વાગેા જુએ છે રામ વ્યાઘ્રાન્ પશ્યતિ । રામો વ્યાઘ્રાન્
 પશ્યતિ ।

ધોડા અબનેા લઇ જાય છે અશ્વા કોશમ્ વહન્તિ । અશ્વા કોશ
 વહન્તિ ।

કાલો માણસ સ્વર્ગે ચડે છે બુધ સ્વર્ગમ્ અરોહતિ । બુધસ્સ્વર્ગ
 મારોહતિ ।

સિંહો પાથીઓને ખાય છે સિંહા ગજાન્ અદન્તિ । સિંહા ગજા-
નદન્તિ ।

તે ફળો ગણે છે ફલાનિ ગણયતિ ।

ચોગી વનમાં ગય છે ચતિ વનમ્ ગચ્છતિ । ચતિર્વન ગચ્છતિ ।

ચોધો મેખાઓ ફેફે છે ચોષ ઘાળો અસ્યતિ । ચોધો ઘાળાવહ્યતિ ।

ધૃત્વર માણુઓને રક્ષે છે ઈશ્વર જનાન્ રક્ષતિ । ઈશ્વરો જનાન્ રક્ષતિ ।

અમે બે ગામેમાં પેગીએ છીએ ગ્રામૌ વિશામ ।

છો-રો માપને પ્રસન્ન કરે છે પુષ્પ જનકમ્ પ્રીણયતિ । પુષ્પો જનકં
પ્રીણયતિ ।

માખમે કાચમાં ખાય છે પુરુષા કૂર્માન્ અદન્તિ । પુરુષા
કર્માન્દન્તિ ।

વળા ઝાડોપર ચડે છે કપથ વૃક્ષાન્ આરોહન્તિ । કપથો
વૃક્ષાનારોહન્તિ ।

તે ચાકરાને પુટે છે કિકરારાન્ પ્રચ્છતિ ।

તેના પાતના પગ ધુએ છે પાદૌ ના પાદાન્ ક્ષાલયન્તિ ।

બે મળાને કે પીએ છે મૂર્ખો વિષમ્ પિબત । મૂર્ખો વિષ પિબત ।

રાત્રીએ ચોરને રાક્ષા કરે છે નૃપા સ્તેનાન્ (નૃપા સ્તેનાન્ or
નૃપાસ્તેનાન્) વૃણ્ડયન્તિ ।

તેના પુસ્તકો રચે છે પુસ્તકાનિ રચયન્તિ ।

તમે જાન ખાઓ છો આદનમ્ અત્થ । ઓદનમત્થ ।

તેના મિત્રો રામને સહારે છે મિત્રાણિ રામમ્ સ્મરન્તિ । મિત્રાણિ
રામ સ્મરન્તિ ।

મણુસો તેઓના રાજને વખાણે છે જના નૃપાન્ શંસન્તિ । જના
નૃપાવ શંસન્તિ ।

કાલ્યા રાણુસો લોકોને દોરવે છે પ્રજ્ઞા જનાન્ નયન્તિ । પ્રજ્ઞા જનાન્
નયન્તિ ।

હું ત્વ સમગ્રુ છું તત્ત્વમ્ બોધામિ । તત્ત્વ બોધામિ ।

વેદા સૂર્યને વખાણે છે, વેદા સૂર્યમ્ શંસન્તિ । વેદા સૂર્ય શંસન્તિ ।

આપ પોતાના પે છેડારને પોતાવે છે જનક બાલો દ્વયનિ । જનકો
બાલો દ્વયતિ ।

મૂર્ખાઓ કાલા માણસોને નિંદે છે મૂર્ખા બુધાન્ નિન્દન્તિ । મૂર્ખા
બુધાન્ નિન્દન્તિ ।

રાગ પોદાને કહ છે નૃપ યોધમ વદતિ । નૃપો યોધ વદતિ ।

ચાવસ વલિમ્ મધ્યયતિ । કાગડે બળિદાન આપ છે A crow
eats an oblation

નૃપનિ અરીન્ જયતિ । રાજા દુશ્મનને હતે છે A king conquers
his enemies

હરિમ્ પીડયતિ વ્યાધિ । હરિને રોગ પીડે છે Sickness gives
pain to Hari

મેઘ ધારિ સિન્ધનિ । વાદળ પાણી છૂટે છે A cloud sprin-
gles water

કમલમ્ અરીન્ પ્રીતયતિ કમળી અમરને પ્રસન્ન કરે છે A lotus
pleases bees

રામ રવિમ્ નમતિ રામ સૂર્યને નમે છે Rama bows to
the sun

પાણી પ્રક્ષાલયામ । અમે હાથ ધોઈએ છીએ We wash
our hands

અસીન્ વહન્તિ યોધા । લડવૈયા તરવારો રખે છે Warriors
bear swords.

કપિમ્ મુજ્જામિ । હું વાદરને છોડુ છું I leave a monkey

વૃષતિમ્ વર્ણયન્તિ કવચ. । કવિઓ રાજાને વર્ણવે છે Poets
describe the king.

મણિમ્ ચોરયતિ ક્ષેન ચોર રત્ન ચોરે છે A thief steals a jewel.

અધિપતીન્ નિંકરા અનુસરન્તિ । સ્વ નિયોગે ચાકરે અનુમરે છે
Servants follow their masters.

उदधिम् गच्छाव । अमे मे महासागर ऋधमे जीमे We two
go to the ocean

ऋषी नमाम । अमे, मने ऋषिने नमीमे जीमे We bow to
the two sages

व्याघ્ર किरीन अस्ति । बाध હુકરોને ખાય છે A tiger devo
us boars

નારથીન આહ્વામ । અમે સારથિઓને બોલાવીએ છીએ We
call chateers

દેશ્વર વિધિમ્ જયતિ । દેશ્વર દેવને જિતે છે (દેશ્વર નસીબથી
પડતા કુખ દુ ખને અટકાવે છે) God controls fate

ગણિમ્ નયત । તે બે જ્યો લઈ જાય છે They two carry
a heap

ત્રીહીન ઉચ્છતિ મિશ્રુક । ભિખારી ચોખાના દાણા મીએ છે A
beggar gleans grains of rice

મિત્રી આરોહન્તિ । તેઓ, બે પર્વતોપર ચરે છે They ascend
the two mountains

કવિમ્ જન પજયતિ । કવિને માણસ પૂજે છે The man
worships a poet

યતિમ્ વૃદ્ધન્તિ શિષ્યા । શિષ્યો યોગિને પૂજે છે Pupils ask
an ascetic

વ્યાધિમ્ ન મળવામિ । વ્યાધિને હ મળુનો નથી I do not
mind sickness

અતિથીન પૂજયન્તિ બ્રાહ્મણા । બ્રાહ્મણો અતિથિઓને પૂજે છે
Brahmans worship guests

કલીન ન અમિનન્દતિ લુપ્ત । ગણે માણસ ક કાસને ચલાવે નથી
A wise man does not like quarrels

અમિત્રી ઋષિઓને નમ્ય છે છે કવય ઋષીન કલન્તિ । કવય
ઋષીન કલન્તિ ।

રામ કવિઓને નમે છે રામ કવિન્ નમતિ ।
 યોગી પહાડપર જાય છે ચતિ ગિરિમ્ ગચ્છતિ । ચતિગિરિ ગચ્છતિ ।
 હું બે વાદરાઓને માર છું કપી તાડયામિ ।
 હરી નૃથા આણે છે હરિ રાશીન્ આનયતિ । હરી રાશીનાનયતિ ।
 તે હાથને અડકે છે પાણિમ્ સ્પૃશતિ । પાણિ સ્પૃશતિ ।
 બે પધે રાજાને દુર કરે છે અગદા વ્યાધીન્ અપનયન્તિ । અગદા
 વ્યાધીનપયન્તિ ।
 શિકારી બે હુકકરાને ભુબે છે વ્યાધ કિરી પશ્યતિ ।
 હરિ પોતાના શત્રુને મારે છે હરિ અરિમ્ તાડયતિ ।
 હરિરરિ તાડયતિ ।
 યોધે તલવાર ફેકે છે મોઘ અસ્તિમ્ અસ્યતિ । યાધોઽન્નિમસ્યતિ
 હું રત્નોને ધ્વજ છું રત્નેભ્ય સ્પૃહયામિ, રત્નેભ્યસ્સ્પૃહયામિ ।
 ઓ રત્નેભ્ય સ્પૃહયામિ ।
 તે સમુદ્રોપર ભટકે છે સમુદ્રાન્ અટતિ । નમુદ્રાનટતિ ।
 માણસ અગ્નિમા પેસે છે જન અગ્નિમ્ વિશતિ । જનાઽગ્નિ વિશતિ
 તે બે સારથીઓને પુઠે છે સારથી પૃચ્છતિ
 લોકો રાજાઓને રાજ કરે છે જના નૃપાન્ પ્રીણયન્તિ । જના
 નૃપાન્ પ્રીણયન્તિ ।
 રાખાઓ પણ યોગિઓને નમે છે નૃપા અપિ ચતીન્ નમન્તિ ।
 નૃપા અપિ ચતીન્ નમન્તિ ।
 ઘોડા પાણી પીએ છે અશ્વા જલમ્ પિબન્તિ । અશ્વા જલ પિબન્તિ ।
 માણસો બલિદાન આપે છે મનુષ્યા બલીન્ ચચ્છન્તિ । મનુષ્યા
 બલીન્ ચચ્છન્તિ ।

પાઠ ૭ મો.

નિયમો.

સહની સાથે હટીને બહારે ત્રીજી વિભક્તિ આવે છે જેમકે પુત્રોની
 સાથે પુત્રૈ સહ

પદાન્ત આ કે આની પછી ક્ક કે ક્ક આવે તો તે બે સ્વરની
 સધિ બિહારે કરીને આવે છે અને તે વખતે આગલી સ્વર આ હોય તો

અ થાય તે જેમકે અર્ચ્યેણ+ઋષિમ્=અર્ચ્યેણર્ષિમ્ અથવા અર્ચ્યેણ
 ઋષિઃ ઇદમ્+ઋષિઃ ઋષિઃ થાય. બ્રહ્મઋષિ મત્ત+ઋષીનામ્=
 સત્તર્ષીનામ્ નથા સત્ત ઋષીનામ્ કૃષ્ણ+ઋદ્ધિઃ=કૃષ્ણર્દ્ધિઃ
 કૃષ્ણ ઋદ્ધિઃ

ઉત્પન્નને કહે આ કે આ હોય અને હું વ ઋદ્ધિ થઈ શકું થતો ધાતુ
 આવે ના અ આ અને ઋ ન બદલે આર્ અર્ચ મુક્ય છે પ્ર+
 ઋચ્છતિ=પ્રાર્ચ્છતિ ઉપ+ઋચ્છતિ=ઉપાર્ચ્છતિ આ+ઋચ્છતિ=
 આર્ચ્છતિ અ ઉર્ ગ ન તુ મળી એકજ પ થાય છે તેથી જેમ
 બ્રહ્મા ઋષિ-બ્રહ્મર્ષિ અ. બ્રહ્મ ઋષિ વગે સમાપના રિત્તપે કરીને
 બે સર્વિ થઈ છે તેમ થતી નથી સમાસનો દરેક રૂપક 'પદ' છે પણ
 ઉપસર્ગ છૂટ, પદ નથી

જ્યારે 'વી પ્રત્યય કર્તા અથવા કર્ત્વ્ય-સાધનને સૂચવે છે એટલે
 ત્યારે એન ત જુઓ અગ્રેજીમાં by, by means of થી થાય છે
 ત્યારે આ પ્રત્યય ન મને છેડે હોય તે નામનું સરકૃ મા ત્રીજી વિભક્તિનું
 એ વપર્ય છે જ્યારે થીને અર્થ 'માર્થા=from' જેવો થય છે ત્યારે
 એ પ્રત્યય જે નામ છેડે હોય તે નામ પાચમી વિભક્તિમાં આવે છે,
 જે કે ગમય=રામેણ, લાડીંગા=લણ્ડેન, માર્ગોર્થ=વાળે, શહે થી=
 રાહોમાં વિનગમત્ દરિયેથી=સમુદ્રાત્

રા રના અગતી ખેડ સૂચવનાર વિશેષજ્ઞ, ખેડવાળાના અગતી ત્રીજી
 વિભક્તિ લે છે જેમકે,

Blind of one eye નેત્રેણ કાણ (કણો)

Deaf in one ear કર્ણેન બહિર (મહેરા)

Lame in one leg પાદેન સ્તંભ (લગડો)

સરકૃત ત્રીજી વિભક્તિનો તરજુઓ અગ્રેજીમાં by, by means
 of અથવા with થી થાય છે

(આ પાદથી જર જણાય ત્યા સરકૃત વાક્યોના સંપ્રદાને
 ગુજાતીમાં તરજુઓ જે ક્રમમાં થાય તેમ જોડવા છે)

વાક્યો.

- પુરુષ સ્તેનમ્ દણ્ડેન તાડયતિ । માણસ ચોરને લાડી 'ી મારે છે The man beats a thief with a stick
- શરીરમ્ અલકારૈ ભૂષયતિ । શરીરને ધરણીથી શણગારે છે He adorns the body with ornaments
- નાવિકા નદેન સમુદ્રમ્ પ્રવિશન્તિ । ખલાસિઓ નદીથી સમુદ્રના પૈસે છે Sailors enter the sea by a river
- યોધા ઘાતે અરિમ્ જયતિ । યોધો બાણોપડે શત્રુને જીતે છે A warrior conquers the enemy by arrows
- પાદેન લઙ્ગ । પગે લગડો, Lame by one foot
- હરિ પુત્રં સહ ગ્રામમ્ ગચ્છતિ । હરિ છોકરાઓની સાથે ગામ જાય છે Hari goes to a village with his sons
- ચક્રાભ્યામ્ રથ ચલતિ । બે પૈડાથી ગાડી ચાલે છે The chariot moves by two wheels
- અગ્નિત્રેણ અગ્નિતિ । તે પાવડાથી ખોદે છે He digs with a spade
- રામ અર્ચવેણ ઋષિમ્ પૂજયતિ । રામ અર્ધ વડે ઋષિને પૂજે છે Rama worships the sage with materials of worship
- કવયઃ શ્લોકૈઃ નૃપમ્ વર્ણયન્તિ । કવિઓ શ્લોકોથી રાજાને વર્ણવે- છે Poets extol a king by verses
- વુધા સુખેન જીવન્તિ । ડાહ્યા અનુષ્ઠો ડુખથી જીવે છે Wise men live in happiness
- જન નેત્રાભ્યામ્ પદ્યતિ । માણસ બે આંખોથી જુએ છે Man sees with two eyes
- વારિણા હસ્તૌ ક્ષાલયતિ । બળથી બે હાથ ધુએ છે He washes his two hands with water
- પાણિભ્યામ્ શીર્ષમ્ સ્પૃશતિ । બંને હાથે માથાને અડકે છે He touches his head with two hands
- સિંહ નસૈઃ ગજાન વારયતિ । સિંહ નખોવતી હાથીઓને ફાડે છે A lion tears elephants by means of nails

અગ્નિના ગૃહમ્ દહતિ । દેવતાથી ધરને બાળે છે He burns the house with fire

વુધ શાસ્ત્રે તત્ત્વમ્ અવગચ્છતિ । ડાહ્યા માણસ શાસ્ત્રોથી સત્ય જાણે છે A wise man knows the truth by the Shastras

યોધા પત્તિભિ ગચ્છતિ । યોધો પાળાઓ સાથે જાય છે A warrior goes with foot-soldiers

બાલ્યા પાદાભ્યામ્ ધાવન્તિ । બાળકો પોતાના બે પગવળી દોડે છે Children run with their feet

પુણ્યેન હરિમ્ પश्यति । પુણ્યવડે ઇશ્વરને જુએ છે He sees God by merit

હરિ રામ કરેણ આહ્વયતિ । હરિ રામને હાથવળી બોલાવે છે Hari calls Rama by the hand

રામ કવિભિ ગવણમ્ જયતિ । રામ પાદરાવડ રાવણને જીતે છે Rama conquers Ravana by the help of monkeys

માત્રેણ કૌશિક અસ્મિ । માત્રથી હું કુશના કુળનો છું I am a descendant of Kusa by race

જીવ દુઃખેન મુહ્યન્તિ । પ્રાણી દુઃખથી મોઢ પામે છે A man faints with misery

ઈન્ધને ઓદનમ્ પચતિ । યજ્ઞતણ્ણથી બાત ગરે છે He cooks rice with fuel

રામ શરીરને જવાહીરથી શણગારે છે રામ શરીરમ્ મણિભિ ભૂષયતિ । રામ શરીર મણિમિર્મૂષયતિ ।

માણસ નહે ઈથી બેસે છે જન મુખેન વદતિ । જનો મુખેન વદતિ । મનુષ્યા ગરીરાને અત્રવડે પોષે છે મનુષ્યા શરીરાણિ અન્નેન પુષ્યન્તિ । મનુષ્યા શરીરાણ્યન્નેન પુષ્યન્તિ ।

તેઓ માટે બોળ સર્પ જાય છે શીર્ષં મારાન્ વદન્તિ । શીર્ષં મારાન્ વદન્તિ ।

હરિ યત્નોથી ઋષિને પ્રસન્ન કરે છે હરિ યત્નૈ ઋષિમ્ પ્રીણયતિ ।
હરિયત્નૈઋષિ પ્રીણયતિ ।

રામ મેટોથી પ્રસન્ન થાય છે નૃપા ઉપહારૈ તુષ્યન્તિ । નૃપા
ઉપહારૈસ્તુષ્યન્તિ ।

ગ્ધા સાચાથી ચાલે છે રથો ચન્ત્રૈ ચલન્તિ । રથા ચન્ત્રૈચલન્તિ ।
બ્રાહ્મણે દેવને બે મેટોથી આવાહન કરે છે બ્રાહ્મણા દેવમ્ સૂક્તા-
ભ્યામ્ આહ્વયન્તિ । બ્રાહ્મણા દેવ સૂક્તાભ્યામાહ્વયન્તિ ।

ત્રિધ પ્રમાણે ઇશ્વરને પૂજે છે વિધિના ઈશ્વરમ્ યજતિ । વિધિને
શ્વર યજતિ ।

રામને બે મેટોથી પ્રાય છે રામમ્ શ્લોકાભ્યામ્ શસતિ । રામ
શ્લોકાભ્યા શસતિ ।

માણસ શત્રુને તળવારથી મારે છે જન અરિમ્ અસ્તિના તાડયતિ ।
જનોડરિમસ્તિના તાડયતિ ।

રામ સારથિ સાથે જાય છે રામ સારથિના સહ ગચ્છતિ ।

સરોવર કમળોથી શોભે છે કાસાર કમલૈ વિરાજતિ । કાસાર
કમલૈર્વિરાજતિ ।

લોક ધણા જવાહિરથી પણ રાજ થતા નથી જના પ્રમૂતૈ મણિમિ
અપિ ન તુષ્યન્તિ । જના પ્રમૂતૈર્મણિભિરપિ ન તુષ્યન્તિ ।
અમે રથે ગામ જઈએ છીએ રથેન ગ્રામમ્ ગચ્છામ । રથેન ગ્રામા
ગચ્છામ

દેવાને બધાઓથી પ્રસન્ન કરે છે દેવાન ચલિમિ પ્રીણયતિ ।

વાય માસ પર જીવે છે વ્યાઘ્ર માસેન જીવતિ વ્યાઘ્રો માસેન જીવતિ
તે મનથી ઇશ્વરને ચિતવે છે ચિત્તેન ઈશ્વરમ્ ચિન્તયતિ । ચિત્તેન-
શ્વર ચિન્તયતિ ।

ઇન્દ્ર વજ્રવતી પર્વતોને પ્રહારે ॥ ઇન્દ્ર વજ્રેણ પર્વતાન્ પ્રહરતિ ।
ઇન્દ્રો વજ્રેણ પર્વતાન્ પ્રહરતિ । પર્વતાન્ ને બાલે વર્ષસેષુ પશુ
થાય છે

આડ પાણીથી ઉગે છે વૃક્ષા જલેન રોહન્તિ । વૃક્ષા જલેન રોહન્તિ ।

વાદરા રૂળથી સતોષ પામે છે કપય ફલે તુલ્યન્તિ । કપય ફલેસ્તુલ્યન્તિ ।

વસત વક્ષોને પાદગ્રથી શોભાવે છે વસન્ત વૃક્ષાન પર્ણે ભૂષયતિ । વસન્તો વૃક્ષાન પર્ણેભૂષયતિ ।

તળાવે સૂર્યથી શોભાય છે કાસારા રવિણા શુલ્યન્તિ । કાસારા રવિણા શુલ્યન્તિ ।

માથુ ભારથી નમી બધ છે શીર્ષમ્ ભારેણ નમતિ શીર્ષમ્ ભારેણ નમતિ ।

પાઠ ૮ મો.

નિયમો.

ક્રોધ, ક્રોહ, ર્જિયા અને અસૂયાના નાતક ક્રિયાપદોની સાથે જે મનુષ્ય અથવા વસ્તુ પ્રતિ કેાધ વગેરે દર્શાવવામા આવે છે તેની ચોથા પિભક્તિ આવે છે, જેમકે તે હરિપત્ર કેાધે ભરાય છે હરયે કુલ્યતિ ।

દા (ચચ્છ) ની સાથે જેને અપાત્ર હોય તરી ચોથા પિભક્તિ આવે છે, જેમકે બ્રાહ્મણને નિષ્ક આપુ છુ બ્રાહ્મણેભ્યો નિષ્કાન્ ચચ્છામિ ।

ક ક કે ચ્ ની પછી કેાધ ધેષ ક્ ચ્ કે ચ્ને બદલે ગ મુકાય છે વ્યબન કે સ્વરથીશ્ચર થતો શબ્દ આવે તો ।

ચ્ ક કે ચ્	"	"	ચ્ છ કે ચ્	"	જ્ "
દ્ દ કે દ્	"	"	દ્ ઠ કે ઢ	"	ઢ "
ત્ થ કે થ્	"	"	ત્ થ કે થ્	"	દ્ "
પ્ ફ કે પ્	"	"	પ્ ફ કે પ્	"	જ્ "

(આમા ત્ ને બદલે દ્ થાય એવા દાખલા નળીવાર આવે છે)
જેમકે લોધ્+ચિ=લોગ્ધિ, આચ્+શ્લો=આજ્શ્લો, સ્ત્દ્+મ્યામ્=સ્ત્દ્મ્યામ્, ઉપાનચ્+મિ=ઉપાનચ્ નગરાત્+આગચ્છતિ=નગરા દાગચ્છતિ, ક્રીપાત્+ક્ષીપમ્=ક્રીપાદ્ક્ષીપમ્, ગુપ્+મ્યામ્=ગુબ્મ્યામ્

મગલ+આ=મગલતા   આ શબ્દોના આ ઝી અને ફે એ પ્રત્યયો
મરુત+ઔ=મરુતૌ   છે પણ સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દો નથી માટે
જગત્+ઈ=જગતી   । તુ નો દ્ થયો નથી

જેના પ્રાપ્તિ નામ અથવા સ્વસ્તિ યોલીએ તેના નામની ચોથી
વિભક્તિ આવે છે જેમકે દેવેભ્યો નમ સ્વસ્તિ હરયે

વિનારી સાથે છઠી વિભક્તિને બદલે પીછ, ત્રીછ કે પાંચમી
વિભક્તિ આવે છે

જુ ક્રિયાપદની સાથે જે પૈસાનો મગવાર હોય તેના નામની ચોથી
વિભક્તિ આવે છે જેમકે રામાય નિષ્કાન્ ધારવતિ ।

(૧) વાચ્, પચ્, વણ્, વ્રજ્ અને જિ આટલા ધાતુઓને બે
કર્મ આવે છે

(૨) તેમજ ની, હ, કૃષ્ અને વહ્ આ ધાતુઓને ચાર બે કર્મ
આવે છે

વાચ્ વગેરે ધાતુઓનો સહભેદ નો, હ વગેરે ધાતુઓના સહભેદથી
બુદ્ધી રીતે થાય છે તે માટે ૧૨ મા પાઠના સહભેદના નિયમોના નિયમ છે
વાક્યો.

હરિ બ્રાહ્મણેભ્ય નિષ્કાન્ વચ્છતિ । હરિ બ્રાહ્મણને નિષ્ક આપે
છે Hari gives Nishkas to Brahmanas

મનુષ્ય ગ્રામાય ગચ્છતિ । માણસ ગામ જાય છે The man goes
to a village

કલ્યાણાય હરિમ્ ભજતિ । કલ્યાણને માટે હરિને બળે છે He
worships Vishnu (or Indra) for welfare

ફલેભ્ય ગચ્છામિ । ફળો માટે જાઉં છું I go for fruits

હરયે નૃપતિ કુપ્યતિ । હરિપર રાજા ક્રોધે છે A king beco-
mes angry with Hari

મોલકેભ્ય ચાલ સ્પૃહયતિ । લાડુની બાગડ સ્પૃહા કરે છે A
child desires sweet balls

નગરાત્ આગચ્છતિ । તે શહેરમાંથી આવે છે He comes from
the town.

અશ્વાત્ પતતિ । તે વેડા પરથી પડે છે He falls from the horse

અતિથિભ્ય અન્નમ્ ચચ્છતિ । પરી શુભોને અન્ન આપે છે He gives food to guests

તિલેભ્ય માણન પ્રતિચચ્છતિ । તનને ખાંચે અડદ આપે છે He exchanges pulse for sesamum

આચાર્યા આસનેભ્ય ઉત્તિષ્ઠન્તિ । આચાર્યો આસનપરથી ઉઠે છે

Preceptors get up from their seats

વધાત્ વિના ઝરિ ન શમ્યતિ । માર્યા વિના શત્રુ શાત થતો નથી The enemy is not calm without killing

રવે લોક સુખમ્ અધિગચ્છતિ । સુરથી લોક સુખને મેળવે છે The world obtains happiness from the sun .

નૃપ પ્રાસાદાત્ જનમ્ પદ્યતિ । રાજા મહેનપરથી લોકને જુએ છે The king sees people from the palace

શિષ્યાય શાસ્ત્રમ્ ઉપદિશતિ । તે શિષ્યને શાસ્ત્ર શિખવે છે He teaches science to his pupil

કલિભ્ય દુઃસ્થાનિ ઉદ્ભવન્તિ । કલ્યાણથી દુઃખો ઉપજે છે Miseries are produced from quarrels

ગજા શિશિરાત્ પતન્તિ । હાથઓ શિખરપરથી પડે છે Elephants fall from the top

સાર્ય દ્વીપાત્ દ્વીપમ્ અટતિ । વ્યાપારીનું ટોળું બેટ બેટ ભટકે છે A caravan wanders from island to island

રામ. મૃત્યમ્ ક્રોધાત્ તાડયતિ । રામ આકરને ક્રોધથી મારે છે. Rama beats the servant through anger

નગરમ્ વમાત્ યોજનમ્ । શહેર જંગલથી આઠ માઇલ છે The town is eight miles from the forest

દેવેભ્ય નમઃ દેવોને પ્રણામ Bow to the Gods

સ્વસ્તિ હરયે । હરિને સ્વસ્તિ હરિનું કલ્યાણ થાઓ, Fare it well with Hari

बराहा पल्लवलेभ्य उत्तिष्ठन्ति । दुष्करे आपोऽपीचामासी नीकणे छे
Hogs rise from puddles

विनय सुखाय मयनि । निवेक सुખને માટે છે વિનયથી સુખ થાય
છે Modesty leads to happiness

હરિ રામાય નિષ્કાન્ બારયતિ । હરિને રામનુ નિષ્કાન્તુ દેવુ છે
Hari owes nishkantas to Rama

(હવેથી ઇશ્વેશ વાક્યોનું સરકત કરતી વખતે જેમા રહેલી સધિ
થતી હોય તે વાક્યને સવિ સાથેજ આપીશુ)

રામ જન્મવા માટે ખેર જાય છે રામો મોક્ષમાય ગૃહ ગચ્છતિ ।

હાડપરથી ફોા પડે છે વૃક્ષેભ્ય ફલાનિ પતન્તિ ।

હૃ જન્મકાને પેસા આપુ છુ યાચકેભ્યો દ્રવ્ય ચચ્છામિ ।

હરિને અશ્વપતિનુ સોનુ દેવુ છે હરિ અશ્વપતિને સો ધારે છે હરિ
અશ્વપતયે શતમ ધારયતિ । હરિરશ્વપતયે શત ધારયતિ ।

હાલો માણસ મોક્ષ માટે ઇશ્વરને બળે છે પ્રજ્ઞ મોક્ષાય ર્શ્વરમ
ચજતિ । પ્રજ્ઞો મોક્ષાય ર્શ્વર ચજતિ ।

સેનાપતિસિધ ઇશ્વરને ગ મોગામ લાખજાય છે સેનાપતિ સૈનિકાન્ ગ્રામાત
ગ્રામમ્ નયતિ । સેનાપતિ સૈનિકાન્ ગ્રામાદ ગ્રામ નયતિ ।

આલશો રાજાઓનેથીદ્રવ્ય મેળવેછે બ્રાહ્મણા નૃપેભ્યો ધનમધિ ગચ્છન્તિ
પહાડ હરિયાપરથી જે કોશ પર છે પર્વત સમુદ્રાત કૌશૌ અસ્તિ ।

પર્વત સમુદ્રાત કૌશાવસ્તિ ।

કૌશૌ (પહેલી વિભક્તિ)અથવાકૌશાણો (સાતમી વિભક્તિ) બ ને ચાલેછે
હરિ કૃતો માટે વાડીએ જાય છે હરિ પુષ્પેભ્ય ઉચાનમ્ ગચ્છતિ ।

હરિ પુષ્પેભ્ય ઉચાન ગચ્છતિ

દુ ખ પાપથી નીપજે છે દુસ્ત્ર પાપાદુદ્ધવતિ ।

દેવો પાપીઓને રાગમાથી ફે ક છે લેખા પાપાન્ સ્વર્ગાત્ક્ષિપન્તિ ।

રામ પોતાના કામથી ચુકે છે રામ સ્વકૃત્યેભ્ય પ્રમાદ્યતિ ।

તે બે દગજામાશો ચોખા આણે છે રાશિભ્યા તળડુલમાનયતિ ।

શિષ્યો આચાર્યોથી જ્ઞાન મેળવે છે શિષ્યા આચાર્યેભ્યો
જ્ઞાનમધિગચ્છન્તિ ।

રામ રાજ્યોને શત્રુઓથી રક્ષે છે નૃપ રાજ્યાનિ અરિભ્ય. રક્ષન્તિ
નૃપ રાજ્યાન્યરિમ્યો રક્ષન્તિ ।

રાજ્ય ગાદીપરથી સેનાપતિને કહે છે નૃપ આસનાત સેનાપતિ કથયતિ ॥
તે આગસમાથી પશુ પશુ ખસતો નથી જાડયાત્પદમપિ ન ચલતિ ।
તે વિનયથી મૂંગો ઉભો છે વિનયાત મૂક તિષ્ઠતિ ।

વિનયાદ મૂકસ્તિષ્ઠતિ । વિનયાક્ષોન મજતિ ।

હું રાડીમ થી પાછો આવું છું ઉચ્ચાનાત પ્રત્યામચ્છામિ ।

ખેડતો અનાજ માટે ખેતર ખેડે છે કુલોચકા ધાન્યાય ક્ષેત્ર કુલન્તિ
છાન્દો પિતા કનેથી પૈ । મેળવે છે પુત્રો જનકાક્ષુનમધિગચ્છતિ ।

મૂર્ખા અજ્ઞાનને લીધે મળડે છે મૂર્ખા અજ્ઞાનાત જલપતિ । મૂર્ખા
અજ્ઞાનાક્ષરપન્તિ ।

હુકરો તળાવમાંથી પાણી પીએ છે વરાહા કાસારાત જલમ પિવન્તિ
વરાહા કાસારાક્ષલં પિવન્તિ ।

આકાશમાંથી તારા ખરે છે આકાશાત તારકાણિ પતન્તિ ।

કવિઓનું કવિયાણુ થાયો સ્વસ્તિ કવિભ્ય ।

પાઠ ૯ મો.

મિય dear તથા પછાત after ની સાથે છટ્ટી પિલકિત આવેછે

Rama is dear to Krishna રામ કૃષ્ણસ્ય મિય ।

Govind is dear to Lakshmana ગોવિન્દો લક્ષ્મણસ્ય મિય ।

After a day દિવસસ્ય પછાત

After a month માસસ્ય પછાત

After childhood, વાલ્યસ્ય પછાત

વાક્યો.

નૃપ મરાજામ્ પાલક । રાજ્ય માણુસોને પાળનાર છે A King is
the protector of men

સમુદ્રસ્ય અલમ્ લવજમ્ દરિયાનું પણી ખાર હેય છે The
water of the sea is salt

દેવસ્ય પ્રસાદેન જીવામિ । હું ઇશ્વરની કૃપાથી જીવું છું I live
by the grace of God

શાસ્ત્રાણામ્ તત્ત્વમ્ પ્રજ્ઞ વોધતિ । શાસ્ત્રોત્તુ તત્ત્વ પ્રજ્ઞો માણસ જાણે
છે A wise man knows the truth of the sciences

વીરયો યુદ્ધમ્ ભવતિ । ૫ જેઠા રત્ને લડાઈ થાય છે There
is a fight between the two warriors

વારીણામ્ નિધિ ઉદ્ધિ । જળનો ભંડાર મહાસાગર છે The ocean
is the store of waters

આસનેષુ ઉપવિશન્તિ । તેઓ પેતાના આસનોપર બેસે છે They
sit on their seats

ગિરે શિલરાત વૃષ પતતિ । પર્વતની ટોચપરથી બળદ પડે છે
The bullock falls from the top of the mountain

કાસારે કમલાનિ ઉદ્ભવન્તિ । તળાવમાં કમળો થાય છે Lotusess
are produced in a lake

ગજાનામ્ વૃથમ્ ચરતિ । હાથીઓનું રેળું જાય છે A herd of
elephants goes

ગ્રીષ્મે સૂર્યસ્ય પ્રકાશ ચઢ્ય મવતિ । ઉન્હાળામાં સુર્યનો તાપ
સખત હોય છે The light of the sun becomes fierce
in the summer

[વર્ણનામ્ બ્રાહ્મણ શ્રેષ્ઠ વર્ણોમાં બ્રાહ્મણ શ્રેષ્ઠ છે Brahmin is
the best of all the castes

પ્રવચીનામ્ વચનમ્ પ્રમાણમ્ । ઋષિઓનું કહેવું પ્રમાણ છે The
saying of sages is an authority

શઠાનામ્ ચરિતમ્ ગર્હ્યમ્ । હુન્ન્યાઓનું આચરણ નિન્દવા જેવું છે
The conduct of rogues is censurable

કવય લોકેષુ વીરાણામ્ પરાકમાન પ્રચયન્તિ । કવિઓ લોકોમાં
યોદ્ધાના પ્રરૂઢો પ્રદટ કરે છે Poets publish the exploits
of warriors among the people

હરે પુસ્તકમ્ કઃ અસ્તિ । હરિ પુસ્તક કયા છે ? Where is Hari's book ?

નગરે જના વસન્તિ । શહેરમા લોકો રહે છે People dwell in a town

રામસ્ય પુત્રા ગ્રામમ્ ગચ્છન્તિ । રામના છેકરા ગામ જાય છે Rama's son goes to a village

વનૈશ્વ શ્વાપદા સન્તિ । જંગલોમા શિકારી પશુઓ હોય છે There are beasts of prey in forests

આચાર્યા શિષ્યાણામ્ ધર્મમ્ કથયન્તિ । અત્યાર્યો શિષ્યોનો ધર્મ કહે છે Preceptors tell the duty of their pupils

મનુષ્યાણામ્ વ્યાધય અમરેન નશ્યન્તિ । માણસોના રોગો આપધથી નાશ પામે છે Diseases of men perish by medicine

રામસ્ય સારથિ સુમન્ત્ર વનમ્ રણમ્ નયતિ । રામનો સારથી સુમન્ત્ર વનમા રથ લઇ જાય છે Rama's charioteer Sumantra leads the chariot to the forest

ચન્દ્રસ્ય પ્રકાશ જનાનામ્ આહ્લાદક ભવતિ । ચન્દ્ર અજન્માળ માણસોને આનંદ આપનાર હોય છે The light of the moon is delighting to men

ગિરિષુ સિંહા વસન્તિ । પહાડોપર સિંહો રહે છે Lions dwell on mountains

નૃપતિ ઝરીણામ્ સૈનિકાન્ જયતિ । રાજા શત્રુઓના સિપાઇઓને જિતે છે The king conquers the soldiers of his enemies

યોધસ્ય પાળૌ સજ્જ અસ્તિ । યોદ્ધાના હાથમા તરવાર છે There is a sword in the hand of the warrior

યતીનામ્ ચિત્તમ્ ધૂર્જટૌ અસ્તિ । યોગીઓનું ચિત્ત શિવમા છે The mind of ascetics is in the god Shiva

હગિના એ છેકરાઓની ચાલ વખાણવા લાયક છે હરે: પૂવ્યયોગ્ચાર
પ્રશસ્ય ।

(સંસ્કૃતમાં નિરોધણને વિરોધની જાતિ વિલાંબિત અને વચન બાન
તે પ્રમાણે આચાર નરણતિ પહેલી વિલક્ષિતનું એક વચન છે નેવી
પ્રશસ્ય નુ નરણતિ પહેલીનું એક વચન પ્રશસ્ય નાપયુ છે)

ધરેમાં દીરા છે ગૃહેષુ લીપા સન્તિ ।

જલો કુખેરના ચાકરે છે ચક્ષા ધનપતેર્મ્યા સન્તિ ।

વાત્રના પુછડા લામા હોય છે કપીના લાગૂલાનિ લીર્ષાણિ ।

[આ ૧૧૪૫માં લીર્ષ્યને જાતિ, વિભક્તિ અને ચત્ર લાગે છે કારણ કે
લીર્ષ્ય એ લાગૂલનું નિરોધણ છે]

કનિઓમાં કલિદાસ પડે છે કલિષુ કલિદાસ પ્રથમ ।

માણસને નોકર ગામડે જાય છે જનસ્ય કિંકરો ગ્રામ ગચ્છતિ ।

ગામ મહેનોમાં જહે છે નૃપા પ્રાસાદેષુ વસન્તિ ।

ધનવતો હવેરીમાં જહે છે ધનિકા હર્મ્યેષુ વસન્તિ ।

રમ માણસો જહે છે ગમો નરાણા શ્રેષ્ઠ ।

સરોવરનું પાણી ખાઈ છે કાસારાણા જલ લવણમ્ ।

પરજાના શિખરોમાં ખરક છે ગિરીના શિખરેષુ હિમમસ્તિ ।

ચોર જાતિનું ધન ચોરે છે સ્તેનો વ્રાહ્મણસ્ય ધન ચારયતિ ।

વાડીયોની શોભાથી હુસતોય પાશુ છુ ઉષ્માના સોન્દર્યેણ તુલ્યામિ ।

તે જાડનું પાદ આણે છે વૃક્ષસ્ય પર્ણમાનયતિ ।

હુ દેવનામાં ધી નાણુ છુ અમૌ ધૃત ક્ષિપામિ ।

ખલાસીઓનું વેર લગાડનું કારણ છે નાવિકાના ઘેર મુદ્ધસ્ય કારણમ્ ।

મૂખનું ઓસડ નહી મુર્ચ્છસ્ય ઔષધમ્ ન । મુર્ચ્છસ્યૌષધ ન ।

હે હરિ ! લોકો સમ્યક્તાથી સતોય પામે છે હરે જના વિનયેન તુલ્યન્તિ

વાદળા આકાશમાં ફરે છે મેઘા આકાશે સ્તરન્તિ ।

યોગિઓને વાસ જગતમાં હોય છે ચતીના વાસો વનેષ્વસ્તિ ।

મહાસાગરમાં ધણુ જવાદિર હોય છે ઉદયૌ પ્રમૂતાનિ રત્નાનિ સન્તિ ।

વાડીમાં પુલો વૃક્ષોને શણગારે છે ઉષ્માને કુસુમાનિ વૃક્ષાન્ મૂલયન્તિ ।

ડ હા માણસ મનમાં કોઈને અવકાશ આપતો નથી પ્રજ્ઞશ્રિતે ક્રોધાય (અથવા ક્રોધસ્થ) અવકાશમ્ ન ચચ્છતિ । પ્રજ્ઞશ્રિતે ક્રોધા-ચાવકાશ ન ચચ્છતિ ।

મધ્યર પાણીઓના પાપોને માફ કરે છે હૃદયર પાપાના પાપાનિ ક્ષામ્યતિ ।

પાણીમાં કમળો ઉગે છે જલે કમલોનિ રોહન્તિ ।

પાઠ ૧૦ એ.

જ અને જા એ બે અવ્યયો જે બે શબ્દો અથવા વાક્યોને જોડે અથવા છુટા પાડે તે દરેક રાષ્ટ્ર અથવા વાક્યની પડી દરેક વખત વપરાય છે જેમકે હરિશ્ચ ગોવિન્દશ્ચ અથવા હરિર્ગોવિન્દશ્ચ, હરિ-ગ્ચછતિ જ રામ આગચ્છતિ જ અથવા હરિર્ગચ્છતિ રામ્ આગ ચ્છતિ જ પાછળના વાક્યોને છેડ જ ન મૂકતા એક શબ્દ છેડીને પણ કોઈ વખત મુકાય છે જેમકે હરિર્ગચ્છતિ રામચ્છાગચ્છતિ ।

ક્રિયાપદના કર્તાનું કણ કર્તાને પોતાને મળે છે ત્યારે આત્મનેપદ વપરાય છે અને બીજાનું મળે છે ત્યારે પરસ્મૈપદ વપરાય છે

સંસ્કૃત શ્રી મહારાષ્ટ્રે આ નિયમને ખાસ કરી પાળ્યા નથી તોપણ પરસ્મૈપદ ને પારકાને માટે ‘પદ’ કેમ કહે છે અને આત્મનેપદ ને આત્મને= પોતાને માટે પદ કેમ કહે છે તે સવાલના જવાબમાં આ બ્યાકરણશાસ્ત્રી સ્પષ્ટીકરણ કરવાનો રીતગીત છે

પચતિ He cooks (for another)

પચતે He cooks (for himself)

સંસ્કૃતમાં કેટલાક ધાતુઓ માત્ર પરસ્મૈપદી છે, કેટલાક ધાતુઓ માત્ર ‘આત્મનેપદી’ છે અને કેટલાક બંને પદના છે (ઉભયપદી) છે

ઉભયપદી ધાતુના દાખલા - જિ, ની, યજ્ વગેરે

જયતિ-જયતે, પચતિ-પચતે, નયતિ-નયતે વગેરે

દશમાં ગણના ધાતુઓ ઘણું ખરૂં બને પદના છે કથયતિ-કથયતે, ચોરયતિ-ચોરયતે, ગણયતિ-ગણયતે વગેરે

દશમા ગણના યોગા ધાતુઓ માત્ર આત્મનેપદી છે તેમા મૃગ્ to seek અને મન્ત્ર to consult, to give secret advice પ્રાપ્તમરમા આવેલા છે

હ્રસ્વ ઝકારાત છઠા ગણના ધાતુઓને મળુની નિશાની લગાડતા પહેલા અત્ય ઋ ને બદલે રિઙ મુકાય છે જેમકે ઋ+અ=ઋચ, ણ+અ=ઋચ, મૃ+અ=ઋચ

આત્મનેપદી ધાતુઓના રૂપો -

આ રૂપો તૈયાર કરતા પૂર્વે ૧૨ મા પાઠને ડેડે આપેલા સ્મયે, સ્મયાવહે વગેરે રૂપો તૈયાર કરવા

પહેલા ગણના ધાતુના રૂપ સ્મયે, સ્મયાવહે ની પેઠે લેવા જેમકે રૂઝે, રૂઝાવહે etc

ચોથા ગણના ધાતુને જ લગાડીને તેના રૂપ પછુ સ્મયે, સ્મયાવહે ની પેઠે લેવા જેમકે યુઝ્યે, યુઝ્યાવહે, યુઝ્યામહે etc

છઠા ગણના ધાતુને જ લગાડીને તેના રૂપ પછુ ઐમજ લેવા જેમકે ઋચે, ઋચાવહે, ઋચામહે, ઋચસે etc

અને દશમા ગણના ધાતુને જ લગાડી તેના રૂપ પછુ ઐમજ લેવા જેમકે ચોરયે, ચોરયાવહે, ચોરયામહે etc

હજ્ અને ઐજ અર્થના બીજા ધ્યાપદોની સાથે પ્રસન્ન થનાર અથવા સતોષ પામનારની ચોથી નિલકિત આવે છે જેમકે આગકને હયે છે It pleases the child બાલકાચ રોષતે

વાક્યો.

દેવમ્ વન્દે । હું દેવને નમુ છું I salute God

મયમ્ શઙ્કતે । તું જોખમની શકા રાખે છે Thou suspectest danger

હૃદયમ્ મયાત વેપતે । હૃદય બીકથી ધડકે છે The heart trembles through fear.

સૂર્ય પ્રકાશતે । રવિ પ્રકાશે છે The sun shines

વ્યાઘ્રઃ ત્રિયતે । વાઘ મરે છે, A tiger dies

અસત્યમ્ ભાષતે । તુ જ્યુઃ જોતે છે Thou speakest false hood

હરે ઉદ્યમમ્ જ્ઞાત્વે । હં હરિના ઉદ્યોગને વખાણુ છું I praise the industry of Hari

પુસ્તકાનિ મૃગયસે । તુ પ્રથો શોધે છે Thou seekest looks
ધીર અરિમ્ નિષૂદ્ધતે । જોધી શત્રુને હણે છે A warrior kills an enemy

મોદક બાલકાય રોષતે । લાડુ બાળને લાવે છે Sweetmeat pleases a child

કટ કુચ વર્તતે સાદડી ક્યા છે । Where is the mat

મણિકાર મળીન પરીક્ષતે । ઝવેરી ઝવેર પારખે છે A jeweller examines jewels

પુત્રસ્ય લાભેન મોદતે । તે પુત્રની પ્રાપ્તિથી હર્ષાય છે He rejoices at the getting of a son

વુધ મોક્ષમ્ લભતે । ગદ્યા માથુસ મોક્ષ મેળવે છે A wise man gets absolution

હે રામ વિનયેન સુષ્ટુ યોમસે । હે રામ તુ વિનયવટ ઠીક શોભે છે O Rama, modesty well becomes thee

જ્ઞાનાત્ સુખમ્ યાવતે । જ્ઞાનથી સુખ ઉપજે છે Happiness results from knowledge

નારાયણે રામસ્ય સ્નેહ વર્ધતે । નારાયણ પર રામનો સ્નેહ વધે છે Rama's affection for Narayana increases

નૃપ જનાનામ્ કલ્યાણાય ચતતે । રાજા મનુષ્યોના કલ્યાણને માટે ચત્ત કરે છે A King strives for the welfare of his people

શિષ્ય આચાર્યમ્ સેવતે । શિષ્ય આચાર્યની સેવા કરે છે A Pupil serves his preceptor

રામ વિશ્વામિત્રાત્ અસ્ત્રાણિ શિક્ષતે । રામ વિશ્વામિત્ર કનેથી અસ્ત્રો શીખે છે Rama learns (the use of) missiles from Vishvamitra

(ગમે તેવો પદાર્થ જેવું કે તણખનું લઇને મત્ર લાણે અને તથા જેના મત્ર લાણ્યો હોય તે પદાર્થ વર્ષાવે અગ્નિનો મત્ર લાણ્યો હોય તો અગ્નિનો વર્ષાદ વર્ષે અને એ પરથી તે અત્ર અગ્ન્યત્ર કહેનાય છે આ પ્રમાણે વાત્વત્ર, નાગાત્ર વગેરે માટે સમજવું)

સદાચારેણ મનુષ્ય સ્વાસ્થ્યમ્ લભતે । મહાચરણથી માણસ શાન્તિ મેળવે છે A man gets peace by good conduct

પુત્રસ્ય દુરાચારાત્ સુખમ્ ન આશંસે । છેકરાના દુરાચરણને લીધે સખતી હું આશા રાખતો નથી I do not hope for happiness from the bad conduct of my son

દેવાનામ્ અર્ચનમ્ આરભે । દેવતાઓનું પૂજન આરંભુ છું I begin the worship of gods

પ્રવલેન વાતેન અપિ ઈર્ષત ન કમ્પતે । જમરા વાયુથી પણ પર્વત ડગતો નથી A mountain does not shake even by strong wind

ઈશ્વરસ્ય ધ્યાને રમે । હું ઈશ્વરના ધ્યનમાં આનંદ પામુ છું I enjoy pleasure in the meditation of God

હું ન્યાયના અભ્યાસને આરંભુ છું ન્યાયસ્વાધ્યયનમારભે ।

તુ હું ખ મહે છે ક્ષેત્રો સહસે ।

કૃષ્ણ છેત્રાઓની સાથે રમે છે કૃષ્ણો વાલે સહ રમતે ।

ગાડ હાલે છે વૃક્ષ કમ્પતે ।

તુ રાજાને મેવે છે નૃપ સેવસે ।

હું પસા મેળવું છું ધન વિન્દે ।

તે ઋષિઓને નમે છે ઋષીન્ વન્દતે ।

શેષો શત્રુઓ જોડે લહે છે બીરોડરિમિર્ચયતે ।

તુ ધનામ તકાસે છે પારિતોષિકમપેક્ષસે ।

તુ મિત્રોના કલ્યાણમાં હર્ષ પામુ છું મિત્રાણા કલ્યાણે મોદે ।

તુઓ નગ્નના કુકર્મને ધિક્કારે છે શઠો નૃપસ્યાદેશાનવધીરયતે ।

હુ વાદર બેઠે હુ કપિમીક્ષે ।

રામ અસખ્ય ગુણોથી શોભે છે રામોડસત્યૈર્ગુણે શોભતે ।

તે ઇશ્વરના ભયથી બુદ્ધ બોવતો નથી । ઈશ્વરસ્ય મયાદસત્યં ન
ભાષતે ।

ચન્દ્રનું બિંબ શુદ્ધ પદ્મમાં પડે છે ચન્દ્રસ્ય ચિમ્બ શુક્લપદ્મે વર્ધતે ।

પાપી મિત્રો તરફથી પણ વહેમાન છે પાપો મિત્રાણ્યપિ શઙ્કતે ।

ઝાડ ફળોના આવરાથી શોભે છે વૃક્ષ ફલાનામુદ્ગમેન શોભતે ।

પાપથી અધ્યાત્મિક નાશ નિપજે છે પાપાદાધ્યાત્મિકો નાશો જાયતે ।

(આધ્યાત્મિક=જીવની સારી ગતિનો) તે રત્નો શોધે છે રત્નાનિ
મૃગયતે ।

ધણખરૂં માણસ દ્રવ્યને માટે ચતન કરે છે પ્રાયો મનુષ્યો દ્રવ્યાય
ચતતે ।

લક્ષ્મણ ઇશ્વરનું પૂજન ગમે છે ભક્તાયેશ્વરસ્યાર્ચન રોચતે ।

હુ શિક્ષાની ખીકથી કંપુ છુ વણ્ડસ્ય મયાત્રેપે ।

આચાર્યકનેથી ધન રીંખુ છુ આચાર્યાદ્યમં શિક્ષે ।

કવિ રાગને વખાણે છે કવિર્નૃપ શ્લાઘતે ।

શત્રુઓના ખાણેથી મરુ છુ અરીણા વાળૈર્નિયે ।

પાઠ ૧૧ મો.

વાક્યો.

બ્રાહ્મણ મીઠકાનું સ્વાદન્તે । અભણો લાડુ ચાખે છે Brahmins
taste sweet balls

મિશ્રુકો ધનિકમ્ દ્રવ્યમ્ ચાચેતે । બે ભિખારીઓ પૈસાદારકનેથી

પૈસા માગે છે Two beggars beg the rich man money

સ્વીયાન્ ગુણાન્ કલ્પેયે । તમે બે પોતાના ગુણોને વખાણો છે

You two flatter your own merits

ઉષોગાત્ ધનમ્ લભષ્વે । તમે ઉદ્યોગથી પૈસા મેળવો છે You

get wealth from exertion

વૃથા પ્રગલ્ભષ્વે । તમે નકામી ખડાઈ મારો છે You swagger

in vain

बुधा मोक्षम् विन्दन्ते । अथा भाग्ये मोक्ष मेजवे ॐ Wise men
obtain absolution

कपटम् शङ्केथे । तमे ये कपटतो नहेम गण्ये ॐ You two
suspect fraud

नरा मित्राणाम् अभ्युदये मोदन्ते । भाग्ये मित्रेणी सपतिभा
हुरभाय ॐ Men rejoice at the prosperity of friends
मुनीन् अभिवाद्यावहे । ऋषिभ्यो नमः ॐ नमो ॐ धीमे, We
two salute sages

मूर्खाणाम् वैरात्यम् न सहामहे । मूर्खान् असह्यपाय्य अमे सहन
करति नथी ॐ We do not endure the impudence of
fools

वृक्षेषु कुसुमानि वर्तन्ते । अत्रापि ॐ ॐ There are flowers
on the trees

आचार्यस्य निर्देशम् अनुदध्यध्वे । तमे आचार्यनी आज्ञा माने ॐ
You obey the direction of your preceptor

भृत्यानाम् अपराधान् क्षमामहे । अमे नोकरेणा अपराधो भाङ्
हरीमे शीमे We forgive the faults of our servants

रामस्य नयने स्पन्दते । रामनी मे आणे १२के ॐ Rama's two
eyes throb

आकाशे विहगा व्रजन्ते । आकाशमङ्गपक्षीमे ॐ ॐ Birds fly
in the sky

जना कृष्णस्य चातुर्येण विस्मयन्ते । भाग्ये कृष्णनी अतुराधशी
विस्मय पामे ॐ Men wonder at the skill of Krishna
देवस्य आराधनाय गानम् आरभामहे । अमे देवनी प्रसन्नता भाटे
(देवने प्रसन्न करवाने) गायन आरम्भमे ॐ धीमे We commence

singing for the propitiation of (to propitiate) God.
दिवा तारकाणि न प्रकाशन्ते । दिवसे तारा यणकता नथी Stars
do not shine by day

GUIDE TO

પાપા વચનીયમ્ ન ક્ષમન્તે । પાપીઓ નિદાને જોતા નથી Sinners
do not see (care for) censure

દ્રષ્ટા મત્યમ્ ચ હિતકરમ્ વાક્યમ્ ભાષન્તે । ડાહ્યા પુરૂષો સય
વત કિતકર વાક્ય બોલે છે Wise men speak a true and
beneficial sentence

નૃપતય શાસનસ્ય મદ્દમ્ ન ક્ષમન્તે । રાજાઓ પોતાની આજ્ઞાનુ
ક્રિયાન સહન નથી Kings do not forgive the
violation of their order

ગાયકાન્ત સંગીતમ્ શિક્ષાવહે । અમે બે મનેયા કનેથી ગાયન શિખીએ
ગીએ, We two learn singing from a songster

હુરા મૌક્ષાય ચતન્તે । ડાહ્યા પુરૂષો મોક્ષને માટે ચતન કરે છે, Wise
men strive for liberation

વાતેન વૃક્ષા કમ્પન્તે । પવનથી ઝડ હલે છે Trees shake by
the wind

ન દયાન મોગાન્ ભિક્ષન્તે । માણસો દેવો કનેથી મોગા પાવે છે
Men beg gods objects of enjoyment

સ્તનના કયા નાગાં એ છીએ વસન્તે ફલાનિ લભામહે ।

તમે જગાણુ બોધા શા અસત્યાનિ ભાષાવે ।

પવન હાલે છે પર્વતા કમ્પન્તે ।

નાના પ્રકાશ હ તારકાણિ પ્રકાશન્તે ।

ન નાગાં છે નૃત્ય શિક્ષાવે ।

નારાયણના બે મિત્રો તેના કડયાણુ માટે ચતન કરે છે નારાયણસ્ય મિત્રે
કલ્યાણાય ચતેતે । (આ સરજીત નાકયથી એક પછી સમગ્રથ કે નારાયણના
મિત્રો તેમના પોતાના કડયાણુ માટે ચતન કરે છે માટે નીચેનું જરા સારૂ છે -
નારાયણસ્ય કલ્યાણાય મિત્રે ચતેતે ।

અને એ ગાળને નીચે છીએ નૃપ સેવાવહે ।

તમે બે રૂઝી આખો છે આગ્રાણિ સ્વાદેયે ।

અમે મહેલની ટાલપર મોર જોઈએ છીએ પ્રાસાદસ્ય શિખરે મયૂ
રમીશ્ચામહે ।

વાયો વાસ તથા ઝાડના પાદો આપતા તથી વ્યાઘ્રાસ્તૃણાનિ વૃક્ષાણાં
ચ પર્ણાનિ ન સ્વાદન્તે ।

અમે એ ઋષિઓને નમીએ છીએ ઋષીન્ વન્દાવહે ।

સુખ અને દુઃખ સંસારમાં થાય છે સુખં ચ તુ લ ચ સંસારે જાયતે
(સંસારસ્ય ફલે)

તમે એ વિનાશકરણુ લલ છે વિના કારણ યુક્તેયે ।

એ છાંડ । વાડીમાં એ છે બાલકાવુધાને રમેતે ।

અને એ હૃદયિકી કલ્યાણીની આશા રાખીએ છીએ હરે કલ્યાણ-
મયેશ્ચામહે ।

તમે જે, મિત્રાના અપરાધો માફ કરે છે મિત્રાણામપરાધાન્ ક્ષમેયે ।

તેઓ ડાલા માણુઓના ગુણને વખાણે છે પ્રજ્ઞાનામ્ ગુણાન્ શ્લોધન્તે ।

પ્રજ્ઞાના ગુણાન્ શ્લોધન્તે ।

પાપમર્થી કયેજો ઉપજે છે પાપાત્ ક્લેશા જાયન્તે ।

માણુસો મરે છે મનુષ્યા ત્રિયન્તે ।

ભિખારીઓ એ બા માગે છે ચાન્દ્રકાસ્તપ્તુલ યાચન્તે ।

પોપટો આગી તરફ ઉડ છે શુકા વાતાચને ડચન્તે ।

માણુસો તેમની મહેનતનુ ફળ મેળવે છે મનુષ્યા સ્વીચાના ચત્નાના
ફલ વિન્દન્તે ।

મર્જના અવધો એ છે વણુ માન નહી મૂર્ખેસ્ય માત્રાણિ વર્ધન્તે
કિંતુ જ્ઞાન ન ।

અમે એ, શત્રુઓના કપડા સહીએ છીએ અરીજામુપાલમ્માન્ સહાવહે ।

યોદ્ધા શત્રુઓ પિવિધ નસેયી મારી નાખે છે ચોષા અરીન્ વિવિધ
શસ્ત્રેર્નિષૂદયન્તે ।

પાઠ ૧૨ એ.

Passive અને Impersonal forms અને માટે નિયમોમાં
Passive Voice સંગમતા મટે લખ્યું છે

નિયમો.

ક્રાઉપિયુ ધાતુનો (passive Voice) સહભેદ કરવો હોય તો પહેલા મૂળ ધાતુને ચ લાગે છે અને પછી આ મને પદ્ય પ્રત્યયા લાગે છે એટલે તે 'પ'તુના રૂપ યોગ્ય ગણના આપેલા ધાતુ જેના જેવાય છે.

દશમા ગણમાં મળ ધાતુમાં અચ લાગે પહેલા જે ગુણ કે વૃદ્ધિ થઈ હોય તો તે ફેરાયવા રૂપને Passive નો ચ લાગે છે, જેમકે ચોર્યતે, ઘોડ્યતે, ધાર્યતે, દાર્યતે, તાલ્યતે પણ કુચ્યતે, નીચતે.

આદેશ ને ચ લાગતો નથી જેમકે પ્રીયતે પ્રી ધાતુ પછી પ્રીણ ગુણ કે વૃદ્ધિવાળુ રૂપ નથી પણ આદેશ છે તેને ચ લાગ્યો નહીં તેમજ ગમ્યતે, સિચ્યતે અને ફળ્યતે રૂપો થયા છે ગચ્છ, નિચ્છ અને ફળ્છ એને ચ લાગે નહીં.

Passive નો ચ લાગતા પહેલા દશમા ગણના ધાતુ નિવાચના ધાતુઓ માટે નીચેના (૯) નિયમો વાળુ પડે છે.

૧ ઘા, ધા, તથા જેમનુ રૂપ ઘા, ધા, જેનુ થતુ હોય તેના ધાતુઓ મા, સ્થા, જૈ, પા to drink, સ્તા અને હા to go, જવુ-એ ધાતુઓનો અત્યાક્ષર રૂપ થાય, જેમકે દ+ચ=દીચ, ધા+ચ=ધીચ, દૈ+ચ=દીચ, નિર્મા+ચ=નિર્મીચ, સ્થા+ચ=સ્થીચ, હા+ચ=હીચ, પાયતે=is protected રક્ષાય છે પીયતે is drunk પીવાય છે એ to drink નુ ધા રૂપ નિયમથી થાય છે અને પછી આ નિયમથી જી થાય છે તેથી ધીયતે is drunk.

૨ અત્યાક્ષર હ્રસ્વ ઇ હોય તો દીર્ઘ રૂપ થાય છે.

૩ અત્યાક્ષર હ્રસ્વ ઊ હોય તો દીર્ઘ ઊ થાય છે.

૪ અત્યાક્ષર હ્રસ્વ ઋ હોય અને તેની પૂર્વે જોડા અક્ષર હોય તો ઋ નો ઋર થાય છે, અને જોડાઅક્ષર ન હોય તો ઋ નો રિ થાય છે. ઋ I p ; p, to go આનો પણ ઋર થાય છે.

૫ અત્યાક્ષર દીર્ઘ ઋ હોય અને તેની પૂર્વે યોગ્યસ્થાની વ્યંજન કે ષ્ હોય તો તે દીર્ઘ ઋ નો ઋર થાય છે, અને પૂર્વે એવા અક્ષર ન હોય તો રૂપ થાય છે.

૧ અત્યાક્ષર ષ, ષે કે ઓ હોય તો તેને બદલે આ મુકાય છે
 જેમકે જિ+ય=જીય, શ્રુ+ય=શ્રૂય, નુ+ય=નૂય, સ્મૃ+ય=સ્મર્ય,
 સ્તૃ+ય=સ્તર્ય, સ્વૃ+ય=સ્વર્ય, કૃ+ય=ક્રિય, પૃ+ય=પ્રિય, મૃ+ય=મ્રિય,
 સ્તૃ+ય=સ્ત્રિય, પૃ+ય+પૂર્ય, કૃ+ય=કીર્ય, ધ્યૈ+ય=ધ્યાય, શી+ય=શાય
 ૭ ધાતુઓના ઉપાત્ત અનુસારનો લોપ થાય છે જેમકે પ્રચ્+
 ય=પ્રચ્ય, દશ્+ય=દશ્ય, ઇચ્+ય=ઇચ્ય રક્ષ્+ય=રક્ષ્ય, શસ્+
 ય=શસ્ય જસ્+ય=જસ્ય, સ્કન્દ્+ય=સ્કન્દ્ય, પથ્ કન્પ્, નિન્દ્,
 શક્ક અને સ્પન્દ્ આ ધાતુઓમાનો અતુનાસિક ઉડતો નથી

વક્ષ to speak	તુ	ઉચ	થય છે,	જેમકે	ઉચ્યતે
યજ્ to worship,	ઇજ્	"			ઇચ્યતે
વપ્ to sow	"	ઉપ્	"		ઉપ્યતે
વહ્ to hear	"	ઉહ્	"		ઉહ્યતે
વસ્ to dwell	"	ઉવ્	"		ઉવ્યતે
હ્ to call	"	હ્	"		હ્યતે
વદ્ to speak	"	ઉદ્	"		ઉદ્યતે
પ્રચ્છ to ask	"	પૃચ્છ	"		પૃચ્છ્યતે

આ શિરાયના બીજા ધાતુઓમા એવો ફેરફાર થાય કે પથ્ તેને
 અપ પ્રાઇમરમા પડતો નથી માટે આપ્યા નથી

૯ ક્ષન્ to dig તુ ક્ષન્ અથવા ક્ષા થાય છે જેમકે ક્ષન્યતે
 જાચતે જન to be produced તુ જન અથવા જા થાય છે
 જેમકે જન્યતે—જાચતે

(૧) શાક્ષ, પચ્, દષ્, પ્રચ્છ, અને જિ આટલા ધાતુઓને
 બે કર્મ આવે છે તેમાત્રુ પુરુષ સમન્વધ આવતુ કર્મ di cot object
 કહેવાય છે અને આડેતરી રીતે થએલુ કર્મ indirect object કહેવાય
 છે એ ધાતુઓમાત્રુ passive કરતી વખતે indirect object કર્તા
 થાય છે જેમકે -

active
 ધનિક પ્રવ્ય યાચતે ।
 તણ્ડુલાન્ ઓદન પચામિ ।

passive
 ધનિકો પ્રવ્ય યાચ્યતે ।
 તણ્ડુલા ઓદન પચ્યન્તે ।

I cook rice into food

ચોર શત દણ્ડયામિ ।

ચોર શત દણ્ડયતે ।

I fine the thief a hundred

જન માર્ગે પૃચ્છામિ ।

જનો માર્ગે પૃચ્છયતે ।

જન શત જયામિ ।

જન શત જીયતે ।

(૨) ની, હ, કૃષ્ અને વહ્ આ ધાતુના passive માને direct object ને કર્તા થાય છે જેમકે -

ગ્રામમ્ અજા નયતિ ।

અજા ગ્રામ નીયતે ।

-----હરતિ ।

-----હ્રિયતે ।

-----કર્ષતિ ।

-----કૃષ્યતે ।

-----વહતિ ।

-----ગ્રામમ્ વહતે ।

વાક્યો

બ્રાહ્મણેભ્ય નિષ્કા દીયન્તે । બ્રાહ્મણોને સોનાની મહારે અપાય છે
Nishkas are given to Brahman

નૃપતે આદેશ ક્રિયતે । રાજાનો હુકમ થાય છે The King's
command is done

અગ્નિના કાષ્ઠમ્ વહ્યતે । દેવતાથા લાકડું બળે છે Wood is burnt
by fire

દાઠો પુરુષે તાઢયતે । બે છુડ્યાઓ માણસોથી મરાય છે Two
rogues are beaten by men

આચાર્યે ધર્મ ઉપદિશ્યતે । આચાર્યોથી ધર્મ શીખવાય છે Duty
is taught by preceptors

શ્રુત્યે સેવ્યસે । તું નોકરોથી સેવાય છે નોકરો તારી સેવામાં છે
Thou art served by servants

મિત્રે ત્યજ્યે । મિત્રોથી હું ત્યજાઉં છું I am abandoned by
friends.

જનૈ દિશ્યામહે । આપણે માણસોથી દેખાઈએ છીએ We are
seen by men,

વ્યાધિભિ પીડયધ્વે । તમે રોગોથી પીડાઓ છો । You are pained
by diseases

જનેન પ્રેક્ષ્યસે । તુ પાત્રસ્યો જોસ્ય છે । Thou art seen by
the man

પુત્રે પૂજ્યેથે । છોકરાઓથી તમે બે પૂજાઓ છો । You two are
adored by your sons

ધાન્યસ્ય રાશય નીચન્તે । અનાજના ઢગલા લઈ જવાય છે । Heaps
of corn are carried

પ્રાણે તત્ત્વમ્ કુખ્યતે । ઝઘા માણુઓથી સત્ય જણાય છે । Truth
is known by wise men

નૃપેણ અરય જીયન્તે । રાજાથી શત્રુઓ હતાય છે । The ene-
mies are conquered by the king

બાલકૈઃ રુચતે । બાળકોથી રડાય છે (બાળકો રડે છે) । Children cry
બાલકૈઃ ઉચતે । બાળકોથી બોલાય છે । Children speak

સારથી હન્યેતે । સારથીઓ હણાય છે । The two chariote-
ers are killed

ઋષય જનેન વાચન્તે । ઋષિઓ માણુસોથી વન્દાય છે । Sages
are saluted by men

સૂર્યેણ પ્રકાશ્યતે । સૂર્યથી પ્રકાશાય છે (સૂર્ય પ્રકાશે છે) । The
Sun shines

ઈશ્વરેણ મૂચતે । ઇશ્વર છે । God exists

(સકર્મક ધાતુના સહભેદને કર્મણિરૂપ અથવા પ્રયોગ (passive form)
અને અ કર્મના સહભેદને લાવેરૂપ અથવા પ્રયોગ (Impersonal
form) કહે છે (ઉપર ગયેલા વાક્યોમાં રુચતે, પ્રકાશ્યતે અને મૂચતે
એ લાવેરૂપ છે))

લોકૈઃ પ્રશસ્યધ્વે । તમે લોકોથી વખણાઓ છો । You are praised
by the people

શિષ્યે નમ્યાવહે । શિષ્યોથી અમે એ નમન કરાવ્યું છે છીએ અમને
એને શિષ્યો નમે છે We two are saluted by pupils

મોદકા બાલકૈ સ્વાચન્તે । લાડવા બાળકોથી રવાય છે Sweet
balls are tasted by children

છાન્દૈ શ્લોકા પઠ્યન્તે । નિશાળાઆથી શ્લોકો બહુાય છે Verses
are learnt by pupils

ઓવન સૂરૈ પચ્યતે । ભાત રસોઇઆઓથી રવાય છે Rice is
cooked by cooks

દેવ વન્દ્યતે । દેવ વન્દાય છે God is venerated

શત્રુ બાણથી હણાય છે અરિવાળીન હત્યતે ।

બળકના હાથ પાણીથી ધોવાય છે વાલસ્ય હસ્તો જલેન શ્ચાલ્યેતે ।

તુ કવિઓથી વખણાય છે કવિમિ શ્લાઘ્યતે ।

તમે માણસોથી શોધાઓ છો મનુષ્યૈર્મૃગ્યધ્વે ।

હુ નોકરથી મેવાઉ છુ કંકરૈ સેવ્યે ।

આપણે હાથરથી રક્ષાવ્યું છીએ ર્શ્વરેણ રક્ષ્યામહે ।

તમે એ, બેઠકોથી ઓળખાઓ છો જનૈર્બુધ્યેયે ।

હાથીઓ પલાણાય છે ગજા આરુહ્યન્તે ।

અમે એ, શહેરીઓથી મિત્રતાવ્યું છે છીએ પૌરે પ્રાર્થ્યાવહે ।

યોગિઓથી સત્કાર તળાય છે યતિમિ સત્કારસ્ત્યવ્યતે ।

શરીર ખોરાકથી પોષાય છે શરીરમન્ત્રેણ પુષ્યતે ।

એ યોગી યોરોથી ઠરણુ કરાય છે અશ્વૌ સ્તેનૈર્હિયેતે ।

વૃક્ષોપર પાણી છટાય છે વૃક્ષેષુ વારિ સિચ્યતે ।

અનાજના દમણ ગોઠવાય છે ધાન્યસ્ય રોશયો રચ્યન્તે ।

કૃષ્ણતુ શરીર વરેણુથી સણુગારાય છે કૃષ્ણસ્ય શરીરમલકારૈર્મૃગ્યતે ।

ડાહ્યા માણસોના યુક્તો કોવઓથી પ્રસિદ્ધ થાય છે પ્રજ્ઞાના ગુણ

કવિમિ પ્રશ્ન્યન્તે ।

અવાજ સંભળાય છે ધ્વનિ શ્રુયતે ।

મોરો રાગ્નઓથી દગાય છે સ્તેના નૃપૈર્વણ્ડયન્તે । નૃપૈ સ્તેના or નૃપૈ-
સ્તેના or નૃપૈ સ્તેના દણ્ડયન્તે ।

હન્ધી ખે ફળો ખવાય છે હરિણા ફલે અચેતે ।

ખે ખાણો ફેકાય છે શરાવસ્યેતે ।

તમે ગાનથી હુકમ કરાઓ એ નૃપેનાદિશ્યધ્વે ।

મુખ હમેશા માણુમોથી ધન્યતાય છે સુખ નિત્ય જનૈરિષ્યતે ।

દરિયાના પાણી પીવાના નથી સમુદ્રસ્ય વારીણિ ન પીવન્તે ।

દેવો સદાચારથી રાજી થાય છે દેવા સદાચારેણ પ્રીયન્તે ।

સીપાઇઓ નના નિયો મશાય છે સૈનિકા સેનાપતિનાગણ્યન્તે ।

પાઠ ૧૩ મો.

શાલા અને દાસી ૧૩૫ ૧૫ મા પાઠમાં આપેલા છે આ કારણે
નાગી જનિતા ન મોતા ૧૫ શાલા જેવા લેવાય છે, પણ અમ્બા, અક્કા
અને અહ્લા એનું સંબોધન એકવચન અમ્બ, અક્ક અને અહ્લ એમ
અનુક્રમે થાય છે અમ્બા, અક્કા અને અહ્લા આ દરેકનો અર્થ mother
થાય છે અમ્બા પરથી અનુસારીમાં ‘આ’

૬ કારણે નારીજનિતા ૩૫ દાસી જેવા થાય છે પણ લક્ષ્મી
the goddess of wealth, તરી a boat, હાડી, તન્ત્રી a cord,
a string, સ્તરી a barren cow વાછરડા ન થતા હોય એવી
માથ, smoke અને અર્ચી a woman in her courses રજસ્વના
અથવા અટકાનવાળી સ્ત્રી, આ નામોનું પ્રથમા એકવચન લક્ષ્મી, તરી,
તન્ત્રી, સ્તરી અને અર્ચી એ પ્રમાણે અનુક્રમે થાય છે

વાક્યો.

વસિષ્ઠસ્ય પત્ની અરુન્ધતી । વસિષ્ઠની સ્ત્રી અરુન્ધતી છે

Vasistha's wife is Arundhati

નાર્યં દુર્મ્યાણામ્ વાતાયનેભ્ય પશ્યન્તિ । સ્ત્રીઓ હવેલીઓની બારી-
ઓમાંથી જુઓ છે Women see from the windows of
inhabitions

કૃષ્ણઃ કલા શિક્ષતે । કૃષ્ણ કળા શિખે છે Krishna learns arts
રામ જનકસ્ય કન્યામ્ પરિણયતિ । રામ જનકની છોકરીને પરણે છે Rama marries Janaka's daughter

ગંગા સમુદ્રમ્ ગચ્છતિ । ગંગા સમુદ્રમાં ગય છે The Ganges goes into the sea

ક્ષમા બીરસ્ય મૂષળમ્ । ક્ષમા એ પેદાસુ મૂળ છે Forgiveness is the ornament of a warrior

નારાયણ જનનીમ્ આહ્વયતિ । નારાયણ અને પેલાવે છે Narayana calls his mother

ઉપવને નૃપસ્ય કન્યે રમેતે । માગધા અને નીખે છે The king's two daughters sport in the garden

હતે સ્પૃશ્યતિ । તે, એ વેલાને અડકે છે He touches, two sleepers

ચન્દ્રેણ રજની શામતે । ચન્દ્રાદિ રાત રોમે છે The night looks beautiful by the moon

નદૌ સંગચ્છતે એ નદીઓ સાથે વહે છે The two rivers flow together

કુમારી સહચૌ ભાષતે । છોકરી પોતાની એ સખીઓ સાથે વાત કરે છે The virgin speaks with her two female friends

વરાહા સહચરી શોષન્તિ । હુકરો સહચારીઓને શોક કરે છે Hogs bewail their female companions

(સહચરી બુકરી, હુકર વગેરે સ્ત્રી ગતિ પશુ)

મૂર્ખ લજ્જામ્ ત્યજતિ મૂર્ખ લાજ તજે છે A fool abandons shame

નદી સૂત્રધારસ્ય માર્યા । નદી સૂત્રધારની સ્ત્રી થાય Nadi (the chief actress in a play) is the wife of Sutradhara (the actor)

પ્રજા નૃપતિના રક્ષન્તે । લોકો રાજાની રક્ષાય છે The Subjects are protected by their king

उद्यानस्य शोभाम् पश्यति । ते आगन्ती शोभां पश्यन्ते ॐ He sees
the beauty of the garden

ललना प्रासादतलम् आरोहन्ति । स्त्रीઓ મહેનની અમ સીએ ચડે

ॐ The women in unt the terrace of the palace

नृपस्य आज्ञे अनुह्रयेने । રાજની બે આજ્ઞા (તેઓ બન્ને) પ બે ॐ

પણાય ॐ They two obey the king's two commands,

or the king's two commands are obeyed

ब्राह्मणा महीम् अटन्ति । બ્રહ્મણે પૃથ્વીમા ભટકે ॐ Brahmins

ramble over the earth

रामस्य कथा श्रूयन्ते । રામની કથા સ્મરણાય ॐ Tales about

Rama are heard

वने प्रमदे दृश्येते । વનમા બે જુવન સ્ત્રી દેખાય ॐ Two young

women are seen in the forest

बापी नगरात् कोशौ । વાવ શહેરથી બે કોસ ॐ The well is

two koses from the town

नृपते बलस्य भरेण पृथ्वी कम्पते । રાજના ભરકરના ભારથી પૃથ્વી

ડોલે ॐ The earth quakes by the weight of the

king's army

कुसुमानाम् माला कण्ठात् अपनीयन्ते । પુષ્પોની માળા ડોકપરથી

હાથ લેવાય ॐ Garlands of flowers are removed from

the neck

નારદ સ્વર્ગમાંથી પૃથ્વી પર ઉતરે ॐ નારદ સ્વર્ગાન્ મહીમચતરતિ ।

કુશ રાજાઓની વાતો કરે ॐ કુશગા નૃપાણા કથા કથયતિ ।

જીવતીઓ સાગમા રમે ॐ પ્રમદા ઉપવને રમન્તે ।

તે ડોકમાં પુલોના બે હાર પહેરે ॐ કણ્ઠે કુસુમાના માલે ધારયતિ ।

રામની સ્ત્રી અફધતીને નમે ॐ રામસ્ય પત્ન્યફધર્તી વન્દતે ।

અમે બે કુમારીકાઓને નેહએ છીએ કુમાર્યાબીશ્મદે ।

હરિની સહયોગીઓ હરણ પગાડી જાય છે હરિણસ્ય સહસ્રયો
હરિણમનુસરન્તિ ।

ગામના બે વાર - ગ્રામે વાપ્યૌ સ્ત ।

મુખ્ય નદ મુખ્ય નદીને ખોલાવે છે સુવધારો નદીમાહ્વયતિ ।

હરિ નદીએ જાય છે હરિર્નદી ગच्छति ।

રમણી બે મા તેના વનમાં જમાને શોક કરે કે રામસ્ય જનન્યૌ જન
ગમન શોચત

શ્રીમો માવેપર નય છે લલના ચાપીર્ગच्छन्ति ।

લોકા - જના - માં જે ૫ પ્રજા નૃપસ્યોક્તા અનુરુદ્ધયન્તે ।

ત્રિની ડોડીઓ નૃત્ય શિખ હે હરે કન્યા નૃત્ય શિક્ષન્તે ।

ઉદેશી હુનરો શિખે છે ઉદ્યોગેન કળા સર્વધન્તે ।

ગણા માણુના રમણા લના વાપર છે પ્રજા સર્વદા ક્ષમામાચરન્તિ ।

વિગ્નની ગણા વિગ્નન હ છે વિશ્વસ્ય શોભા ચિત્ત હરતિ ।

માતા ડોકરના પાણીના રાશિ કાચ છે જનની પ્રજાયા કલ્યાણે
મોદતે ।

નાટ ન અરણ્યમાં મુક્તના શ્રીને ખેલાવે છે નાટકસ્યારમ્મે સુવધારો
નર્તી હ્વયતિ ।

મનને મનન સનાળે છે પુરુષા લલના રક્ષન્તિ ।

તાના રતને શોખાવે છે તારકાણિ રજની મૂવયન્તિ ।

અતિયશી લાજ જીતાય છે વૈયાન્યેન લજ્જા જીયતે ।

વેના આડેના દર શોધે છે લતા વૃક્ષાણામાધાર મૃગબન્તે ।

તેના બેનપણીને કોપથી નજરે છે લલના સર્વો ક્રોધાત્યજતિ ।

રાજા વ્યતને પુત્ર પુત્રીની પેઠે સલાળે છે નૃપ પ્રજા પુત્રાન પુત્રીરિષ
તન્વયતે ।

ફવની પેટ (ફવ) રાખની સાથે છટ્ટી નિભકિત નથી આવતી પણ
એ રાખથી જે ૫ માણસ અથવા વસ્તુ મરખાવી હોય તે એકજ વિભ-
ન્તિમાં આવે કે અહીં 'વ્યત' અને 'પુત્રપુત્રી' ને સરખા ગણ્યા છે, માટે
ગત ગીત નિભન્તિમાં આવ્યા છે

પાઠ ૧૪ મો.

(હવેથી સસ્કૃત વાક્યોના તરબુમાના જેવી સધિ છોડી અધરી હોય અથવા જેના સમ્પ્રદાય ગુજરાતીના તરબુમે થાય તેના નિયમમા ગોઠવાયા ન હોય તેના સસ્કૃત વાક્યજ્ઞ આપીશુ)

તે દેવોને બળીદાન આપે છે He gives oblation to Gods
ચિતની પીડાથી રામ ગૂંચાઈ જાય છે Rama faints by the
pain of his mind

ભીને માટે સંદેશો મોકલાય છે A message is sent for
the wife

તે અવનંતીયા આવે છે He comes from Avanti કૃષ્ણની ભીને
કળે ભાવે છે Krishna pleases Krishna's wife

મહિષી દાસ્યા સેવ્યતે । પટરાણી ચાકરીથી સવાય છે The
crowned queen is served by her maid

શરીરમ્ જરયા ક્ષીયતે । શરીર કાપણથી વસાય છે The body
is wasted away by old age

પ્રાસાદ મણીનામ્ પ્રમાભિ ચીતતે । ખહેલ રત્નોના પ્રકાશથી દીપે
છે The palace shines by the lights of jewels

લજ્જયા ગૃહમ્ પ્રવિશતિ । તે બાજથી રમા બરાય છે He enters
the house through shame

તે ઈશ્વરની પૂજાથી સુખ મેળવે છે He obtains happiness
from the worship of God

નૃપતય પ્રજામ્ય દિતમ્ દુષ્કૃન્તિ । રાજા પ્રજા માટે કલ્યાણ કરાવે
છે Kings with benefit for their subjects

દુત કૌશામ્બ્યા નિવર્તતે । કાસમ્ કૌશામ્બીથી પાછો ફરે છે The
messenger returns from Kausambi

ક્રીડાયે ઉદ્યાનમ્ પ્રવિશતિ । તે રમવા માટે બગીચા પેસે છે He
enters the garden to play

સીતા સહોમિ પરિવ્રિયતે । સીતા સખીઓથી નિરૂળાયતી છે Sita is surrounded by her female friends

નાગ સદચરીભ્યામ્ અનુગમ્યતે । હાથી બે સદચરીઓથી પાછળ લગાયો છે The elephant is followed by his two female companions

રામ પંચવટયા નિર્ગચ્છતિ । રામ પચ દીથી નીકળે છે Rama departs from Panchavati

વૃક્ષ લતાભ્યામ્ શોભતે । ઝાડ બે વેનાથી શોભે છે The tree too is beautiful by two creepers

ગંગા નદીથી સદેર બે દેશ છે The town is two kosas from the Ganges

વાવેરાથી પાણી વહે છે અથવા

„ „ „ „ તે વાઈ જાય છે Water flows, or, he bears water, from wells

બાળકે પાઠશાળામાંથી આવે છે The children come from schools

નરાણામ્ ચિન્તમ્ ચિન્તયા દુઃખતે । માણસોનું મન ચિન્તાથી શેકાય છે The mind of men is tormented by anxiety

જેમ કહ્યો તેમ રોડ પણ વાણીથી ઉપજે છે

Just like quarrel, affliction also arises from speech
હરિ હોડરીઓને મોતીની માળા અપે છે Hari gives necklaces of pearls to girls

મહિષ્યા નૃપતે સદેશ સ્વસ્થ્યેન ચિન્તેન શ્રૂયતે । રાણીથી રાજાને સંજ્ઞા શાન્ત ચિન્તે સમજાય છે The king's message is heard by the queen with a quiet mind

હાથીનું અચ્ચુ ચીનાથી પાદશરૂં પેપાય છે The young one of the elephant is nourished by Sita with sprouts.

હરિ વાણીનડ મિત્રને શાત કરે છે હરિર્વાંઘયા મિત્ર સાન્તવ્યતિ ।
શહેર નદીઓથી વિઠાયલુ છે પુત્રી નદીધિ પરિવ્રિયતે ।
ક્ષમા ગુણથી માણસ ચિત્તની શાન્તિ મેળવે છે ક્ષમયા જનશ્રિતસ્ય
સ્વાસ્થ્ય લભતે ।

ડાહ્યા માણસો પૃથ્વીપૃથ્વી સ્વર્ગમા જાય છે પ્રજ્ઞા મજ્ઞા સ્વર્ગ ગચ્છન્તિ ।
વસ્ત્રિ અન્ધતાની સાથે આવે છે જલિદ્વોઽરુન્ધન્યા સઢાગચ્છતિ ।
રામ દીકરીઓને ધરેણા આપે છે રામ કન્યામ્યાઽ, કારાન્ન્યચ્છતિ ।
તે માળાઓ શરીરને શણુગારે છે માલાભિ શરીર મૂલ્યતિ ।
રાણી દાસીપર કેષે બરાય છે રાજા વાસ્યે કુત્યતિ ।
તે વરડા માણસની વાતથી સુખ મેળવે છે જરઠસ્ય કયામ્ય
સુલ્લમધિગચ્છતિ ।

નારાયણની સ્ત્રીથી એ આ રધાય છે નારાયણસ્ય માર્ગયા તણ્ડુઠ
પચ્યતે ।

રાગના હુકમ ત્રી હુ અનન્તીમા બર્હિહુ નૃપસ્યાક્ષયાવર્ત્તો ગચ્છામિ ।
કર્મ્યા હોય તોપણુ ઊન્ન માને ગમે છે ચિરૂપા અપિ ઘાઠકા
જનમ્યે રોચન્તે ।

એ બેઠા એ શહેરમાંથી હથિયાર સાથે નિકળે છે ચોરો પુરીમ્યા
શક્તે પ્રતિષ્ઠેતે ।

આકાશ સૂર્યના પ્રકાશથી શણુગારાય છે આકાશ સૂર્યસ્ય રક્તયા
પ્રમયા મૂલ્યતે ।

બોકેલુ સુખ હુન્નરેથી વારાવાય છે જમાના સુલ્લ કચાભિર્વૃદ્યતે ।
મનુષ્યો દેવો કનેથી સુખની પ્રાપ્તિને ઇચ્છે છે મનુષ્યા દેવતામ્ય
સુલ્લસ્ય લાભમિચ્છન્તિ ।

એ કુમારીકાઓથી બળાદન અપાય છે કુમારીમ્યા ળઠિર્દીયતે ।
ચિતાથી દુખ ઉપજે છે ચિન્તયા દુલ્લમુદ્ભવતિ ।

સીતા બેનપણીઓ કનેથી ગાયનો શિખે છે સીતા સ્ત્રીમ્યોગીતાનિ
શિક્ષતે ।

સેનાપતિના હુકમથી સીપાઇઓ શહેરમાંથી આવે છે સેનાપતેરાજ્યના
સૈનિકા નગરાદોગચ્છન્તિ ।

છે કરારમનોડી પિતાના હૃદયને રજી કરે છે ચાલકા કીડાભિર્જનકસ્ય
હૃદયામાહ્લાદયન્તિ ।

તે દેવેની પૂજા માટે પુત્રો આણે છે દેવતાના પૂજાર્યે કુમમાન્યાનયતિ
રાજ્યાથી દામીને ધનામ અપાય છે રાજ્યા દાસ્યાયુષહારો લીયતે ।
પત્ની જમીનપરથી આકાશમાં ઉડે છે વિહગ પૃથ્વીમાં આકાશમુત્પતતિ ।

પાઠ ૧૫ મે.

ઉજ્જયિની ના ઉપો

ઉજ્જયિની	ઉજ્જયિન્યૌ	ઉજ્જયિન્ય
ઉજ્જયિનિ	"	"
ઉજ્જયિનીમ્	,	ઉજ્જયિની
ઉજ્જયિન્યા	ઉજ્જયિનોભ્યામ્	ઉજ્જયિનીભિ
ઉજ્જયિન્યૈ	"	ઉજ્જયિનીભ્ય
ઉજ્જયિન્યા	"	"
"	ઉજ્જયિન્યો	ઉજ્જયિનીનામ્
ઉજ્જયિન્યામ્	"	ઉજ્જયિનીણુ

નિયમે

હસ્ત સ્વર, ઉપસર્ગ આ તથા મા=1100 ની પછી છ આવે તો
તે છ ને બહે કહ્યું મૂલ્ય ૧ જેમકે વૃક્ષસ્ય+છાયાયામ્=વૃક્ષસ્ય-
ચ્છાયાયામ્, અ+છિધન્ત=અચ્છિધન્ત વચ્ચેણ+છન્ત=વચ્ચેણચ્છન્ત,
સ્વ+છન્દ=સ્વચ્છન્દ, આ+છાદનમ્=આચ્છાદનમ્, મા+છાદય=
માચ્છાદય (do not conceal),

પદ્મત દીર્ઘ સ્વરની પછી છ આવે તો તે છ ને બહે કહ્યું વિશેષે
કરીને મૂલ્ય છે જેમકે માલા+છાયાયામ્=માલા છાયાયામ્ અથવા
માલાચ્છાયાયામ્, લક્ષ્મી+છાયા=લક્ષ્મીછાયા અથવા લક્ષ્મીચ્છાયા
મા=મને મા+છાદય=મા છાદય અથવા માચ્છાદય.

વાક્યો.

અવતીમા શુદ્રક રહે છે Sudrak lives in A anti
 ગંગામા પુષ્કળ પાણી રહે છે There is much water in the
 Ganges

પ્રજાની ધર્મમા પ્રવૃત્તિ રાજાઓએ કરાય ૭ The inciting of
 subjects to duty is done by king-

પૂજાસુ નાર્ય નૃત્યન્તિ । ઉગ્ગનમા શિવની પૂજામા નાચો નાચે છે
 Women dances in Siva's worships at Ujjain

સહિ નચા તીરમ્ ગચ્છામિ । એન હુ નદીને તીરે જાઉં છું ( )
 friend : I go to the bank of the river

ગોદાવરીના પાણીમા બે દાથી રમે છે Two elephants play in
 the water of the Godavari

ઉન્હાણામા નરીઓના પાણીમા રાજાઓ યુવતીઓ સાથે રમે છે Kings
 play with young women in the waters of rivers
 in summer

હલના લતાનામ્ મળ્ડપમ્ પ્રવિશન્તિ । સ્ત્રીઓ વેનાના માડામા
 પેસે છે Women enter the bower of creepers

વાનમા કમળો ઉગે છે Lotusess grow in the well
 તે ઝાડોની અંધામા પથરપર બેસે ૭ He sits on a stone
 under the shades of the trees.

કૃષ્ણ પોતાની સ્ત્રીના પ્રિયત્વે પ્રખણે ૭ Krishna praises the
 modesty of his wife

ચંદ્ર રાત્રિનો પતિ છે The moon is the lord of night
 બે ઝાડોની સ્ત્રીના લગ્નની તૃપ્ત્યારીઓ કરાય છે Preparations of the
 marriage of his two daughters are made

રામ જનન્યો આજ્ઞામ્ અનુરુદ્ધ્યતે । રામ બે માની આજ્ઞા પાળે છે
 Rama obeys the command of his two mothers

પ્રિય ! આપણો છાકરો ગમ જાય છે Oh beloved ! our son goes to the village

શકુન્તલાયા સ્વયો પરમ સ્નેહ । ગદ્યતયાને યને સખીપર બહુ સ્નેહ છે Shakuntala has great affection for her two female friends

આદરણી શોભા ચિત્તને હરે છે The beauty of moonlight attracts the mind

કાલ્યા માણસોની વાણીમા હમેશા મીઠાશ રહે છે There is always sweetness in the speech of wise men

રામેણ કાન્તાયા વચનમ્ ક્રિયતે । રામથી સ્ત્રી વચન પળાય છે Wife's saying is observed by Ram

બને કામીઓના વચનોમા નાણીનો પુર્ણ વિશ્વાસ છે The queen has perfect confidence in the words of the two maid-servants

પ્રાશાળાઓની સ્થાપનાથી માણસોમા જ્ઞાન વધે છે Knowledge increases among men by the establishment of schools

પૌરે સ્વચ્છતામ્ સમાર્જનમ્ ક્રિયતે । ગહેરીઓવી મહેલોલાનો કચરો કાઢાય છે The sweeping of the streets is done by citizens

દશરથ અયોધ્યાયા નૃપ । દશરથ અયોધ્યાનો રાજા હતો Dasharatha was king of Ayodhya

વૃદ્ધપણમા માણસોની તૃષ્ણા શાત પડતી નથી The thirst of men does not get calm even in old age

નરાણામ્ કામા ફલન્તિ । દેવોની પૂજાથી માણસોની કામના ફળે છે Men's desires are fulfilled by the worship of gods

ગંગાના કદાચર ઝાડો છે મજ્જાવાસ્તીરેષુ વૃક્ષા સન્નિત ।
 જયત ઈક્ષાણીનો પુત્ર છે જયન્ત હન્દ્રાણ્યઃ પુત્ર ।
 રામના મિત્રે શહેરમા રહે છે રામસ્ય મિત્રાણિ નગર્યાં વસન્નિત ।
 ચંકોર ચંદનીમા આનંદ પામે છે ચંકોરચન્દ્રિકાયા મોદતે ।
 તે વેલાતુ પુલ્લ આણે છે લતાયા કુસુમમાનયતિ ।
 હરિ દીકરીઓના ગુણોને વખાણે છે હરિ કન્યાના ગુણાન્ ઇસતિ
 નદીઓમા માછલા છે નદીષુ મત્સ્યા સન્નિત ।
 હું અયોધ્યાની શેરીમા રયો ભેડે છું અયોધ્યાયા રથયાસુ રથાનીકે ।
 શકુન્તલા સખીઓના પ્રેમને લાપક છે શકુન્તલા સહીના સ્નેહમર્દતિ ।
 રામની વાણીમા મીઠાશ છે રામસ્ય વાણ્યા માધુર્યમસ્તિ ।
 સીતાના દીકરા કયા છે ? સીતાયા પુત્રૌ ક સ્ત ।
 (રામના સ્ત્રી 'સીતા' ન લઈએ તો સીતાયા પુત્રા ક સન્નિત ।)
 દડકામા રાક્ષસો છે વૃણ્ડકાયા રાક્ષસાઃ સન્નિત ।
 પૃથ્વીપર દ્વીપો છે પૃથિવ્યા દ્વીપા સન્નિત ।
 ઝાડની ઝાયામા માથુસોને ભેડે છું વૃક્ષસ્થચ્છાયાયા મનુષ્યાનીકે ।
 ધાતુ ખર રાક્ષસો મહાર ભટકે છે પ્રાયો નિશાચરા નિશાયા
 ચરન્નિત ।
 માના હૃદયનો દીકરીપર ધણો પ્રેમ હોય છે જનન્યા હૃદયસ્ય કન્યાયા
 પરમ સ્નેહ ।
 માનું હૃદય દીકરી તરફ ધણુ પ્રેમાળ હોય છે જનન્યા હૃદયં કન્યા-
 યામતિસ્નિગ્ધમસ્તિ ।
 ગંગાના પાણી ખવિત્ર હોય છે મજ્જાવા વારીણિ પુણ્યાણિ સન્નિત ।
 રાણીના હુકમથી હુઆઓને શિક્ષા થાય છે રાણ્યા આજ્ઞયા શઠો
 વૃણ્ડયતે ।
 દેશ હુન્નરોના બહુપણાથી આળાદ થાય છે દેશ કલાનાં માહુલ્યેન
 સમૃદ્ધયતિ ।
 નદીનો ઓધ પત્યરોના જર્યાથી ખળાય છે નથા પ્રવાહઃ શિલાનાં
 લંબાતેન નિરુદ્ધયતે ।

દાસી પૂજનો સામાન આણે છે દાસી પૂજાયા સમારાનાનયતિ ।
વેશના ડુવ વીણવા વાડીએ જાઉં છું લતાનામ્ પુષ્પાણામ્ અવશ
યાય ઉપવનમ્ ગચ્છામિ । લતાના પુષ્પાણામવચચાઓપવન
ગચ્છામિ ।

તે રાગઓની આગાઓના પાલનમા આમલી છે નૃપસ્યાજ્ઞાના પાલને
વક્તોડસ્તિ ।

પાઠ ૧૬, ૧૭, ૧૮

Imperfect [લઙ્] ઈસ્તન શૂતકાળ

Imperfect [લઙ્] ના પ્રત્યયો

પરસ્મૈપદ

પુ	એકરચન	દ્વિ	ત્ર
૧	અમ્	વ	મ
૨	સ્	તમ્	ત
૩	ત્	તામ્	અન

આત્મનેપદ

પુ	એ	દ્વિ	ત્ર
૧	હ	વહિ	મહિ
૨	થાસ્	થામ્	થામ્
૩	ત	તામ્	અન્ત

૧૮ મે પાને આપેલા રૂપ તૈયાર કરીને તે પ્રમાણે લેવા

પરસ્મૈપદી પહેલા ગણુના ધાતુના રૂપ અનવમ્, અનવાવ જેવા થાય
છે પરસ્મૈપદી મે થા ગણુના ધાતુના રૂપ અપુષ્યમ્, અપુષ્યાવ જેવા થાય
છે પરસ્મૈપદી છટ્ટા ગણુના રૂપ અવિશમ્, અવિશાવ જેવા થાય છે
પરસ્મૈપદી દશમા ગણુના ધાતુના રૂપ અચોરચમ્, અચોરચાવ જેવા છે
આત્મનેપદી પહેલા ગણુના ધાતુના રૂપ અષોતે, અષોતાવહિ જેવા થાય
છે, આત્મનેપદી ચોથા ગણુના ધાતુના રૂપ અયુચ્યે, અયુષ્યાવહિ જેવા
થાય છે આત્મનેપદી છટ્ટા ગણુના ધાતુના રૂપ અચિન્દે, અચિન્દાવહિ

જેવા થાય છે આત્મનેપદી દશમા ગણના ધાતુના ૩૫ અમૃગયે, અમૃગ-
યાવહિ જેવા થાય છે આ ૩૫મા ગણની નીશા તી લાગી છે અને પછી
પ્રત્યયો લાગ્યા છે અનયમ્, અચોતે વચેરે બૂતકાળના ૩૫મા પહેલો અ
આગમ મુકેલો છે સ્વરથી શરૂ થના ધાતુની પહેલા આ મુકાય છે એ
આ અને ધાતુનો પહેલો સ્વર મળીને તે સ્વરની વૃદ્ધિ બનેને બદલે મુકાય
છે આ+ઈક્ષ=પેક્ષ, આ+ઋચ્છ્=અર્ચ્છ્ આ+ઈચ્છ્=વેચ્છ પેક્ષે
I saw પેક્ષાવહિ We two saw વેચ્છમ્ I wished વેચ્છાવ
We two wished

અસ્ to be ના લઙ્ ૩૫ો

આસમ્	આસ્થ	આસ્મ
આસી	આસ્તમ્	આસ્ત
આસીત્	આસ્તામ્	આસન્

અદ્ to eat ના લઙ્ ૩૫ો

આદમ્	આદ્	આદ્મ
આદ્	આન્મ	આન્
આદત્	આતામ્	આદન્

Passive Imperfect of ગી, જુત, જુર and જૂદ
with નિ -

અનીયે	અનીયાવહિ	અનીયમહિ
અનીયથા	અનીયેથામ્	અનીયધ્વમ્
અનીયત	અનીયેતામ્	અનીયન્ત

અણુત્યે   અણુત્યાવહિ િગેરે

અચોર્થે   અચોર્થાવહિ   અચોર્થમિહિ
અચોર્થથા િગેરે

ન્યસૂચે

ન્યસૂચાવહિ

ન્યસૂચામહિ

ન્યસૂચયા વિગેરે

વર્તમાનકાળમા સૂદ્ with નિ નુ નિષ્પદ્યતિ એવુ રૂપ થાય છે પણ ક્ષતનશૂનમા ઉપસર્ગ અને ધાતુની વચ્ચે જ અગમ આવે છે તેથી જ નો જ થતો નથી

ધાતુ તથા ઉપસર્ગની વચ્ચે જ આગમ આવે તો પણ સિદ્, સદ્ with any preposition except પ્રતિ અને સૈવ્ with પરિ, નિ or વિ આ ત્રણ ધાતુઓમા જ નો જ થાય છે આ પરથી સિદ્ with અભિ ના Imperf forms અન્વચિન્નમ્ અન્વચિન્નાય etc

સિદ્ with

નિ ,, ન્વચિન્નમ્ ન્વચિન્નાય etc

સદ્ with નિ

,, ન્યલોદમ્ ન્યલોદાય etc

સદ્ with પ્રતિ

,, પ્રત્યસોદમ્ પ્રત્યસોદાય etc

સૈવ્ with પરિ

,, પર્યપેવમ્ પર્યપેવાવહિ etc

સૈવ્ with નિ

,, ન્યપેવ ન્યપેવાવહિ etc

સૈવ્ with વિ

,, વ્યપેવે વ્યપેવાવહિ etc

પણ સૂદ્ with નિ

ન્યસૂદયમ્ ન્યસૂદયાવ etc

જ નો જ કરવાનો સામાન્ય નિયમ ૨૫ મા પાઠમા આપેલો છે

(ક્ષતનશૂનને બાદે છેકરાઓ તેમજ શિક્ષકો Imperfect વારવાર બોલે છે તેથી Imperfect અહીં પણ લખ્યું છે Active તથા Passive લખ્યા છે તેનું પણ એજ કારણ સમજવું)

શબ્દને છેડે કોઈ બ્યજન હોય તેની પછી કોઈ નાસિકારસ્થાની આવે, તો આગલા બ્યજનને બદલે તેના અર્ગનો નાસિકારસ્થાની વિકલ્પે કરી મૂકાય છે જેમકે નગરાત+નગરમ્=નગરાન્નગરમ્ અથવા નગરાદ્ નગરમ્, દિક્+મૂદ=દિગ્મૂદ, દિક્મૂદ, પણ જ્યારે નાસિકારસ્થાનિ, નામને લગાડતા કોઈ પ્રત્યયનો હોય તો આ ફેરફાર જરૂર થાય છે જેમકે ચિત્+મવ=ચિન્મવ, તદ્+મવ=તન્મવ, મૂદ્+મવ=મૂન્મવ અને ઋ ની પછીના જ નો જ થાય છે તે નિયમ પ્રમાણે

મુખમય=માગીનું ચિદ્+માત્ર=ચિન્માત્ર, તદ્+માત્ર=તત્માત્ર અદ્+મિ=અગ્નિ આમા અદ્ ના દ્ નો ન્ થાય નહીં કારણ કે દ્ શબ્દને છેડે આવેનો નથી

કથ ની સાથે કોઇ કોઇ વખત બે કર્મ આવે છે અથવા તેા અનુપર્ય કર્મ બોધી કે છઠ્ઠી વિભક્તિમા આવે છે

જેમકે રામમ્-રામાય-રામસ્ય કયા કચ્ચતિ

ક	ઁ	ગ	ઘ	}	આમાના કોઇ અક્ષર પછી
ચ	છ	જ	ઝ		જા આવે અને તેની પછી
ટ	ઠ	ડ	ઢ		કોઇ સ્વર, અર્ધસ્વર કે ના-
ત	થ	દ	ધ		સિકાસ્થાની આવે તેા જા
પ	ફ	બ	ભ		નો વિકલ્પ કરીને જ થાયછે

અવદત્+શઠ =અવદત્+શઠ =અવદત્છઠ —અવદત્શઠ ,
 વૃન્તાત્+ઋયમ્—વૃન્તાત્+ઋયમ્=વૃન્તાત્ઋઋયમ્—વૃન્તાત્ઋયમ્ ,
 સત્+શાસ્ત્રમ્=સત્શાસ્ત્રમ્ સત્શાસ્ત્રમ્ પચ્ચ વાક્+જોતતિ=વાક્
 જોતતિ આમા જ્ નો જ્ નાહ થાય કારણ કે જ્ ની પછીના જ્ એ
 સ્વર, અર્ધસ્વર કે નાસિકાસ્થાની નથી

પાઠ ૧૬ મેા.

વાક્યો.

રામ રાવણને જિતતો હવે। Rama conquered Ravana
 સીતા ગોદાવરીને તીરે ગઇ। Sita went to the bank of the
 Godavari

હું ગંગાનદીનું પાણી પીતો હવે। I drank the water of the
 Ganges

યોધો શત્રુ તરફ બાણો ફેકતો હવે। The warrior threw
 arrows at his enemy

બે સ્ત્રીઓ છાયાડામાં બેઠી। The two women sat in the shade.

તું દીકરાઓના ધર્મ કહેતો હવે। Thou toldest the duty of sons

અમે બે સીતાને જંગલમાં તજતા હવા We two abandoned
Sita in the forest

તું સકટોમાંથી લોકને બચાવતો હવે। Thou protectedst peo-
ple from difficulties

પર્વતની ટોચપરથી બે બકરા પડ્યા Two goats fell from the
top of the mountain

હું રથને રથબૂમિમાં લઇ ગયો I led the chariot to the
battle-field

હરિ ઘોડે ચઢ્યો Hari mounted the horse

હું બિખારીઓને સોનાની મહોરો આપતો હવે। I gave nishkas
to beggars

અમે બે દેવોને પૂજતા હવા We two worshipped gods

હું જંગલમાં પાડાઓને જોતો હવે। I saw buffaloes in the
forest

બે ચોરો શ્રીમતનું ધન ચોરતા હવા Two thieves stole the
wealth of the rich man

દશરથ દીકરાને બોલાવતો હવે। Dasharatha called his son
હરિશ્ચંદ્રની મહેરથી હરિતું હુ અ ગયું Hari's distress disap-
peared by the grace of God

હું અમાઉ સ્ત્રીની સાથે ઉજ્જનમાં રહેતો હવે। I lived at Oojein
with my wife before

બે શિષ્યો શુરને નમતા હવા Two pupils saluted their tutor
તું અવંતિમાં હતો। Thou wast at Avanti.

તું અયોધ્યામાં હતો। Thou wast at Ayodhya

અગ્નિ વનને બાળતો હવે। Fire burnt the forest

હું સમારનું નિસારપણ જાણતો હવે। (દુનિયામાં કંઈ સાર નથી એ
હું સમજ્યો) I knew the worthlessness of worldly life.

शठ नृपस्य पुरतः असत्यम् अवदत् । धुञ्चो राज्ञी आगतं बुद्ध
 भोक्ष्ये The rogue spoke falsehood before the king
 त्वारे भूयः क्षु भेम इ गच्छते इवे । Then I knew that I
 was a fool

सरोवरं पाणी उदायु ते कासारस्य जलमशुष्यत् ।
 सेनापति वन्दरने रघुनामपर वच गथे । सेनापति सेना समराङ्ग
 जमनयत् ।

तेना ये मित्रा रामने सभारता इवा मित्रे राममस्मरताम् ।
 तु रामनी य साक्षीथी प्रुश धये । रामस्याचारेणातुष्य ।
 भ्रष्टिमेने अमे ये शान कर्ता इया क्रवीनसान्त्वयाव ।
 धर्मि प्रथीने सरजडा इया ईश्वर वृक्षीमसृजत् ।
 ये माछमे आगमा पेडा पुहवावुषानमविशताम् ।

(विश धातुनी साये ने स्थानमा पेसवानु हेय छे तेनी भील
 विभक्ति आवे छे ते वरमा, आगमा पेडा अये वाक्येमा धर आगमा
 वगेरेना सस्कृत शब्दे भील विभक्तिमा आवे छे)

हु हरिने वज्रोडतो इतो हरिमनिन्दम् ।
 तमे ये जगलमा रक्षा वनेऽवसतम् ।
 स व शङ्गेर शङ्गेर लङ्कये सायौ नगराज्जनरमादत् ।
 (नगराज्जनर पक्ष धाम)

हु पुस्तक प्रतिष्ठा करतो इवा पुस्तकममययम् ।
 तमे ये हरिनी पाडीमाभाया इये लघु जता इवा हरेकथानात्फलाम्ब-
 हस्तम् । (कथामकथयत् ।

तमे रामने गत कहता इवा राम (रामाय or रामस्य)
 ये वाध कहोड तरङ्ग होइता व्याघ्रौ गोष्ठमपावताम् ।

(बाह्य गतिवाचक छे तेथी 'कहोड तरङ्ग' तु असकृत गोष्ठ नी
 भील विभक्तिथी थयु)

इत्यु पोतना पत्र पोतो इवे कृष्ण पाद्यावहाकयत् ।

જ્યેષ્ઠો ઓઝેને શત્રુથી બચારતો હવે, ચોષો લલના સરેરરક્ષત્ ।
કામ્યો ધીમે ધીમે સરતો હવે, કૂંમ શનૈરસરત્ ।

૬ તે વખતે આબાદાનીની આશા વગર રહેતો હવે, તદામ્યુદયસ્યાશા
ચિનાવસમ્ ।

અમે એ બોજન માટે જાત રાખતા હવા, ઓજનાય ઓદનમ્ અપચાચ ।
ઓજનાયોદનમપચાચ ।

રાણી રામની સલામા ગાતી હવી રાણી નૃપસ્થ સલાયામગાયત્ ।
છેડરીએ અનાજના મુકેથી હરણને પેળ્યુ કુમારો ધાન્યસ્ય મુષ્ટિ
મિર્હરિજમપુષ્પત્ ।

૭ તારી સીને કંઈ પશુ અપરાધ વિના તજતો હવે, માર્યામપરાધ
ચિનાત્વજ ।

તમે એ દારણ વિના આમડુ બાળતા હતા કારણાદિના ગ્રામમદહનમ્ ।
તે ઝડતી ટોચ પરથી પડ્યો અને મરી ગયો વૃક્ષસ્ય શિલરાદપતદ-
ઝ્રિયત ચ ।

છોકરૂ આનંદથી નાચ્યુ, કાલો હર્ષેનાનૃત્યત્ ।

(આ પાંડવો ' જતો હવે ' ' આવતો હવે ' વગેરે કેટલાક રૂપો
તરજુમામાં આપ્યા છે એ રૂપો રાજના વાતચિતના વપરાશમાં નથી
પણ શાસ્ત્રીઓને ત્યાં તેમજ કેટલીક નિશાળોમાં લાખાતરમાં વપરાય છે

પાઠ ૧૭ મો.

પાંડવોની ધૃતરાષ્ટ્રના છોકરાઓ સાથે લડાઈઓ થઈ Battles took
place between the Pandavas and the sons of
Dhritarashtra.

ગુરુઓએ ધર્મ' શિખવ્યો Preceptors taught duty

રામે સીતા સાથે ગેદાવરીને કાંઠે ફીડા કરી Rama sported with
Sita on the bank of the Godavari

તે ઉદ્યમથી પૈસો મેલવ્યો Thou goest wealth by industry
વાધની શુભથી સીનું હૈયું પડ્યું 'The woman's heart trembled
at the cry of a tiger

મે મિત્રના કલ્યાણને માટે જન શીધો I strove for the welfare
of my friend

ગેવાળી બાઓ બકરાને ગામ લઇ ગયા. Herdsmen led their
gratse to the village

તમે માણસને મરતા હતા You beat the man.

શિયાળ મરી ગયો The jackal died

રાજાની સલામત પડિના પેઠા. The learned men entered the
court of the king

તમે તમને અડક્યા You touched the dead body

મહનમા સ્ત્રીઓ નાચી Women danced in the palace.

અમે માણસને રસ્તા પૂછ્યો We asked Manavaka the road.

કસેરા રામથી સહવાયો હતો. Pain was endured by Rama.

મે દેવીને કહ્યું I spoke to the goddess

દુષ્ટ નાસક હણાયો The wicked giant was killed

તે રાજાનો હુકમ ગણકાર્યો નહિ Thou disregardedst the
king's command.

લવના વિનમથી ઋષિઓ પ્રસન્ન થયા The sages were pleased
at the modesty of Lava

હરિયો જનક સેવાયો હતો Janaka was served by Hari

અમે ચિત્રકૂટની ટોચ પર રહ્યા હતા We dwelt on the sum-
mit of the mount Chitrakuta

મે દ્રિયાગતિ અને વાધને જોયા. I saw a jackal and a tiger
તેઓ દ્રવ્યના નાશથી બેમાન થયા They faunted at the loss
of their wealth

પુત્રકેળ પેઠો રાજાથી આજ્ઞાએ અપાયો. Much wealth was
given by the king to the Brahmanas

ચંદ્રપીડના લશ્કરના અલવાથી પૃથ્વી હુલ The earth trem-
bled by the moving of Chandrapida's army

અમે પાજરામાથી પક્ષીને છોડી દીધું We released the bird
from the cage

અમે બ્રાહ્મી હાયામા બેઠાં વૃક્ષસ્યચ્છાયાયામુપાવિશામ ।
તેભ્ય આકરેના અપરાધો માફ કરીધા કિકરાણામપરાધાનક્ષમત ।
બ્રાહ્મણો મગાના જળમા પડ્યા બ્રાહ્મણા મગાયા જાલેષ્વપતન્ ।
ધોડાઓ રથભૂમિ તરફ દોડ્યા અમ્બા સમરાક્ષ્ણમધાવન્ ।
રામે પિતાની આજ્ઞાએ પાળી રામો જનકસ્વાક્ષા અમ્બહૃદયત ।
હરિ નારાયણ કનેથી ગાયન શિખ્યો હરિનારાયણાત્ સંગીતમશિક્ષત ।
મે આગાના ફળ ચાખ્યા આમ્રસ્ય ફલાન્યસ્વાદે ।

(આમ્રસ્ય ફલાનિ અથવા આમ્રાણિ)

ભાસુસો અગ્રે યા ગયા કૃતા અયોધ્યામગચ્છન્ ।
તું બુદ્ધ બેઠ્યો અસન્યમભાવધા ।
દૃષ્ટુ મિત્રી ચતુર્થીધી આનંદપાન્થો કૃષ્ણો મિત્રસ્વામ્યુદયેડમીવત ।
તમે તે વખતે દોડાખીમા રથા તદા કૌશામ્ભ્યામવસત ।
તે રામના પગડોથી આવર્ય પાન્થો રામસ્ય પરાક્રમેર્થસ્મયત ।
તું શત્રુઓ સથે લહ્યો અરિણા યુદ્ધયા
લુચ્ચો ગમના હુકમથી મરાયો શટો નૃપસ્વાક્ષણાતાહયત ।
તમે નિષ્કો ગમ્યા નિષ્કાનગણયત ।
રામથી ઋષિ તરફથી આશીર્વાદ ધરાયો હતો રામેણ ઋષેરાશીર્વા-
દોડપૈલયત ।
દેવતાઓની મહેલો તમે તમારા શત્રુઓને છુટ્યા દેવતાના કૃપયા-
રીનજયત ।

અમે દાહની જગાએ પાણી પીધું મદિરાયા સ્થાને જાલ પિશામ ।
તમે અહીંથી તમારે ધેર ચોપડીઓ લઇ ગયા અતો ગૃહ પુસ્તકાન્યહરત ।
સર્વ ગરકાલે ઝગઝગ ચળકતો હતો સૂર્યો જાંડકલ્લ પ્રાકાશત ।
ચોરથી રાત્રે ધરમા પેસાયુ ચોરેણ નિશાયા ગૃહ પ્રાવિશ્યત ।
અમે સરદારને અને તેના લશ્કરને બોલ્યા સેનાપતિ સેનાં વિક્રામહિ ।

તેઓ રાજને રણભૂમિમાંથી લઇ ગયા નૃપ સમરાજ્ઞેનાદ્વરન ।
 તેઓએ શત્રુઓપર આભા ક્રકયા અરિષ્ટુ વાણાનમુશ્ચન ।
 મે કુયોની ખાળાનુ યુથરાતુ ચર ડીડુ પુષ્પાણા માલાના પ્રથનમારમે
 પાઠ ૧૮ મે.

પાંડવોએ રાજ્ય મેળવ્યું The Pandavas obtained their kingdom

શિષ્યા આચાર્યાન્ અભ્યવાદયન્ત । શિષ્યો યુર્યોનેનન્થા The pupils saluted their tutors

પ્રધાનો રાજ સાથે બોલ્યા Ministers spoke to the king
 સ્ત્રીના અંબોડામાંથી મે ધૂન પડ્યા Two flowers droppod down
 from the braid of hair of a woman

લોકોથી તમે હસી કદાયા You were laughed at by the people

અમે શેરીમાં માણસેનું ડેાળું નાંચુ We saw a crowd of men in the street

રામના દુઃખો નાશ પામ્યા Rama's miseries perished
 મિત્રોના ત્યાગથી તમે બે હજવાયા You two were ashamed
 at the leaving of your friends આ વાક્યમાં ત્યાગેન
 એવું ત્રીજી વિલક્ષિતા એકરચનનું ૩૫ લીંબુ છે

અથવા મિત્રના ત્યાગથી તમે બે હજવાયા નહિ You two were not ashamed at the leaving of your friends
 આ વાક્યમાં ત્યાગે એવું સાતમી વિલક્ષિતાનું ૩૫ લીંબુ છે, અને
 ન છુટુ લીંબુ છે

વૃક્ષોપરથી પોપટો ઉડ્યા Parrots flew up from the trees
 વ્યાધૈ મૃગૌ અહન્વેતામ । શિકારીઓથી બે દરણુ દણ્યા Two deer were killed by hunters

અમે માણસોના ક્રુષ્ણેને માટે ચત્ર કીધા We strove for the happiness of men

દેવતાઓની સાથે રાક્ષસોએ હરિક્ષાઈ કીધી Demons competed with gods

નાર્યે રમણે સહ જ્યોત્સ્નાયામ્ અરમન્ત । The women sported with their husbands in the moonlight
'તમે કેવળ નથી ક્યારે પાછા ફર્યા એમ લોકથી અમે પૂછ્યા We were asked by the men 'when did you return from Oojina ?'

પાનથી પડેલા વાલ્યા Trees shook by the wind

સેનાપતય અરીણામ્ પરાજયેન અમોદન્ત । સરદારો શત્રુના પરાજયની ખુશી કરી The generals rejoiced at the defeat of the enemies

ચારા ગૃહમ પ્રાવિશન્ પરમ્ ધનમ્ ન અલભન્ત । ચોરો વરના પેઠા પરુ તેને ન મળ્યું નહિ Thieves entered the house, but they did not get wealth

કન્યા જનકમ્ અવન્દન્ત । ઊઠ્ઠરીઓ આપને પગે લાગી The girls bowed to their father

અમે શુદ્ધ કનેરી રાક્ષો શિખ્યા We learnt (the use of) missiles from our preceptor

ધીર્યેન ચ વિદ્યાયા બલેન ચ પ્રાકાશન્ત । તેઓ તેજથી અને વિદ્યાના બળથી શોભતા હતા They shone by their valour and strength of knowledge

કૃષીબલા બીજસ્ય આરોપણમ્ આગમન્ત । ખેડુતોએ ખીને રોપવાનું શરૂ કીધું Husbandmen began the sowing of seeds

નારાયણસ્ય દુષ્કૃતાનિ જનકાય ન અરોચન્ત । નારાયણના દુષ્ટ કૃત્યો તેના પિતાને રસ નહિ Narayana's wicked deeds did not please his father

ઉદ્યમથી હારના પૈસા વધ્યા Harris riches increased by industry

क ख ग डे घ नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने घ भूकाम छे जेभके वाग्+हरि=वाग्हरि or वाग्हरि ।

च छ ज डे झ नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने झ भूकाम छे जेभके आज्+हलौ=आज्जलौ or आज्जलौ ।

ट ठ ड डे ढ नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने ढ भूकाम छे अलेङ्क+हय=अलेङ्कहय or अलेङ्कहय

त थ द डे ध नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने ध भूकाम छे जेभके उद्यमात्+हरे=उद्यमाद्धरे or
उद्यमाद्धरे

प फ ब डे म नी पछी ह आवे तो ते ह ने अन्वे विकल्पे
करीने म भूकाम छे जेभके गुब्+हन्ति=गुब्हन्ति or गुब् हन्ति
अनिष्टम् न आशङ्कामहि । अमे अनिष्ट-भोडु धायु नडेडु We
did not suspect evil

धनना दगदा आसखेने अपाया Heaps of money were given
to Brahmanas

वाहस राक्षसो साथे लढया कपयो राक्षसै सहायुध्यन्त ।
अमे जे काशीमा पडितो साथे भोट्या काइया पण्डितानभावावहि ।

तेओअे शान्तिथी उपका रेखा स्वास्थयेनीपान्दममसहन्त ।

जे तारा पूर्वमा प्रकाश्या तारके प्राच्या प्राकाशिताम् ।

तमे भाष्यसोथी वभाष्याया मनुष्यैरशस्यध्वम् ।

तमे जे रामथी हरभावाया रामेणादिश्येथाम् ।

अमे ऋषिओने जन्मना नोतयां ऋषीन भोजनायन्वभन्त्रयामहि ।

अयोध्याथी जसुसो कयारे पाछा आ-या ? अयोध्याया दूता कदा
न्यवर्तन्त ।

अमे हरिकनेथी गहरे धारी न हती हरे कृपा नापैक्षामहि ।

अमे निशाणमा योपडीओ मेजवी पाठशालाया पुस्तकान्यलभामहि ।

એ પરીક્ષાએ એ ઝેડીને નૃત્યમા તપાસી પ્રાગ્જિનકૌ કન્યે નૃત્યે
પર્યેક્ષેતામ્ ।

અમે એ અમારી માતા ઈર્ષાથી હરખાયા જનન્યા દર્શનેડમોદાવહિ ।
તમે એએ ગામ આરજ્યુ નહિ કાર્ય નારમેથામ્ ।

અમે એ અધિને નમ્યા ક્ષવિમવન્દાવહિ ।

તે એએ રાજ તરફથી ધુનઝકારની શબ્દ રાખી નૃપાદવધીરણામા
શઙ્કેતામ્ ।

અમે ગાવો ॥ કુળમા જન્મ્યા હતા ગન્ધર્વાણામ્ કુલેડજાયામહિ ।

પક્ષીએમે તેમના મુખીની સલાહને ન ગણકારી અને જળમા પડ્યા
વિહંગા નાયકરુપેપદેશમવાધીરયન્ત જાલેડપતથ ।

અહમણેના અપરાધો રાગથી માફ કાયા બ્રાહ્મણાનામપરાધા નૃપે
પાક્ષમ્યન્ત ।

તમે એ રાગને બેધને ભયથી ધ્રુજ્યા વ્યાગ્રસ્ય દશનેન મયાદ
કમ્પેથામ્ ।

દાર્યાને પડતાને તમે ચત્ત કીધુ ગજસ્ય ગ્રહણાયાયતથ્વમ્ ।

તે મે ૧૭ । તેપત્ની મા વિના ચેનથી જ્ઞાતરી વાન્દૌ જનની વિના
નારમેતામ્ ।

૨૨ ॥ ૩૭ ॥ દિઓથી નખણયા રામમ્યગુણા કવિધિરશસ્યન્ત ।

“વાશથી તેમણે પછો પમેા મેળવ્યો ઉછમેન પ્રભૂત ધનમલભન્ત ।

તે એએ તેમની દી ગીઓને જગતમા નથી કન્યા વનેડમૃગયેતામ્ ।

તે એ મુસકારેથી કીઓ અખાધ પાન્યામ્યામાત્રે અસ્વાચેતામ્ ।

પાઠ ૧૬, ૨૦ મો.

૭ ક્રહારાત નવગતિના રમેા બ્રાતૃ જેના નેરાય હ તે રામેા-
પિતૃ, બ્રાતૃ, જામાતૃ દેવૃ, નૃ, સવ્યેષ્ટ અને શસ્તૃ, શસ્તૃ,=one
who praises

બ્રાતૃ ના ૫૧

બ્રાતા

બ્રાતરો

બ્રાતર

બ્રાત

”

”

બ્રાતરમ્

”

બ્રાતૃન્

આત્રા	આતૃભ્યામ્	આતૃભિ
આત્રે	"	આતૃભ્ય
આતુ	"	"
આતરિ	આત્રો	આતૃણામ્
	"	આતૃષુ
	નૃ ના રૂપે.	
ના	નરૌ	નર.
ન	"	"
નરમ્	"	નૃન્
ના	નૃભ્યામ્	નૃભિ
ને	"	નૃભ્ય
નુ	,	"
"	નો	નૃણામ્-નૃણામ્
નરિ	"	નૃષુ

ઉપર પિતૃ વિગેરે ક્ષ્યા તે સિનાયના ક્ક ઝાગત નરન્નતિના શબ્દોના રૂપ નેતૃ પુ m ના જેવા લેવાય છે

નેતૃ m ના રૂપે.

નેતા	નેતારૌ	નેતાર
નેત	"	"
નેતારમ્	"	નેતૃન્
નેત	"	"
નેત્રા	નેતૃભ્યામ્	નેતૃભિ
નેત્રે	"	નેતૃભ્ય
નેતુ	,	"
"	નેત્રા	નેતૃણામ્
નેતરિ	"	નેતૃષુ

આ પ્રમાણે સ્વષ્ટ, ધાતુ, નથા મર્તૃ ના તેમજ કર્તૃ, ગમ્તૃ, ધાતુ વિગેરે વિશેષણોના નરન્નતિના રૂપ લેવા

હ ઝાગત નરન્નતિના નામેના રૂપ શુદ્ધ જેવા લેવાય છે

गुरु m ना इषी। छे

गुरु	गुरू	गुरुव
गुरो	"	गुरुव
गुरुम्	"	गुरून्
गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभि
गुरुवे	"	गुरुभ्य
गुरो	"	"
गुरो	गुरौ	गुरूणाम्
गुरौ	"	गुरुषु
	परशु m	
परशु	परशू	परशव
परशो	"	
परशुम्	"	परशान्
परशुना	परशुभ्याम्	परशुभि
परशवे	"	परशुभ्य
परशो	"	"
"	परश्वो	परशूनाम्
परशौ	"	परशुषु
	मृत्यु m	
मृत्यु	मृत्य	मृत्यव
मृत्यो	"	"
मृत्युम्	"	मृत्यून्
मृत्युना	मृत्युभ्याम्	मृत्युभि
मृत्यवे	"	मृत्युभ्य
मृत्यो	"	"
"	मृत्य्वो	मृत्यूनाम्
मृत्यौ	"	मृत्युषु
	शत्रु m	
शत्रु	शत्रू	शत्रव

જાત્રો	"	"
જાત્રુમ	"	જાત્રૂન
જાત્રુણા	જાત્રુભ્યામ્	જાત્રુભિ
જાત્રવે	"	જાત્રુભ્ય
જાત્રો	"	"
"	જાત્ર્વો	જાત્રુણામ્
જાત્રૌ	"	જાત્રુણુ

આ પ્રમાણે ૬૫ તરુ, પાસુ, પ્રમુ, વાહુ, વિન્દુ, મતુ, વાયુ, વિહ્ણુ, શમ્ભુ તથા શિશુના ૩૫ લેવા ઉપરાંત નારીજાતિના નામોના ૩૫ લેતુ જેવા લેવાય છે ઉદાહરણ નાન્વતરજાતિના નામોના ૩૫ મધુ જેવા લેવાય છે

	મધુ ॥	
મધુ	મધુની	મધૂનિ
"	"	"
મધુના	મધુભ્યામ્	મધુભિ
મધુને	"	મધુભ્ય.
મધુન	"	"
"	મધુનો	મધૂનામ્
મધુનિ	"	મધુણુ
મધુ-મધ્વો	મધુની	મધૂનિ
	અમ્બુ ॥	
અમ્બુ	અમ્બુણી	અમ્બૂણિ
અમ્બુ	"	"
અમ્બુણા	અમ્બુભ્યામ્	અમ્બુભિ
અમ્બુણે	"	અમ્બુભ્ય
અમ્બુણ	"	"
"	અમ્બુણો	અમ્બૂણામ્
અમ્બુણિ	"	અમ્બુણુ
અમ્બુ-અમ્બો	અમ્બુણી	અમ્બૂણિ

‘વિન્દુ ॥’ આ શબ્દ ચર્મનામ છે, તેના ૩૫૦ આ પ્રમાણે -

વિશ્વમ્ વિશ્વે વિશ્વાનિ	વિશ્વસ્મૈ ,, વિશ્વેભ્ય
દે વિશ્વ ,, ,,	વિશ્વસ્માત,, ,,
વિશ્વમ્ , ,	વિશ્વસ્ય વિશ્વયો વિશ્વેષામ્
વિશ્વેન વિશ્વાભ્યામ્ વિશ્વૈ	વિશ્વસ્મિન્ ,, વિશ્વેષુ

નામ તથા વિશેષણોનું (Feminine base) સ્ત્રીલિંગ અંગ બનાવવાને સરકૃતમા આ અને ૐ એના બે પ્રત્યય છે

અકારાત નામ તથા વિશેષણોને ઘણું ખર આ પ્રત્યય લાગે છે તેમજે અજ ‘અકરો,’ નું અજા ‘અકરી,’ બાલ ‘બાળક’ નું બાલા ‘બાળકી,’ ઊકરી, ‘અશ્વ ‘ઘોડો’ નું અશ્વા ‘ઘોડી,’ વસ્ત ‘ઊકરો,’ નું વસ્ત્રા ‘ઊકરી’ બ્રાહ્મણ નું બ્રાહ્મણી અલક્ષ્મીય, નું અલક્ષ્મીયા લવણ નું લવણા, વિશાલનું વિશાલા, રક્ત ‘રણુ’ નું રક્તા ધવલ ધોળુ’ નું ધવલા, રયામ ‘સામળુ’ નું રયામા, વૃક્ષનું વૃક્ષા આ પ્રમાણે આકારાત થયેના વિશેષણોના રૂપ, શાલો જરા લેવાય છે નીચેના અનિયમિત સ્ત્રીલિંગરૂપો તૈયાર કરે

નરજાતિ

નારીજાતિ

ઈન્દ્ર

ઈન્દ્રાણી

દેવ

દેવી

પતિ વર

પત્ની સ્ત્રી

પિતામહ આપના આપ

પિતામહી આપની મા

પિતૃ આપ

માતૃ મા

પુત્ર

પુત્રી

માતામહ બાના આપ

માતામહી ‘મા’ ની ‘મા’

મથ મહાદેવ

મથાની પાર્વતી

રાજન્ રાજ

રાક્ષી રક્ષી

શ્વશુર સસરા

શ્વશૂ સાસુ

સુન્દર

સુન્દરા-સુન્દરી

હય ઘોડો

હયી ઘોડી

હરિજ હરજી

હરિજી હરજી

इकारात् विशेषणानु अलिङ्ग्यम् अलिङ्ग्यमा नरन्ततिना
 जेयुज् जायम् रहे छे सुरभि ण ना इप कलि जेना थाय छे.
 1. सुरभि / ना मति जेवा थाय छे अने सुरभि ण ना प्राधम-
 रमा आध्या ज् छे

उकारात् विशेषणानु अलिङ्ग्यम् अग नरन्तति जेवु थाय छे पञ्च
 भेभना अत्य उ नी पहेला जेडाक्षर न होय तो विकल्पे करिने ई
 लागे छे, जेभके साधु परधी साधु अने साध्वी, बहु परधी बहु
 अने बह्वी, साधु ण ना इप गुरु जेवा, साधु / ना इप धेनु
 जेवा अने साध्वी ना दासी जेवा साधु ण ना मधु जेवा, पञ्च
 पाण्डु Pale white, yellowish नु पाण्डु ज् अलिङ्ग्यमा रहे छे
 तथा पङ्क्तु 'लगडे' नु पङ्क्तु 'लगडी' अलि थाय छे

जे विशेषणाने छे ते, मत, वत, इव, के यस् होय छे
 तेमनु अलिङ्ग्यम् ई लगडे थाय छे जेभके ब्रेष्ट+ई=ब्रेष्टी,
 आयुष्मत्+ई=आयुष्मती, वशस्वत्+ई=वशस्वती, मेधाविन्+ई
 =मेधाविनी, भेयस्+ई=भेयसी सुखमाज् अने वनौकस् अने
 विशेषणाने छे ते, मत वगेरे उपर कहेला प्रत्ययभानो डाध नथी
 भाटे ई लागे नही

जे विशेषणाने छे वस् के इवस् होय छे तेमनु अलिङ्ग्यम्
 अग वस् के इवस् ने जहले उषी भुक्वाथी थाय छे जेभके
 तद्विवस् नु तस्थुषी अध्विविस् नु अध्वपुषी, चक्रवस् नु
 चक्र+उषी=चक्रुषी, जहवस् नु जह+उषी=जहूषी
 अलिङ्ग्यमा इकारात् धयेला विशेषणाना इप दासी जेवा लेवाय छे

ब्रेष्ट ण ना इपे

ब्रेष्टा
 ब्रेष्टारम्
 ब्रेष्टा
 ब्रेष्टे

ब्रेष्टारौ

ब्रेष्टृभ्याम्

जेय प्रमाणे आङीना जेवु जेवा.

ब्रेष्टार.
 ब्रेष्टन्
 ब्रेष्टृभि
 ब्रेष्टृभ्यः

દ્રેષ્ટુર્દ્ર=દ્રેષ્ટી ના ૩૫ વાસી જેના

દ્રેષ્ટુ ॥

દ્રેષ્ટુ

દ્રેષ્ટુણી

દ્રેષ્ટુણિ

”
દ્રેષ્ટુણા

”
દ્રેષ્ટુભ્યામ્

’
દ્રેષ્ટુભિ

દ્રેષ્ટુણે

”

દ્રેષ્ટુભ્ય

એજ પ્રમાણે બીજા રૂપો

આ દ્રેષ્ટુ ॥ ૩૫ પ્રમાણે કર્તૃ, ગન્તૃ, ક્રદૃ નગેરે વડ કારાન વિશે
પણાના ૩૫ લેવાય છે

લોખના નામપગથી બનેલા દેશના નામે સરકૃતમા બહુ વચનમા
વપરાય છે જેમકે જ્ઞાના નૃપ, મગધેષુ પાટલિપુત્ર નામ નગરમ,
આર્યા કુલેષુ વસન્તિ, કલિકેષુ વસન્તિ, પથુ ત્યાગે દેશ, વિવય
જેવા શબ્દો સાથે વપરાય છે ત્યારે એકવચન વપરાય છે જેમકે મગધદેશે

સરકૃતમા નિષેધાથ બતાવવાને વ્યવજનથી નહ થતા ગૃહોની
પહેના અ મુકાય છે અને સ્વરથા શર થતા ગૃહોની પહેલા અન્
મુકાય છે જેમકે

લઙ્કનીય violable

અલઙ્કનીય inviolable

ચિનય modesty

અચિનય immodesty

નીતિ morality

અનીતિ immorality

કાલ time

અકાલ not time, improper
time

નેત, પિત, દ્રેષ્ટ, માત, વગેરેના સબોધન એક વચનના
રૂપોમા છેતો વિસર્ગ રૂ ને મદ્યે આવેતો કે પાન્ત રૂ ની પછી
અધીષ વ્યજન હોય અથવા કોઈ વ્યજન ન હોય ત્યારે તેનો વિસર્ગ
થાય છે તેથી નેત ગચ્છામિ=નેતર્ગચ્છામિ, પિત બોધસિ=પિત-
ર્બોધસિ, દ્રેષ્ટ વદસિ=દ્રેષ્ટર્વદસિ તમજ પિત આગચ્છ=પિતરા-
ગચ્છ અર્થાત્ રૂ નો વિસર્ગ થયો હોય અને તેની પછી ધૌષ વ્યજન
અથવા અર આવે તો પાછો વિસર્ગનો રૂ રૂપો જેમકે પ્રાત ઉત્થાય=
પ્રાતરુત્થાય, પુન મવતુ=પુનર્મવતુ, પુન રમતે=પુનર્રમતે=પુનારમતે.

વાક્યો.

પાઠ ૧૯ મો.

શિવ જય પામે ॥ Siva conquers

બે હાથ ફરકે છે The two arms throb

પતનથી વૃક્ષો હાલે છે Trees shake by the wind

ભમરા મધ પીએ છે Bees drink honey

માણસો પૈસાને ચહાય છે Men desire riches

ઇન્દ્રે શત્રુઓને જીત્યા Indra conquered his enemies.

યોધ્યો શત્રુ કિપા બે માણ ફરકે છે The warrior discharges
two arrows at his enemy

ચાતકને પણીડી રીપુ પણ મળતુ નથી The chataka does not
get even a drop of water

વિષ્ણુને પૂજા ગમે છે Worship pleases Vishnu

શહેરથી નો રા ફરમાવાયા Servants were coammanded by
their lords

હું દુનીયાના બનાવના ને નમુ છું I bow to the author of
the universe

હું શુદ્ધો શિષ્યતુ ઉદતપણ કહું છું I inform the teach-
ers of the pupil's rudeness

સીતા લક્ષ્મણ દીયરની પગડી ગઈ Sita followed Laksh-
mana, her husband's brother

છોકરીના વડે જમાઈ કહે છે They call the daughter's
husband 'son-in law'

પતિને માટે સંદેશો મોકલાય છે A message is sent for her
husband

સ્ત્રીના બંને ગાલપર બે આંખમાથી આંસુ ખરે છે Tears drop
upon the two cheeks of the woman from her
two eyes

વિશ્વકર્માથી અમરાવતી રચાઇ Amaravati was created by the architect of the gods

પિતરં પુત્રૈ વચ્ચન્તે । પિતાઓ પુત્રોથી વન્દાય છે Fathers are saluted by their sons

રામ જનકનો જમાઇ થાય Rama is Janaka's son-in-law
પાંડવોએ દ્રેષીઓને લડાઇમાં જીત્યા The Pandavas conquered their haters in the battle

કિંકર મર્તારમ્ અનુસરતિ । ચાકર શેકને અનુસરે છે The servant follows his master

મનુષી ધર્મ લખાયો The code of duty was written by Manu.

(અહીં ધર્મ=અવહારસાધક નિયમોનો સમૂહ)

સ્રષ્ટાથી લોકો સરખાય છે People are created by the Creator

તળાવનું પાણી રસ્તે જનારાઓથી પીવાયું The water of the tank was drunk by the travellers on the way
જમકોએ દાતરને મેળવ્યો નહીં The beggars did not get the donor

રામ છોકરાને છાત્ર આપે છે. રામ શિશુઓ મોલક ચઢાવે છે ।
આકાશ ધૂળથી ભરાય છે આકાશ પાલુના જિવે છે ।

પરશુરામે શત્રુઓને ફરસીથી માર્યા પરશુરામ શત્રુન પરશુના પ્રાહરત્ ।
વાહનામાથી જળના દીપા પડે છે મેઘોઓ જલસ્ય વિન્દ્ય પતન્તિ ।
રામને શહેરના રખેવાળોને બોલાવ્યા નૃપો નગરસ્ય રક્ષિતૃનાદ્યત્ ।
બાળક બાપનું માને છે બાલ પિતરમનુચ્ચતે ।

અવનતીના માલીકે પ્રધાનોને કહ્યું અવન્ત્યા પ્રમુ સચિવાનમાણત ।
હરિ જીભવડે તાળવાને આડકથો હરિર્જિહ્વા તાલ્વસ્પૃશત
શ્રીઓ પતિઓ સાથે બાગમાં મધ, નાર્યો મર્તૃભિ સહોધાનમગચ્છન્ ।

ઋષિઓ મત્રોના દ્રષ્ટા હતા ઋષયો મન્યાના પ્રદાર આસન ।

લોકો વિષ્ણુને પૂજે છે જના વિષ્ણુ પજયન્તિ ।

ઋતુપર્ણ સારથિઓ સાથે બોલ્યો ઋતુપર્ણ સર્વેષ્ટનવદત્ત
રામ પોતાના ભાઈ લક્ષ્મણ સાથે વનમાં ગયો રામો બ્રાત્રી લક્ષ્મણેન
સહ વનમગ્નહૃત્ ।

રાવણના માથા રામથી આણેવને કપાયા રાવણસ્ય શીર્ષાણિ
રામેણેષુભિરચ્છિન્નન્ત ।

માણસોથી વારવાર વિધ્નોના ભયથી કામ આરભાતુ નથી મનુષ્યે
રત્નેકશો વિદ્વાના મયેન કાર્ય નારમ્યતે ।

ભીમ શત્રુ સાથે બે હાથે લડ્યો ભીમ શત્રુના વાહુભ્યામયુધ્યત ।
દેવો પાપના ારનારાઓને શિક્ષા કરે છે દેવા પાપસ્ય કર્તુન
દુષ્ટવન્તિ ।

આડે માર્ગે જનારા લોકોથી નિંદાય છે વિમાર્ગેન ગન્તારો જનૈ
નિન્ધ્યન્તે ।

ધર્મ રાજ્યને વિનાશમાંથી બચાવનાર છે ધર્મો રાજ્યસ્ય નાશાવ્રક્ષિતા ।
દુર્જનની જીભના ટેરવાપર મધ રહે કે, હેયામા તે ઝેર વુર્જનસ્ય
જિહ્વાયા અમે મધુ તિષ્ઠતિ હૃદયે તુ વિષમ્ । શ્લેષા જાયાથી મુસા
પ્રેરને આનંદ આપે છે તરવરછાલવા પાન્થાનાદ્વાદ્યન્તિ ।

વિશ્વામિત્રની સાથે રામતુ નનમાં જવાતુ તેના પિતાથી કપુલ કરાતુ
વિશ્વામિત્રેણ સહ રામસ્ય વન ગમન પિત્રાન્વમન્વત ।

પવન કાળ વાદળા વિખેરી નાખે છે વાયુ ક્યામાન મેવાન
મિરસ્યતિ ।

લોકો બુદ્ધિને અત્ર આપનારાઓને વખાણે છે જના બુધિમેશ્વરોઽ-
ન્નસ્ય વ્રાતૃજ્ઞ શસન્તિ ।

સીતાના પતિએ અને દીવરે સીતાને સોંપી સીતાયા મર્તા દેવા વ
સીતામન્વૈશ્યતામ્ ।

પાઠ ૨૦ મો.

ઝાડપરથી ફુલો પડ્યા Flowers fall from the tree
શિવની કૃપાથી કલ્યાણ થાય છે Good happens by the
grace of Siva

આપણે શુદ્ધોના હુકમોને પાળીએ ઝીએ. We obey the orders
of our preceptors

સાધુએ મૃત્યુનો ભય ગણતા નથી Sages do not consider
the fear of death

પિતા પ્રતિ રામને ઘણું માન છે Rama has great respect
for his father

વિશ્વના કર્તાની ઇચ્છા ન ઉલ્લંઘન કરાય એવી છે The wish
of the creator of the universe cannot be trans-
gressed

(આ વાક્યમાં **ફલ્લ** ના જા ની પાછી **લક્ષ્મી** નીચા નો અર્થ થાય છે જા+મ=જા થાય છે છતાં પાછા જ ને માટે અવગ્રહ મૂકાય છે
જો અવગ્રહ ન હોતો તો એમ પણ અર્થ થાત કે **ફલ્લ**=**લક્ષ્મી**
લક્ષ્મી=ઉલ્લંઘન કરાય એવી, આમ અર્થ ફરી જવાનો સંભવ
હોય ત્યાં અવગ્રહ જરૂર મૂકાય છે)

તે દ્વેષીઓના સુખને સહન કરતો નથી He does not endure
the happiness of his haters

ચંદ્રમાં ઘેટો દેખાય છે A spot is seen in the moon
રામ સગવાલામાં સ્નેહથી રહે છે Rama behaves with
affection towards his relations.

મધમાં મીઠાશ છે There is sweetness in honey
માણુસોમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે The brahmin is the best
among men

તેઓ દાનારો કનેથી પૈસા મેળવે છે They get wealth from
donors

કુરુસ્ય દૂત આગચ્છત । દુરેશયી કાસઃ આવ્યો. A messenger came from the Kurus

કાકા બાપના ભાઇ થાય The Paternal uncle is the father's brother

વસ્તુનિ અવસ્ત્વારોપઃ અજ્ઞાનય્ । વસ્તુમા વસ્તુ નયી એવે આરોપ એ અજ્ઞાન છે Ascribing something that is not real to a real thing is ignorance તેણે એ બાહુના બળથી પૃથ્વી જિતી. He conquered the earth by the strength of his two arms

ભીમસ્ય જ્ઞાતરિ અર્જુને કર્મ મામાન્ અમુચત્ । ભીમના ભાઇ અર્જુનપર કર્મે બાણ મૂક્યા Karna discharged arrows at Arjuna, Bhima's brother

મૃદુનિ મૃગસ્ય શરીરે નિશ્ચિતસ્ય શાળસ્ય પાત તુલસ્ય રાગો અગ્ને દ્વષ । નાણુક હરણુના શરીરપર તીક્ષ્ણ બાણનું પડવું રેતા ઢગ લામા દેવતાના જેવું હોય છે. The falling of a sharp arrow on the delicate body of a deer is just like that of fire on a heap of cotton જેમ દેતા લાગનાથી રૂ બગી જાય છે તેમ તીક્ષ્ણ બાણ પડવાથી હરણુનું શરીર મરણુતોલ થાય છે અથવા નાશ પામે છે

તલ્લુ પિયવેષુ વરા જ્ઞાતિભિઃ ત્યજ્યન્ને । થોડી સપતિમા માણસો સગાવહાલાથી તત્તમ છે Men with little riches are abandoned by their relations

પશુઓમાં પણ નિઃકલ્પસ્ય પાશુ જ્ઞાતિય છે Gratitude is seen even among beasts.

તેણે શ્રોતાઓના આગ્રહથી કથા આરંભી He commenced the story through the opportunity of hearers

કડવું પણ હિતના કહેનાર સિવમતિ કેવળી બસ, દુર રહેવું Away with anger at a friend who speaks a wholesome thing though unpleasant

ભારતવર્ષીયાણામ્ નત્તુ લાભે અતીવ ઉત્કળતા । હિંદીઓની પૈત્રને
મેળવવાની ધણી આતુરતા હોય છે The Indians have great
anxiety for getting a grandson દીકરાને ઘેર દીકરા
જોવાને હિંદુઓને વણી મળે છે

માધૃનામ્ મૃતેષુ પરમમ્ કારુણ્યમ્ । સત્પુરુષોની જીવ માત્રપર ધણી
દયા હોય છે Sages have great compassion towards
beings

તે છોકરીને જમાઈને ઘેર લઈ જાય છે He takes his daughter
to the house of her husband

રામ નકુઓમા મુખ્ય હતા રામો રઘૂના મુખ્ય ।
મે કતી પામેથી ચોપડી મેળવી કર્તુ પુસ્તકમલમે ।
લક્ષ્મી ત્રિપથુની સ્ત્રી હતી લક્ષ્મીવિંણો પત્ની ।
તે ત્રાતાઓની માશી માગે છે શ્રોતૃન્ જમા યાચતે ।
જનક પાતાના રથ જોયો જનકો નવતૃણ રથમૈજત ।
નારયણે હરિના જમાઈઓના ઘેડ જોયા નારાયણો હરેર્જામાતૃણા
મશ્વાનપશ્યત્ ।

આર્યો કુરમા રહેતા હતા આર્યા કુરુક્ષેત્રસન્ ।
પોષક ઝાડપર બેઠા શુકસ્તરાયુષાવિશત્ ।
હરિના પૈત્રને આકર ગાય ગયો હરેર્નપ્તુ કિંકરો ગ્રામમગ્નહત્ ।
કર્ણુ દાતારોમા પહેલે હતા કર્ણા વાતૃષુ પ્રથમ ।
સિદ્ધ પશુઓના રાજ છે સિદ્ધ પશુના પ્રમુ ।
હરિ રમાના પતિનો નિત્ર થાય હરી રમાયા મર્ત્યમિત્રમ્ ।
ચક્રતુ બિંબ વધે છે અને ઘટે છે દુન્ધોર્વિંચ વધેતે ક્ષીયતે ચ ।
પોતાના ભાઈ રામની આજ્ઞાથી લક્ષ્મણે સીતાને વનમા તથા ત્રાતૃ
રામસ્યાદેશેન લક્ષ્મણ સીતા વનેડત્યજત્ ।
અણ્યાં દુનિયા યથા જાતૃર્વિંચમજાયત ।
તેણે પેનાના ધણીની ખબર મેળવી મર્ત્યર્જાતામલખત ।

બાહુના બળથી તેણે શત્રુઓને જીત્યા. વાહોર્વલેનશત્રુનજયત્ ।
પર્વતોને જળગ પવનથી પણ બધ નથી પર્વતાના પ્રવલાદ્રાચોરપિ ભય ન ।
ડાહ્યા ખાણુસો છોકરામાથી પણ જ્ઞાન મેળવે છે પ્રજ્ઞા વાલેન્ધોડપિ
કામ લભ્યતે ।

હે શત્રુ ! મારા પાપ માફ કર શામ્બો પાપાન્તિ ક્ષામ્ય । Forgive
=માફ કર એ Imperative આગ્રાથનું ૩૫ છે Imperative મા
ખીળ પુરુષ એકવચનનો પ્રત્યય નથી તેથી ક્ષમ્ (ક્ષામ) 4th conj
Parsam + ગણુની નિશાની=ક્ષામ્ય ૩૫ થયું છે)

ઋષિઓમા ઇશ્વરપર ધણો પ્રેમ જણાય છે ઋષિસ્ત્રીશ્વરે પરમ
સ્નેહો દર્શયતે ।

પશ્ચિમો વૃક્ષની ડાળીઓપર બેસે છે વિદ્યાનાસ્તરૂપા શાસ્ત્રાસુપવિશન્તિ ।
નોકરો શેઠના હુકમોનું ઉલ્લંઘન કરતા નથી મૃત્યા પ્રમૂળામાજ્ઞા ન
લક્ષ્યન્તે ।

તેણે સ્વામી કનેથી માને ઘેર જવાને રજા મેળવી મર્ત્યુર્જનન્યા ગૃહ
ગમનાયાનુકામલયત ।

વિષ્ણુના હકતોથી વૈકુંઠમા વાસ મેળવાય છે વિષ્ણોર્મતૈર્વૈકુંઠે
વાસો લભ્યતે ।

પાઠ ૨૧ મે. ૧.

વધૂ ના ૩૫૦

વધૂ	વધ્વી	વધ્વ
વધુ	"	"
વધૂમ્	"	વધૂ
વધ્વા	વધૂન્વામ્	વધૂભિ
વધ્વૈ	"	વધૂભ્ય
વધ્વા	"	"
"	વધ્વી	વધૂનામ
વધ્વામ્	"	વધૂપુ

માતૃ, જેવા જે ક્રકારાત નિ નામના રૂપ લેવાય છે તે
શબ્દો - માતૃ, કુહિતૃ, ન , યાતૃ, માતૃ ના રૂપ
પ્રધરમા આપ્યાં છે

સ્વસા	સ્વસૃ ૧૧ રૂપો	સ્વસાર
સ્વસ	સ્વસૃ ૧૧	
સ્વસારમ્		સ્વસૃ

બાકીના રૂપ માતૃ ના જેવા રૂપ છે
સ્વિનિદી વી સાથે જેનાપર દગાડાય તેના નામની સાતમી
વિભક્તિ આવે છે. જેમકે -- જ પ્રા ને સ્વિનિદીતિ

સનિધિ નાં રૂપ કલિ ૧૧ -		
સનિધિ	સ - ૧	સનિધય
સનિધિમ્		સનિધીન્
સનિધિના એ પ્રમાણે		

[અજ્ઞાનભૂમિ-આ શબ્દોનો ઉ નીક રકુલના છોકરાઓ મેટ્રિક
કનાસમા આવતા સુધી પછી અ ન-જેવો કરે છે, તેમ ન કરતા
જ ખોડો અને ક આખો ખેડ
ખેડવુ]

હસ્વ હ ઉ કે ક્ર જે ની છેડ હોય તેમના નાન્યનર
બાતિના રૂપમા ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી અને સાતમીના એકવચનમા
તથા છઠી અને સાતમીના દ્વિવચનમા રૂપે કરીને નરબતિ જેવા રૂપ
લેવાય છે

શુચિ adj pure ના નરબતિ રૂપ કલિ જેવા

----- 'નારીબતિ' ----- મતિ -----

શુચિ	શુચિ ૧૧	
દે શુચિ-કુચે	શુચિની	શુચીની
શુચિ		

શુચિના
શુચ્યે-શુચિને
શુચે-શુચિન
"
શુચૌ-શુચિનિ

શુ+દે+યામ્
શુચ+શુચિનો
,

શુચિભિ
શુચિભ્ય
"
શુચીનામ્
શુચિષુ

શુર ના ૨૫ ang

શુર m ના ૨૫ પૂર્વે આખ્યા

શુર
શુર

શુર
દે શુરો
શુરમ્
શુર્વા
શુરવે-શુર્વે
શુરો-શુર્વા

શુ+ર્વામ્

શુરવ
"
શુર
શુરભિ
શુરભ્ય
"
શુરુણામ્
શુરુષુ

"
શુરૌ-શુર્વામ્

શુર્વ

શુર f શુર+ર્વ=શુર્વો ૫મ્ થાય ૧ ૨૫ વાસી જેવા

શુર

શુર
દે શુર-શુરો
શુર
શુરુણા
શુરવે-શુરુણે
શુરો શુરુણ

શુરુણી
"
,

શુર+ર્વામ્

"

શુર્વો-શુરુણો

શુરુણિ
"
"
શુરભિ
શુરભ્ય
"
શુરુણામ્
શુરુષુ

"
શુરૌ-શુરુણિ

શુર્વ m ના ૨૫ નેત્ m જેવા

કર્ત	કર્તૃ ॥	કર્તૃણિ
હે કર્ત-કર્તરૂ	”	”
કર્તૃ	”	”
કર્ત્ત-કર્ત્તના	કર્તૃભ્યામ્	કર્તૃભિ
કર્ત્ત-કર્ત્તણે	”	કર્તૃભ્ય
કર્તુ -કર્તુણ	”	”
”	કર્ત્ત-કર્ત્તણો	કર્તૃણામ્
કર્તરિ-કર્તૃણિ	”	કર્તૃષુ

આ પ્રમાણે મન્ત્ર, ક્ષેપ્ત, નેત્ર, વગેરેના ૩૫ લેવા

Krishna has an ornament કૃષ્ણને ધરણ છે કૃષ્ણસ્ય
અલકાર અસ્તિ ।

Rama had two books રામની પાસે બે ગ્રંથો હતા. રામસ્ય
પુસ્તકે અસ્તામ્ ।

Janaka has one house જનકને એક ઘર છે જનકસ્ય ગૃહમ્
અસ્તિ ।

The woman has a child સ્ત્રીને એક બાળક છે સ્ત્રીયા
શિશુ અસ્તિ ।

આ વાક્યોપરથી to have વાળા વાક્યોનો સરકૂત તરણુમે કેમ
ડરવો ત સમજવું કર્તાની છટ્ટી નિલકિત આવે છે, અને ક્રિયાપદમા
અસ્ to be નું ૩૫ વપરાય છે

વાક્યો

સાર જતની કીર્તિ યોડમા પ્રસરે છે The fame of a good man
spreads in the world

સડટમા ધીરો પુરુષ હિમત છોડતો નથી A bold man never
leaves his courage in a difficulty

રામ પ્રેમથી દીકરાને ભેરે છે Rama embraces his son with
affection

તે મોક્ષને માટે દેવને લગ્ને છે He worships God for the solution

તે યજ્ઞાની વસતીમાંથી આવ્યો He came from the residence of Kubera's attendants

કુપ્ય દુઃકર્મથી ઉપજે છે Misery results from a wicked action

મદન રતિનો પતિ થાય છે Madana is the husband of Rati
ઈશ્વર સૃષ્ટિના પાલક ઇશ્વર સૃષ્ટિનો પાળનાર છે God is the protector of the creation

શુદ્ધિનો વધારો કીર્તિને માટે છે (શુદ્ધિના વધારાથી કીર્તિ થાય છે)

The intensity of talent is for time

તે જમીનપર બેસે છે He sits on the ground

રામસ્ય માતર જામાતુ ઋષ્યશૃંગસ્ય આશ્રમમ્ અગચ્છન્ ।
રામની માતાએ તેમના જમાઇ ઋષ્યશૃંગને આશ્રમે ગઈ Rama's mothers went to the hermitage of their son-in-law, Rishyasringa

સીતા યાતૃ ચ જનાન્દરમ્ આપૃચ્છત પત્ન્યાત્ પિતૃ ગૃહમ્
અગચ્છત્ । સીતાએ દેરાણીઓ (દેહાણીઓની) તથા નણ્ણદની રાણી
લીધી અને પછી બાપને ઘેર ગઈ Sita took leave of her husband's brother's wives and her husband's sister, afterwards went to her father's house

રઘુના બાપે વસિષ્ઠની માય ક્ષી Raghu's father protect Vasishtha's cow

નારાયણના કામો હરિની પ્રીતિ માટે નથી (હરિને પ્રસન્ન નથી)
Narayana's actions do not please Hari

વેદમા શુદ્ધ લાયક ગણ્યોતો નથી (શુદ્ધનો અપેક્ષા નથી) A Sudra is not authorised in Veda

બુધા મૂર્ખાણામ્ સ્તુતિં વા નિન્દા ન ગણયન્તિ । કાશી પુરો,
મૂર્ખાની સ્તુતિ અથવા નિન્દાને ગણતા નથી Wise men do not
count the praises or censures of fools

પ્રધાનોઘી રાજ્ય સેવય છે A king is served by his ministry
ગોરાળાઓ એ ગાયોને રક્ષે છે A herdsman protects two
cows

ગોપ ઘેનૂ રક્ષતિ । A herdsman protects cows જુવતીઓ,
નદીમાંથી(-નું) પાણી આણે છે Young women bring water
from (-of) the river

સાસુ જમાણપર રહે રાખે છે A mother-in-law feels
affection for her son-in-law

તે ચંદ્રના ચળકાટને જુએ છે He sees the brightness of
the moon

તે સર્વભૂતો ઇજા અનુભવે છે He experiences the result of
his good actions

જેભયી બુદ્ધિ ચળે છે Talent goes astray by avarice

હરિ સ્વભાવે સારો છે Hari is good by nature

ગાન માતા અને પિતાને પિડ આપ્યા Ram offered balls of
rice to his (deceased) parents

દનનિમા ધર્મ કહ્યા છે Duty is told in Smṛiti

મી. ૧. રથુદના પતિ ઋષ્યસૃગને નમી સીતા નનામ્બુર્મિતારમૃત્યુદૃઙ્ગ
મનમત્ ।

૧. ત્રિવિધ જાતે ક્ષત્રિય હતા, પણ પાછળથી તે ત્રાણીય થયા વિશ્વામિત્રો
જાત્યા ક્ષત્રિય આસીત્ પશ્ચાદ્ બ્રાહ્મણોઽમવત્ ।

શબ્દો ધર્મે ખેડુત છે શમ્બૂકો વૃથા કૃષીવલ્ ।

મી. ૧. હમેશા સાસુને ખુશ કરતી સીતા સદા અપ્પ્રમણીયત્ ।

રા. નો. પ્રધાન રાજનીતિમાં હોશીયાર છે નૃપસ્યામાત્યો નીતૌ નિપુણ ।

સ્મૃતિઓમાં મનુની શ્રેષ્ઠ છે સ્મૃતિષુ મનો શ્રેષ્ઠા ।

મહારાષ્ટ્રમાં યુવતિઓનો વિનય વખાણના વાયક છે મહારાષ્ટ્રે વધૂના વિનય પ્રશસ્ય ।

(‘મહારા’ટ્ર)એ દેશનું નામ છે તોપણ એનો અર્થ ‘મોટું રાજ્ય’ થાય છે, તથા કુરુ, કલિંગ, મગધ, વજ્ર વગેરે નામો લોકોપરથી લેવાયલા સમન્વધ આવે છે તેમ એ સમન્વત્તુ નથી માટે એક વચન વાપર્યું છે રામે પોતાની એન શાતાને જ્યેષ્ઠ અને પોતાની માને નમ્યા રામ સ્વસ્તાર શાન્તામૈશ્વર માતરમનમચ્ચ ।

રામે માણ્યને તેની ગત પૂછી રામો જન જાતિમવુચ્છત્ ।

માણ્યો સપતિને ચક્રાય છે જના મૂર્તિ જાગ્રહન્તિ ।

ધર્મોએ ધર્મકથી અહીં આવે છે મજ્જલા અર્જુનમૂમેરિહાગચ્છન્તિ ।
વેદના પડોસમાં શુદ્ધઓમાં દેવોની બહુ પ્રતિમાઓ છે વેદલસ્ય સનિધૌ વિચરેષુ દેવાના વહવો મૂર્તય સન્તિ ।

હરિએ રાત્રિઓ ધ્યાનમાં ગાળી હરી રાત્રીભ્યનિડનયત્ ।

કૂચળીની વણી છે કરીઓ હતી કૃષ્ણસ્ય વહવો કુહિતર આસન્ ।
બહાદુરી કીર્તિ આપે છે શૌર્ય કીર્તયે ।

માણ્યસનો સ્વભાવ કામો પરથી જણાય છે મનુષ્યસ્ય પ્રકૃતિ કૃતિ ભ્યો જ્ઞાયતે ।

નારાયણની પાયમાલી તેના દુષ્કર્મોનું ફળ છે નારાયણસ્ય નાશો વુલ્કલીના ફલમ્ ।

ધૈર્ય મનુષ્યનું મોટામાં મોટું વરણ છે ઘતિર્નરસ્ય પરમં મૂષળમ્ ।

ધૈર્યપ્રતિ ધણો પ્રેમ ભગિન કહેવાય છે હૈશ્વરે પરમ સ્નેહો ધક્તિ રમિધીયતે ।

માણ્યસના બુદ્ધિને પરિપાક એ ઉપદેશનું ફળ છે મનુષ્યસ્ય કુલે-વિકાસ ઉપદેશસ્ય પરિણામ ।

સીતાનું મુખ શૈભામાં ચદ્રના સમાન છે સીતાયા મુલ્લં કાન્ત્યા ચન્દ્રેણ સમમ્ ।

હાથીની ગતિ ધીમી છે ગજસ્ય ગતિર્મન્વા ।

બાપે પોતાની છોકરીઓને ધણો પૈસો આપ્યો ચિતાકુહિલસ્ય અમૂલ ધનમયચ્છત્ ।

એનની બક્ષિસ પ્રેમનું ચિહ્ન હતું સ્વસ્તુરુપહાર-પ્રીત્યેચિદ્રમધીત્ ।

પાઠ ૨૨, ૨૩

Imperative (લોડ)

આદ્યાર્થ

પરસ્મેપદના પ્રત્યયો

આનિ	આવ	આમ
(none)	તમ્	ત
તુ	તામ્	અન્તુ
	આત્મનેપદના	
એ	આવહૈ	આમહૈ
હવ	હયામ્	હવમ્
તામ્	હતામ્	અન્તામ્

પહેલા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms વદાનિ, વદાવ, વદામ, વદ, વદતમ્ ની પેઠે લેવા

બીજા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms પુષ્યાનિ, પુષ્યાવ, પુષ્યામ, પુષ્ય, પુષ્યતમ્ ની પેઠે લેવા

છઠ્ઠા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms વિશાનિ, વિશાવ, વિશામ, વિશ, વિશતમ્ આ પ્રમાણે લેવા

દશમા ગણના પરસ્મેપદી ધાતુના Impera forms ચોરયાનિ, ચોરયાવ, ચોરયામ, ચોરય, ચોરયતમ્ આ પ્રમાણે લેવા

પહેલા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના આ ૩૫ મોદૈ, મોદાવહૈ, મોદામહૈ, મોદસ્વ . વગેરેની પેઠે લેવા

બીજા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના આ ૩૫ યુષ્યૈ, યુષ્યાવહૈ, યુષ્યામહૈ, યુષ્યસ્વ, યુષ્યેષામ્ યુષ્યધ્વમ્ વગેરે ની પેઠે લેવા

છઠ્ઠા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના ૩૫ મ્રિયૈ, મ્રિયાવહૈ, મ્રિયામહૈ, મ્રિયસ્વ, મ્રિયેષામ્ વગેરેની પેઠે લેવા

દશમા ગણના આત્મનેપદી ધાતુના ૩૫ મૃગયૈ, મૃગયાવહૈ, મૃગયામહૈ, મૃગયસ્વ, મૃગયેષામ્ વગેરેની પેઠે લેવા

Imperative forms સદ્ with નિ (active)

નિષીદાનિ	નિષીદાથ	નિષીદામ
નિષીદ	નિષીદતમ્	નિષીદત
નિષીદતુ	નિષીદતામ્	નિષીદન્તુ

(passive)

નિષયે	નિષયાથૈ	નિષયામૈ
નિષયસ્થ	નિષયેથામ્	નિષયસ્થમ્
નિષયતામ્	નિષયેતામ્	નિષયન્તામ્

વસ્ (active)

વસાનિ	વસાથ	વસામ
વસ	વસનમ્	વસન
વસતુ	વસતામ્	વસન્તુ

(passive)

ઉચ્ચે	ઉચ્ચાથૈ	ઉચ્ચામૈ
ઉચ્ચસ્થ	ઉચ્ચેથામ્	ઉચ્ચસ્થમ્
ઉચ્ચતામ્	ઉચ્ચેતામ્	ઉચ્ચન્તામ્

હૈ (active)

હયાનિ	હયાથ વગેરે
	(Passive)

હયે	હયાથૈ વગેરે
	જિ (active)

જયાનિ	જયાથ વગેરે
	(Passive)

જીયે	જીયાથૈ વગેરે
------	--------------

- * લજ્જા ધાતુની સાથે જેનાથી લાજ ઉત્પન્ન થાય, તેના નામની ધણી ખરૂં ત્રીજી વિભક્તિ આવે છે જેમકે દુષ્કૃતિમિલ્લગ્મસે તેઓ નહારા કામથી લાજે છે

To decrease=અલપીમૂ

ત વર્ષના અક્ષર પછી લૂ આવે તો તેને બદલે લૂ મૂખ્ય જે અને
નૂ ની પછી લૂ આવે તો નૂ ને બદલે અનુનાસિક લૂ મૂખ્ય છે જેમકે
તત્+લોક=તલ્લોક, ઉત્+લઙ્ઘ્યિતુમ્=ઉલ્લઙ્ઘ્યિતુમ્ વિદ્વાન+
લિખતિ=વિદ્વાલિખતિ, અભિલાષાન્+લભસ્વ=અભિલાષાલભસ્વ,
વન્ધૂન્+લવુત્સમ=વન્ધૂલવુત્સમ

વાક્યો. પાઠ ૨૨ મો.

સત્ય જય પામે। Let truth conquer

છોકરા, તારા બાપને નમ Child, bow to thy father

વૃતા મયોદ્યામ્ ગચ્છન્તુ। મસુસો અયેધ્યા મય Let
messengers go to Ayodhya

જે દીકરાઓ ઘોડે ચઢે Let the two sons mount the horse
રે રે વિનયમ્ ત્યજત મા। અરેરે! નિત્યત તમ્ને તલી oh! oh!
do not abandon your modesty

જે સખીઓ ફુલો લાવો (You two) female-friends, bring
flowers

હે મિત્ર? આપણે બન્ને બાગમા પેમીએ Oh friend! let us
both enter the garden

પાણીને તજ, ઘી પી Abandon water, and drink ghee
હુ કેની રીતે વાઘોની સમીપમા રહું? How am I to live in
the proximity of tigers?

લોક હુ અને તરો કલ્યાણને જીએ। Let the world overcome
difficulties and see benefits

માણસોના વ્યાધિઓ નાશ પામે। Let the diseases of men
perish.

જે મોર મહેલની ટેશપર નાચે। Let the two peacocks dance
on the top of the palace

બાળકો ! બુદ્ધુ બોલો નહિ. Children ! do not speak falsehood

તમે બે, બે આસનપર બેસો You two, sit on the two seats,
હાલરા, માને બોલાવ Child ! call thy mother

રાજાઓ હ મેશા પ્રજાને ધર્મ પ્રમાણે રક્ષે Let the kings always
protect their subjects according to the duty

લોખ હ મેશા આનંદ પમે Let people always experience joy
શત્રુનુ વેર કેવાને ઉપાય શિખવે Teach the way to revenge
upon the enemy

માતા પિતા પ્રસન્ન થાઓ Parents, you both be pleased,

આપણે સત્યથી ફરે નહિ Let us not fall off the truth

સેની મેનુ તોળે Let the goldsmith weigh gold

માતાપતુ અને ગુરુનુ વચન પાળે Act according to the saying
of thy parents and preceptor

પૂજ્ય પુરુષાને સન્માન આપ Adore venerable persons

પાંચા તરો છાયાયામુ વિશ્રામ્યન્તુ Let the travellers
rest under the shade of the tree

બે બાળકો હાથ ડુએ Two children wash their hands

તમારા ભાઇનુ નામ કહો ત્રાતુરભિષાન કથયત ।

હે બાળકો ! નિશાબે જાઓ અને પાઠ શિખો વાલા પાઠશાળાં ગચ્છત
પાઠ પઠત ચ ।

ધર્મ રાણીને રક્ષે હિંચરો રાજાં રક્ષતુ ।

આપણે ડાહ્યા માણસોની શિખામણીને અનુસરીએ પ્રજાનામુપદેશા-
નનુસરામ ।

દેવો પ્રસન્ન થાઓ દેવાસ્તુલ્લસ્યન્તુ ।

(God save the queen અને gods be satisfied આ
બે વાક્યોમા God અને gods ની પછી કેમા હતે તો એ બે શબ્દોને

સમોધનમા અને ક્રિયાપદોને બીજા પુરૂષમા વાપરતે આ પરથી અને એરા બીજા વાક્યોમાથી બીજો પુરૂષ અને ત્રિજો કયા વાપરવા તે સમજાશે) હરિ અને માધવ, બબડે નહીં, હરે માધવ ચ મા જલપતમ્ । રામતી જિત સ બધમા રાકા ત્યજ દે રામસ્ય વિજયે રાક્ષાં ત્યજ । એ પ્રમાણે માણસોના ગત્તુઓ નાશ પામે। એવ જનાના શત્રુઓ નશ્યન્તુ । મરીમોને પૈસો આપ હરિદ્રેશ્યો દ્રવ્ય ચક્ષ્મ ।

ચક્રાણ, આદ્યણને અડક નહિ જાણડાલ જાણણ મા સ્પૃશ ।

(Imperative મા, નહીં=મા વપરાય છે)

તે સોમરસ પીએ સોમ પિબતુ ।
તે પોતાના કુળના સત્કર્મો સહારે વશસ્ય સુકૃતી સ્મરતુ ।
અમે મનુષ્યોના વખાણને લાયક થઈએ તુળા સ્તુતીરહસિ ।
આપણે મિત્રોના અપરાધોને માફ કરે મિત્રાણામપરાધાન ક્ષામ્યામ ।
છોકરા, આપને સારી રીતે બેઠ કુમાર પિતર હઠ શ્લિષ્ય ।
બાળકો, મૂળા પ્રાણીઓને દુખ દે નહીં ચાલકા મૂકાન્ જીવાન્
મા પીડયધ્વમ્ । ચાલકા મૂકાન્ જીવાન્ મા પીડયધ્વમ્ ।
હઠિનુ મન કોપથી બળભળો નહીં હરેશ્વિત ક્રોધેન મા ક્ષુભ્યતુ ।
આપણે પાપોમા ગબડે નહીં પાપે મા લુટયામ ।
ગોવાળીઓ માથેને ઘેર લઇ ગય ગોપા ધેનૂર્ગૃહ નયતુ ।
લોકોના સેના માટેના લોભ ધટે જનાના સુવર્ણેસ્ય તુળ્નાલ્પીમયતુ ।
બને છોકરાઓ, માને રાજ કરે પુત્રૌ માતર પ્રીણયતમ્ ।
લિખારીઓ ચોખા વણે મિશ્રુકાસ્તાણ્ડુલમુચ્છન્તુ ।
મૂર્ખો બબડે મૂર્ખા જરૂરન્તુ ।

વાક્યો પાઠ ૨૩ મે.

શત્રુઓની સાથે લડ Fight with thy enemies
ચિત્ત શાન્તિ પામે Let the mind get peace
હે શિષ્યો ! શુશ્રુઓને નમો Pupils, salute your tutors
પ્રજાઓના હિતને માટે રાજાઓ મડા Let kings set
themselves about the good of their subjects
બે છોકરીઓ ગીત શિખે. Let the two girls learn the song

તમે બે શેઠને સેવો You both, serve your master
કેવી ગીતે દુઃખ સહુ ' How am I to endure misery ?

કીર્તિને માટે આપણે યત્ન કરો Strive we for fame

રાજા જય પામ King, conquer

ભાઇના ગુણોને વ માણો નહીં Do not praise your brother's merits

માણસો અનાજની વૃદ્ધિથી રાજી થાયે Let men rejoice at the plenty of corn

તમે બે સદાચાર તરફ પગલા ભરો You two, step towards good conduct

માણસાની ધર્મમા ઇચ્છા વધે Let the desire of men increase towards duty

બે શિયાળા મરણ પામે Let the two jackals die

ખબર સંભળાવે Let the news be heard

સંજનનતા રાખ Resort to civility

નૃપસ્ય સૂનવ પરાક્રમેણ પ્રકાશન્તામ્ । રાજના 'પુત્રો પરાક્રમથી
ગોમે Let king's sons shine by valour

છાત્રાણામ્ ચિત્તમ્ વિચારામ્ રમતામ્ । વિદ્યાર્થીનું મન વિદ્યામાં
હરખાએ Let the mind of pupils delight in learning

આપણે ગાયન આરંભો Commence we singing

મજાનામ્ કલ્યાણાય નૃપે ક્લેશા સહનન્તામ્ । પ્રજા સુખને માટે
રાજાઓથી કલશ સહન થાએ Let distresses be endured

by kings for the happiness of their subjects

વનસ્ય શોભામ્ પ્રેક્ષસ્વ । જંગલની શોભા જો See the beauty of the forest

આપણે બેએ સઠમા પણ્ય જૂઠું બોલવું નહીં Let us both not speak falsehood even in difficulty

મનિષ્ટમ્ મા આશંકેદ્યામ્ । તમે બે શંકા ધારે નહીં Do not you both suspect evil

तरव फलानाम् उन्नयेन शोभन्ताम् । वृक्षे इणेना आववायी
शोभे । Let trees look beautiful by the appearance
of fruits

इष्ट कृत्येयी सुभनी आसा भानवी नही Do not hope for hap-
piness from misdeeds

राष्ट्रीना शत्रुओ भुजे राइया शत्रवो वेपन्ताम् ।

डैरी आप् आइ स्वावस्व ।

सरकृतने अभ्यास आरभे सस्कृतस्याध्ययनमारभध्वम् ।

आपले धर्मरनी आशाओ पाणे ईश्वरस्याज्ञा अनुरुध्यामहे ।

यद् प्रकाशे इन्दु प्रकाशताम् ।

जे मोपडीओ अही अभ्यास पुस्तके सत्रानीयेताम् ।

तमे जने, देवदत्ते शत्रु गले नही, देवदत्त शत्रु मा मन्वेथाम् ।

भाणुसेनी यदनीमा राणु थाओ नृणा भूतौ मोदध्वम् ।

लुम्बा, भर, बल, त्रियस्व ।

भनुष्ये अराम कामथी लज्जाओ जना दुष्कृतिभिर्लज्जन्ताम्

ओसज्जा शुले परभाओ औषधस्य गुणा परीक्ष्यन्ताम् ।

दायक भाणुसेने पैसा अपाय, पात्रेभ्यो धन दीयताम् ।

भाणुसे हमेशा सन्धु, शोधे जना सदा सत्य मृगयन्ताम् ।

पापीओने अभथा वभाओ नही पापान् मा क्लेशध्वम् ।

पक्षीओ आडनी जण्णोपरथो उडे विहगास्तरौ शाखाभ्यो
हयन्ताम् ।

लुम्बा सज्जनेनी साक्षापर (लसे) हसे शठा सज्जनामामृजुता
प्रति विहसन्तु ।

अनाज्जना दमसा आहणेने अपाय धान्यस्य राशयो ब्राह्मणेभ्यो
दीयन्ताम् ।

राजने पुत्र थाओ नृपस्य पुत्रो जायताम् ।

तु तारी धम्माओने पमे इष्टानि लभस्व । अभिलाषोल्लभस्व

इ मारा पितानी आशओतु अभमान कर नहि पितुराज्ञामावधीरवै ।

आपले जने आपणा शत्रुओने भारी नाणे शत्रून् निषूदयाव ।

નો કરના એ અપરાધો શેઠથી માફ થાયો મૃત્યુસ્થાપરાધો મજા
ક્ષમ્યેતામ્ ।

મહેનતથી પૈસો મેળવો બિખ માગો નહીં ગમેળ થનં લભશ્ચ ન
વાચશ્ચમ્ ।

એ ડોકરો લાડવા થાયે ચાલકો સોદકાન્ સ્થાવેતામ્ ।

આપણે એ, લડાઈના ફણાઈએ નહીં યુદ્ધે મા ફળ્યાવદ્દે ।

પાઠ ૨૪ મો.

કોઈ પણ ધાતુનું ભૂતકૃદત કરતું હોય તો તેને સ લાગે છે, જેમકે
જુ નુ જુત, કુ નુ કુત, અને એજ પ્રમાણે મૂન, જિત, ક્ષિત, વગેરે
કેટલાક ધાતુના ભૂતકૃદત કરવાના મીઠા નિયમો લાગુ પડે છે તેવા
ભૂતકૃદત પાઠેજ કરવામા આવે છે જેમકે પચ્ નુ પક્ષ, ચક્ષ નુ ડક્ષ
આ ભૂતકૃદતનું સ્ત્રીનીગમ્ય ગ જ નો આ કરવાથી થાય છે

આ ભૂતકૃદતના રૂપો નરન્નતિમા નૃપ જેવા થાય છે, નારીન્ન-
તિમા શાલા જેવા થાય છે અને નાન્ધતરન્નતિમા વન જેવા થાય છે

જ્યારે અગ્રેજી ભૂતકૃદતનો અર્થ ગુજરાતી ભૂતકૃદત જેવો એટલે
કરો, એડો, ઉડો, એવો થાય, અને અનિયમિત વર્તમાન જેવો
એટલે કરાય, પૂજાય, ખનાય એવો ન થય ત્યારે ઘણું ખર સરકું ।
ભૂતકૃદત વસાય છે જેમકે God is worshipped every
where જાહેર સમળે પૂજાય છે, એમા પૂજિત નહીં વપરય Is
worshipped=પૂજ્યતે પણ A jar is made by a potter
કુબારથી ઘડો બનેલો છે-એમા 'બનેલો' ભૂતકૃદત છે માટે કુબારકા
વેળા થઈ કૃત ।

કોઈ પણ પરસ્મેપદી ધાતુનું વર્તમાન કૃદત કન્તુ હેય જો તેના
વર્તમાનકાળના નિજા પુરુષનું બહુવચનનું રૂપ લેતું અને તેમથી પ્રયત્નના
ન અને હ કાઢી નાખવા જેમકે —

ગણ	ધાતુ	૧૦કાન્તિ=પુરુષ=૧૦	૧૦ ક૦
૧	ગમ	ગચ્છન્તિ	ગચ્છન્ત
૪	કુષ	પુચ્ચન્તિ	પુચ્ચત

૧૦	ચુર	ચોરયન્તિ	ચોરયત
૨	યા to go	યાન્તિ	યાત
૬	વિશ	વિશન્તિ	વિશત્
૨	અસ્ to be	અન્તિ	અત્
૨	ઇ to go	ઇન્તિ	ઇત્
૨	યા to go	યાન્તિ	યાત્
૬	દિ	દિગ્વન્તિ	દિગ્વત
૭	કર્ષ	કર્ષન્તિ	કર્ષત્
૮	કુર્	કુર્વન્તિ	કુર્વત

નવજન પુણ્યત્ અને ચોરયત્ ના ૩૫ એકસરખા લેવાય છે
 સત્ ચત્ દિગ્વત્ કર્ષત્ અને કુર્વત્ ના ૩૫ એક સરખા લે ૧૫ છે,
 નો યાત્ તથા વિશત્ ના ૩૫ એકમ ખા લેવાય છે
 જે ધાતુને ત્રિજા પુરુષ બહુરચના 'અસ્કૃત સેકડ યુક,' ના ગિયમ
 પ્રમાણે અન્તિ ને અન્ને અતિ લાગે છે, તેમા તો માત્ર ૬ જ ઉડી
 ગય છે, જેમકે —

૧	શાન્	શાસન્તિ	શાસન્
૨	જાણ	જાણન્તિ	જાણત્
૩	જુ	જુહન્તિ	જુહત્

પછી એ શા, જુહા કે દશમા અથવા કે છં પછુ આત્મનેપદી ધાતુનું
 નામ કૃત કરવું હોય તો ધાતુને તેના અથવા નિશાની લખાવી અને
 પછી માન પ્રત્યય લખાડવો જેમકે —
 ધાતુ, ગરની નિશાની

- ૧ વન્દ+અ+માન=વન્દમાન
- ૪ યુધ+અ+માન=યુધમાન
- ૬ વિદ્+અ+માન=વિદ્માન
- ૨૦ મૃગ+અ+માન=મૃગમાન.

ઉપરનાં વિનાના કે છં પછુ ધાતુનું સમઘક જૂનકૃત કરવું હોય તો તેને
 તથા લખાડવો, જેમકે કૃત્વા=કરીને મૃત્વા=મરેને નીત્વા=ઢોરી લધને

જો ધાતુની પહેલા ઉપસર્ગ હોય અને તેનો અત્યક્ષર હ્રસ્વ સ્વર હોય તો તેનું સમધક જૂતકૃત ત્વ લગાડે. ય ય છે જેમકે અનુસૃત્ય = અનુસૃત્ય = અનુસરીને વિજિત્ય = વિજિત્ય છતાંને વિસ્મૃત્ય = વિસ્મૃત્ય = વિસરીને.

જો ધાતુની પહેલા ઉપસર્ગ હોય અને તેનો અત્યાક્ષર દીર્ઘસ્વર કે વ્યંજન હોય તો તેનું સમધક જૂતકૃત ત્વ લગાડે. ય ય છે જેમકે આતીત્ય = આતીત્ય = આતીને અનુમૂલ્ય = અનુમૂલ્ય = નાગરીને પ્રક્ષિપ્ત્ય = પ્રક્ષિપ્ત્ય = નાખીને having thrown

હેતુર્થકૃત Infinitive of purpose ધાતુને ક્રમ પ્રત્યય બગાડવાથી થાય છે એ લગાડતા પૂર્વે ધાતુના અત્ય સ્વર તથા ઉપાન્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ થાય છે, જેમકે જુ નુ ઓનુમ્ to lead ક્ર નુ કર્તુમ્ to do હ નુ ધર્તુમ્ to take away, જિ નુ જિતુમ્ to conquer

દશમા ગગના ધાતુ હેતુર્થકૃત તથા સમધક જૂતકૃત તી વખતે વાતને અથ ધમે છે અથ િ પદ થતા ગણ્ય મિદ તથા યે. વગેરે ગાડાડ છે ના. િ અથ િ છે ના અ િ. હ મ્ અને હન્વા ડમેય છે જેન —

જોગયિતુમ્-જોગયિત્વા,	ધોગયિતુમ્-ધોગયિત્વા,
પ્રોગયિતુમ્-પ્રોગયિત્વા,	ક્ષાદયિતુમ્-ક્ષાદયિત્વા,
પીઢયિતુમ્-પીઢયિત્વા	દાગયિતુમ્-દાગયિત્વા

પૂર્વે ઉપસર્ગનાગા દશ. ગગના ધાતુ સમધક જૂતકૃત વે હોય તા અથ કાઢી નાખી. ય ડિ વે જેનકે પ્રક્ષાદયતિ ક પ્રક્ષાદ્ય વિદારયતિ નુ વિદાર્ય અ નવાદયતિ નુ અભિવાદ

જૂતકૃત, સમધક જૂતકૃત તથા હેતુર્થકૃત (=સમન્વરત Infinitive of purpose) માત્ર પ્રાયમરના નિયમોલીલ બતાવે છે એમ નથી તથી પ્રાઇમરમા ન આપેતા એવા કેટલાક વપરાતા ધાતુઓના એવા રૂપો અહીં આપ્યા છે.—

धातु
 घुष् 10th conj
 चुर
 तुय
 दम्
 पा to drink
 पुष्
 बुष् 4th \
 मद्
 वस्
 शम्

श्रुतकृत
 घुष्ट-घुषित
 चोरित
 तुज
 दान्त-दमित
 पीत
 पुष्ट-पुषित
 बुद्ध
 मत्त
 उषित
 शान्त-शमित

अद् उञ्छि कृण, कुम, गण चर, चल् जल्प्, जीव, धाव,
 नि-द्, पत्, पीङ् प्रथ घुष् 1st conj रक्ष लुट, वर्ण सान्ध
 स्फृङ्, स्फुर, आ धातुभ्योऽनु श्रुतकृत इत स्यादेति धातु छे जेम्
 अटित, उञ्छित, निन्दित, बुधित पञ्चरे

धातु सत्य धातु श्रुतकृत

अस् to throw असित्वा
 इष् पषित्वा-इष्टवा
 कय कययित्वा
 खन् खनित्वा-खात्वा
 गम् गत्वा
 चर् चरित्वा
 चुर चोरयित्वा
 जि जित्वा
 जीष् जीवित्वा
 त्यज त्यक्त्वा
 ढद् दग्ध्वा
 इश इष्टवा

हेत्यथ इ त
 असितुम्
 पषितुम्-पष्टुम्
 कययितुम्
 खनितुम्
 गन्तुम्
 चरितुम्
 चोरयितुम्
 जेतुम्
 जीवितुम्
 त्यक्तुम्
 दग्धुम्
 इष्टुम्

धाव	धावित्वा धौत्वा	धवितुम्
नम्	नत्वा	नन्तुम्
नश	नशित्वा-नष्ट्वा	नशितुम्
नृत्	नर्तित्वा	नर्तितुम्
पच्	पफूत्वा	पषितुम्
पत्	पतित्वा	पतितुम्
पा	पीत्वा	पातुम्
पुष्	पुष्ट्वा	पोष्टुम्
प्रकृष्ट	पृष्ट्वा	प्रष्टुम्
बुध 1st c	बुधित्वा-बोधित्वा	बोधितुम्
बुध 4th c	बुद्ध्वा	बोद्धुम्
भू	भूत्वा	भवितुम्
मन	मन्वा	मन्तुम्
मुञ्च	मुञ्चत्वा	मोक्तुम्
मुह	मुद्वा-मुग्ध्वा	मोहितुम्-मोदुम् मोग्धुम्
यज	इष्ट्वा	यष्टुम्
रक्ष	रक्षित्वा	रक्षितुम्
रम्	रन्त्वा	रन्तुम्
रुह्	रुद्ध्वा	रोद्धुम्
लभ्	लब्ध्वा-लाभित्वा	लब्धुम्
लुभ	लुब्ध्वा-लोभित्वा	लोब्धुम्
वद्	उदित्वा	वदितुम्
वस	उषित्वा	वस्तुम्
वह्	उक्त्वा	वोदुम्
विश्	विष्ट्वा	वेष्टुम्
वृत्	वर्तित्वा	वर्तितुम्
स	सृत्वा	सर्तुम्

સુજ
સ્પૃશ્
સ્મૃ
હ

મૃત્ત્વા
સ્પૃશ્વત્વા
સ્મૃત્વા
હત્વા

અહમ્
સ્પર્શમ્-સ્પર્શમ્
સ્મર્તુમ્
હર્તુમ્

તે તાપી પીપ્પને નદીએ ગયો. He went to the river for
drinking water.

કાનરથી થકા થતા છે. A pot is made by a potter.

હાલે સર્પ દેખાતો છે. A serpent is seen by Hari.

હું ગામ જવાને ઇચ્છું છું. I wish to go to the village.

મળ્યસતા હું ખો મટડાને ઇમર સમર્થ છે. God is able to
dispel the pains of man.

ત્તી ત્તે નવમા ગયો. I have, thou hast, or he has

ગયા છે. The 'one' has abandoned the wife.

રમણનું પાન શયમ્યું છે. Rama's pain has perished.

હાલે પ્રયો છે. A family is contemplated.

કિંહર ગૃહમ્ પ્રવિષ્ટ. નેહર ધરમા પેહો છે. The servant has
entered the house.

શયમ્યે કહેલી ખબર સામળીને રામ બેલાન થયો. Having heard
the news told by Samhukya, Rama fainted.

સોના નદી તીરે વિરમ્ ત્રિહત્વ ઉટજમ્ નિવૃત્તા. સીતા નદીને
કાંઠે વણીતાર રમીને પશ્ચિદ્વી બણી પાડી વળી. Sita having
spported long on the bank of the river, returned
to her hut.

ગૃહમ્ પ્રવિશ્ય અપુરુષ્કન માતા કવ્વ હતિ. એણે ધરમા પેશીને
પૂચ્યું 'મા ક્યા છે? Having entered the house he asked
'where is the mother?'

તુ પૈસના મદથી અકકાયો છે-તને પૈસાનો મદ આવ્યો છે Thou
art touched by the pride of wealth, & e thou
art proud of thy wealth

રામેણ વહ્ન્ય કૂવાઃ સ્તત્કાતા સ્ત ઉત્પાતા । રામથી મહુ કૃતા અત
તણવો ખોદાયા Many wells and tanks were dug
by Rama

એમ કહેવ યશે હરિ બ્રાહ્મણને પૈસા આપવો હતો Hari thus
addressed gave wealth to the Brahmin

ધોડે ચઢવાને મરણ યષ્ઠ A desire is produced to mount
the horse

તે શત્રુ જીતીને શહેરમા પેઠો Having conquered his enemies
he entered the town

બેનપણીઓથી પૂજાયથી સ્ત્રી લાજ પત્ની Bing asked by 1 r
female friends, the woman felt shame

સીતયા ક્રેશ સોઠ । સીતાથી કુ અ સહેતાયુ Pain was endured
by Sita.

પૃથ્વીમા હરવાને મરણો ધોડો છૂટો મૂકયો છે The sacrifice horse
is let loose to go over the earth

જગલમાથી પાછા હરીને રામે રાજ્ય કરવાતુ આરમ્ભુ Having
returned from the forest, Rama began to rule
his kingdom.

તે કદવમા પડેથી ગાયને ઉઘાડી ધે છે He lifts up the cow
fallen in the mud

દેવેન રક્ષિતઃ અસ્મિ । હુ અપરથી રક્ષાયેલો છુ I am protected
by god

હરિણા વહ્નિ કાવ્યાનિ પઠિતાનિ । હરિથી વહુ કાવ્યો શિખાયા છે.
Many poems are learnt by Hari

તાપથી તપેલા અમે આડના મૂળ આગળ નબળે છીએ Exhausted
by heat we resort to the root of the tree

પરતથી વાદળા વિખરાયા છે વાયુના મેઘા નિરસ્તા । ખટોથી
ખેતરો ખેડાયા છે એને આજ વસાયુ છે કૃષીવલ્લે ક્ષેત્રાણિ કૃષ્ટાણિ
ધાન્યમુખ્ય ચ ।

શિષ્યને સારી રીતે ભણાવીને ગુરુએ તેને પગથવાની રજા આપી
શિષ્ય સુદ્ધુ વિનીય ગુરુ પરિણેતુમનુજ્ઞામયચ્છત્ ।

હરિયા પવનથી ક્ષોભ પામ્યો છે સમુદ્રો વાયુના ક્રુદ્ધ ।
કુતરાને પગને પગલે ચાલીને તે સુચવેલી જગાએ આત્યે સારમેયસ્ય
પદામ્યનુસૃત્ય નિર્વિદ્ય સ્થાનમાગચ્છત્ ।

શિવ રાગીની ભાસ્તથી પ્રસન્ન થયા શિવો રાવણસ્ય મક્ત્યા સંતુષ્ટ ।
પ્રધરે મનુષ્યોના હાલમા સદ્ગુણોનુ ખીજ મુચ્ચુ છે, હૃશ્વરેણ મનુષ્યાણા
હૃદયે સદ્ગુણાના બીજ નિહિતમ્ ।

તમારા શત્રુને જીતવાને તૈયાર થાઓ શત્રુ જેતુમુચતા ભવત ।
હાડાઈના બણા સિપાઈઓ હણાયા યુદ્ધ વહવ સૈનિકા હતા ।
મરણ પામેલા પતિને સભાગીને તેણીએ પછી મૂજ ખાવી મૃત, મતારિ
સ્મૃત્વા પુનરમૂર્છત્ ।

શબપાનિષેક વખતે મધના માણસો કંદખાતામાથી ડાડી મુકાયા, અમિષે
કસ્ય સમયે સકંઠા જના કારાગૃહામુક્તા ।
ખાળક ચંદ્રને પકડવાને ઇચ્છે છે ચાલક દન્ડુ પ્રહીતુમિચ્છતિ ।
નાગચણ્ડી મહાનતુ ક્ષણ મેળવાયુ છે નારાયણેનોષમસ્ય ફલ લઘ્વમ્ ।
દેવીને પ્રજ્ઞાત કરીને તે દેવતામા પાડે ક્યો છે દેવી પ્રણમ્ય
દેવાલયાન્નિવૃત્ત ।

હરિની છુથો તેના બાઈથી માફ કરાઈ છે હરેરપરાધા વિત્રા ક્ષાન્તા
પહાડપર ચડીને તેણે તળાવ ખેંચ પર્વતમારુદ્ધ કાસારમપચ્ચત્ ।
બચતુ કારણ ગયુ છે મયસ્ય કારણ ગતમ્ ।

તે હુમ્મ્યાઓને સળંગતોના માગ મા લઈ જવા યત કરે છે શત્રાન્
સજ્જનાના માર્ગ જેતુ ચતતે ।

ખાળક હરિયા કાંઈ નાખયુ ચાલક સમુદ્રસ્ય તીરે ત્યક્ત

સસારના દુ ખો અનુભવીને તે સાધુ થયો સમારસ્ય દુ સ્થાન્યનુભૂય
યતિરમયન્ ।

સીપાત્રઓથી રસ્તેઘણા ગામ બળાના સૈનિક મર્ગેં વહલો ગ્રામા વગ્ધા ।
મિત્રને જગ્યા આપીને તે શાત હોયો મિત્ર પ્રતિભાવ્ય મલ્કોડતિષ્ઠત્ ।
હરિની ઓને છોકરો આવ્યો છે હરેભર્ગવાયા પુત્રો જાત ।
સવારના ઉડીને મનુષ્યો મ્હેડા ધુળે ડે માતઠત્પાચ જના મુક્ષાનિ
ક્ષાલયન્તિ ।

યોરો રાજના અમલદારોથી બધાયા સ્તેના રાજપુરવૈવદ્યા ।

પાઠ ૨૫ મો.

શબ્દને છેડ એક કરતાં વધારે વ્યંજન આવે અને બે વ્યંજન
હાય ત્યારે બે પહેલો વ્યંજન રૂ હોય તો પહેલો રહે છે અને બાકીના
ઉડી ગય છે જેમકે મહત્સ=મહત્, પણ અમાર્ટ મા ઈ નો પહેલો
વ્યંજન રૂ છે તેથી રૂ ઉડે નહીં

ચ્ કે જ્ ની પછી કોઇ મળાય વ્યંજન આવે તો ચ્ કે જ્ ને
બદલે ક્ મૂકાય છે જેમકે વાચ+સુ=વાક+સુ, યુજ્+તિ=યુક્તિ,
ઉચ્+તિ=ઉક્તિ ચ્ કે જ ની પછી નાસિકાસ્થાની અથવા અર્ધસ્વર
શિવાયનો ધોષ વ્યંજન આવે તો ચ્ કે જ્ ને બદલે ગ્ મૂકાય છે
જેમકે વાચ્+શ્યામ્=વાગ્શ્યામ્ હુતમુજ્+મિ=હુતમુગ્મિ ।

શબ્દને છેડે ચ આવે તો તેને બદલે ચ્ કે જ્ મૂકાય છે

અનુનાસિક સિવાયના પદાન્ત વ્યંજનને બદલે તેના વર્તમાન પહેલો
અથવા ત્રીજો મુકાય છે જેમકે મહત્-દ્

અ, આ, શિવાયના કોઇ અર કસ્થાની વ્યંજન ક્ કે જ્ અથવા
રૂ કે લ પછી આદેશ અથવા પ્રત્યયનો સ્ આવે તો ધાણું ખરે તે સ્
નો ચ્ થાય છે જેમકે નૃપે+સુ=નૃપેષુ ગુરુ+સુ=ગુરુષુ, ગીર+સુ=ગીર્ષુ,
કમલ+સુ=કમલુષુ, વાક્+સુ=વાક્ષુ=વાશુ, વાર+સુ=વાર્ષુ ગ્+
લિષ્=ગ્+લિષ્=ગ્લિષ્ પણ અનુલિય એમ સ્ ધાતુનો છે તેથી
ચ્ થયો નથી માલ+સુ=માલાસુ અને રાજ+સુ=રાજસુ આ બે
શબ્દોમાં સ્ ની પૂર્વે એકમાત્ર છે અ | એના જ છે તેથી ચ્ થયો નથી

પરસ્પરી પદી ધાતુના વર્તમાનકૃદતત્ત્વ, (Fem base) નારીગતિ અમ કરવું હોય તો તેને હૈં લગાડય છે આ હૈં લગાડના પૂર્વે પદના યોથા અને દશમા મથુના ધાતુના વર્તમાનકૃદતના અત્ય ત્ ની પહેલા નૂ મૂકાય છે અને છઠા મથુના ધાતુના અત્ય ત્ ની પહેલા નૂ નિકલે કરીને મૂકાય છે. જેમકે અચત્+હૈં=અચન્ત્+હૈં અચન્તી એજ પ્રમાણે યચન્તી, યાચન્તી, શાચન્તી, ચોરચન્તી વિજ્ઞાની વિજ્ઞાન્તી, પુચ્છન્તી સવળા પરસ્પરી પદી ધાતુના વર્તમાનકૃદતત્ત્વ નાન્યતરગતિનું પહેલી, બીજી અને સંબોધનનું દ્વિવચન નારીગતિઅમ જેવું થાય છે.

અચત્ III ના રૂપો

અચન્	અચન્તી	અચન્ત
અચન્	અચન્તી	અચન્ત
અચન્તમ્	"	અચન્ત
અચતા	અચદ્વ્યામ્	અચન્દિ
અચતે	"	અચદ્વ્ય
અચત	"	"
"	અચતો	અચન્તામ્
અચતિ	"	અચન્તુ
	અચન્તી િ	
અચન્તી	અચન્ત્ચી	અચન્ત્ય
અચન્તીમ્	"	અચન્તી

આ પ્રમાણે બાકીના પણ ચાલી જેવાં

અચત્ II

અચત્	અચન્તી	અચન્તિ
------	--------	--------

આ રૂપો પહેલી, બીજી અને સંબોધનનાં છે બાકીનાં રૂપો નર ભતિનાં રૂપ જેવાં થાય છે

આજ પ્રમાણે મળત્ being. માણત્ શામ્યત્, ચોરયત્, પોષયત્ એવે પહેલા, અને ચોથા અને દશમા મળુના વર્તમાનકૃતના રૂપ લેવાય છે

મચ્ચ (pro) your hon'ourના રૂપ મનચત્ના જેવા થાય છે.

૭૪ મળુના વર્તમાનકૃત વિશત્ ના રૂપો --

વિશત્ m

વિશન્

વિશન્તી

વિશન્તઃ

એજ પ્રમાણે બાકીના ૫ જણત્ m જેવાજ

વિશતી-વિશન્તી f

વિશતી

વિશત્યો

વિશત્વ

વિશન્તિ

—

—

વિશન્તિ

—

—

વિશન્તીવ

—

વિશતી

વિશન્તીમ્

—

વિશન્તી

વિશન્ત્યા

વિશતી-શ્યામ્

વિશતીમિ

વિશન્ત્યા

વિશન્તી-શ્યામ્

વિશન્તીમિ

વિશન્ત્યૈ

—

વિશતીમ્

વિશન્ત્યૈ

—

વિશન્તીમ્

વિશત્વા

—

—

વિશન્ત્યા

—

—

—

વિશત્વો

વિશતીનામ્

—

વિશન્ત્યો

વિશન્તીનામ્

વિશન્ત્યામ્

—

વિશતીપુ

વિશન્ત્યામ્

—

વિશન્તીપુ

વિશત્ n

વિશત્

વિશતી-વિશન્તી

વિશન્તિ

૧ લી ૨ છ અને સંબોધનાના અરૂપા છે માગીના વિશત્ત
in જેવા

આજ પ્રમાણે અધા ઝૂકા ગણના ધાતુના નવા આ ગુણ
આ કારણે ધાતુના પરસ્પરપદી વર્તમાન કૃતના રૂપ લગાય છે પ્રાચી
યાત્ દ્વાગાદ્ય ના રૂપ વિશત્ત જેવા લેવા

મન્તિ પરથી સત્ત being અને અદન્તિ પરથી અદન્ત eatins,
વગેરે આ કારણે ધાતુના નહીં એવા બીજા ગણના તથા પાચના, સાતમા
આઠમા અને નવમા ગણના વર્તમાન રૂપના રૂપ નરગ્નતિમા જયત
જેવા, નારીગ્નતિમા અસત્ ની પહેલ મ્ ન લગનાથી થાય તેના
રૂપ દાસી જેવા, અને નાન્યતરગ્નતિમા સત્, સતી, મન્તિ અદન્ત,
અદતી, અદન્તિ । એવા રૂપા ૧ લી, ૨ છ આ સંબોધનમા થાય છે
આકાના રૂપ નરગ્નતિ જેવા થાય છે

સત્ત તેા અર્થ good થાય છે ત્યારે પાણુ એના પ મન્
being જેવાજ થાય છે જેમકે મન્નત પુરુષા ગુણે માન્યા અથવા
men present

શાસત્ ના નરગ્નતિના રૂપ મરુત્ નવા નારગ્નતિ અગ
શાસતી ના દામી જેવા

શાસત્ ના રૂપા

શાસત્ શાસતી શાસતિ-શાસન્તિ

આ ૧લી ૨ છ અને સંબોધનના રૂપ છે આગીના નરગ્નતિ જેવા

અક્ષત્, ચક્રાસત્, દરિદ્રત્, આગ્રત, અને ગણે માગીના ધાતુના
વર્તમાનકૃદતના દુપ શાસત્ જેવા લેવાય છે

દૂરથી જેની સાથે મોલીએ તેના નામના સંબોધના અર્થ
સ્વરની પછીના સ્વર સાથે સંવિધની નથી જમ અક્ષલ અત્રાગચ્છ,
ચત્સ આયુષ્માન્ મય

આના સંબોધનના રૂપની પહેલા છે કે હૈ ૧૧૨૫ હાય તે
એ અન્ધોની પછીના સ્વર સાથે એમની સંવિધની નથી પણ સંબોધન
શબ્દના અર્થ સ્વરની તે પછીના સ્વર સાથે સંવિધ થાય છે જેમકે

અદગલાગાગચ્છ વિચમાન પ્રે પ from વિદ + A being
existent અવિચમાન non-existent

મવત્ એ ત્રિગ્ન પુરુષનુ સનતામ છે તેથી મવાન્ ગચ્છતિ થાય ખણી
ગચ્છસિ થાય હા અન્નમવત્ આપત્રી આપસાહેમ, તન્નમવત્
નમ્રોશ્રી તેઓ સહમ, અન્નમવાન્ આગચ્છતુ આપ પધારે તન્નમ-
વન્ત ગુરવ ન આગતા તે ગુરુશ્રી પધાર્યા નહી

દુષ્ટાથી ગુણીઓને પણ ભય હોય છે There is fear from
the wicked even to the meritorious ચન્દ્રસ્થ પ્રકાશ
શરદિ આલ્હાદક મવતિ ચન્દ્રો પ્રકાશ શરદઃક્રતુમા આનંદમ્ હોય
૭ The light of the moon is delighting in autumn
વિજળી આવે વજ્યુ આકાશમા ૭ There is a cloud with
lightning in the sky

શકા, પીત્રાતુ થા ભાઈ, નડો ડાસો વળે Child, be long-
lived

મુરિપતા ન મ પ્રખ્યાત થાય છે The talented become
famous in the world

રામ તરીરતારી ન નવે છે રામ જાણે શરીર ધારણ કરીને આવેલો
ધમ છે રામ જણે ધર્મનો અનાર છે Rama is as if duty
incarnate

નય પાપતા યતુઓને ઉવે મ નડી-જોવા ૮૨ Do not neglect
thy enemies who are conquering

ગાપતો દરમયાયથો નોકર શહેરમા ગયો The servant, ordered
by your honour, went to the town

મગવતે વાસુદેવાય નમઃ । ભગવાત વાસુદેવને (શ્રીકૃષ્ણને) નમસ્કાર
Bow to divine Vasudeva

ગુરો પદ્યત શિષ્યેણ અવિનય કૃત । ગુરુના જોતા છતા શિષ્યથી
અવિનય થયે, Though the preceptor was seeing,
disobedience was shown by the pupil

પુરા' વચ્ચે—પુર જોના છતાં આ પ્રયોગને અત્રેણમા (genitive absolute) કહે છે

મનુષ્ય આવતો હતો તે છતાં, ઊંકરી બોલતી હતી તે છતાં, પાણી પડ્યું હતું તે છતાં—આવા વાક્યોનું અસ્કૃત કરવામાં એ પ્રયોગ થાય છે તેમાં નીચે એક લીટીથી જણાવેલ મનુષ્ય, ઊંકરી અને પાણી કર્તા છે તેની છટ્ટી વિભક્તિ વપરાય છે અને આવતો હતો, બોલતી હતી વગેરે જે શબ્દો કાળા અક્ષરમાં 'જણા' છે તે ક્રિયાપદોના વર્તમાન કે ન વપરાય છે એ વર્તમાન કૃદતોનું મનુષ્ય વગેરે કર્તાના ગતિ, વિમલિન અને વચનવાળું રૂપ વપરાય છે એનને મનુષ્યસ્થ આગકડન, કુમાર્તી વચસ્થા, ચારિત્ર પતન

નલ્લ કુલમુક્તા લગ્નમ્ કરણમ્ કરણમ્ । નલે અનિરી તે
જ મન જન્યુ Nalā vāṃ । । । । । burnt by fire
હાહા જતા નારાયણ પડિન થો । । having elaps-
Narayāṇa become a l . . . . .

વિનેપુ મચ્છત્તુ આ પ્રયોગને cative absolute

કૃષ્ણ ગયો કે ઊંકરી ચાકી . . . . .

કૃષ્ણ ગયો કે—કૃષ્ણને ગતે

હાહ પડ્યું એટલે અમે શબ્દો . . . . .

હાહ પડ્યું એટલે—કૃષ્ણે પતિતે

આપ ઉભા છે ત્યારે શ મનુષ્યો . . . . .

આપ ઉભા છે ત્યારે—અવતિ તિષ્ઠતિ

હાહ નથી બોલતો ત્યારે શુ . . . . .

હાહ નથી બોલતો ત્યારે—જ્ઞાનરિ ન વદતિ

આ શોધ દેખાતો પરથી (અતિ સ્થાના) Locative absolute

નો પ્રયોગ સ્થાનાત્મક.

દશરથે મુમુક્ષિ મહીમ યાસતિ જમા હુશમાન અમલન ।
 દશરથ રાજ્ય પૃથ્વીપર રાજ કરતા હતા ત્યારે માણસો સુખી થયા.
 When king Dasarath was ruling the earth, men
 became happy

દેવોના સ્વામી અર્જુનને જોવાને હચ્છે છે The lord of gods
 wishes to see Arjuna

કવિઓના વચનમાં મિઠાશ છે There is sweetness in the
 words of poets.

મે મિત્રોનું વચન ઉલ્લંઘન કરાય એવું નથી The word of the
 friend is inviolable

તારા ઓની સાથે આવે એવી શ્રીમત રામની આજ્ઞા છે (ફતિ-
 મા : that) Your honour should come with your
 sons, such is the order of our prosperous lord

અર્થાત

Tha your honour sons, is the order of our pro-
 sperous king

ઘડા મૃત-નકાના જુદા રૂપો છે અને ધરેણી સોનાના રૂપો છે Pots
 are different forms of clay and ornaments are
 those of gold

પ્રાણી : રિયાગમાં પણ (જીવ જતો હોય પણ) દુર્જનો સન્નજનોથી
 પ્રાર્થતા નથી Wicked persons are not entreated by
 good persons even at the passing away of life
 (પ્રાણ a vital air આ સન્નજનો અર્થ જ્યારે life જતી થાય
 છે ત્યારે એ મહુવચનમાં વપરાય છે)

પણી જન્મતા પુત્રનો જન્મ આનંદનું કારણ છે The birth of
 a son is a source of joy in this world

સમગ્રમાં સન્નજનોના અત કારણના વચ્ચે પ્રમાણરૂપ હોય છે એ પડે
 એવી વાતમાં સન્નજનોના મનને ઠીક લાગતું હોય તેમાં લાભ પારે.

અને અહીં લાચરુ હોય તેમા ઉલટુ નારુ In matters of doubt the predilections of the mind of good mean alean authority

વિપદિ સન્નિ ઉચ્ચૈઃ સ્થીયતે । વિપતિમા સજ્જનોના ઉચે રહેવાય છે આપનિમા સજ્જનોના અત કરણ ક્યેશી વેગળા અને હયા નિશ્ચયોમા રહ છે Good men keep high (live nobly) in adversity

પત્થરપર બેઠેના ગુરુએ ગિર્યોને ધર્મ ગિર્યો The preceptor seated upon the stone taught dnty to the pupils
કરજદારો બની રીતથી પરાધીન થાય છે Debtors become dependent in every way

જીવિતે વશ્ચલે સતિ ધર્મસ્ય કાલ ન અસ્તિ । ૭૬૫ી અચન છે તેથી ધર્મનો (કાલ) અયોગ્ય સમય નથી Life b ing transitory, no time is improper for (gaining religious) merit

નારાયણ પરાધીન નથી નારાયણ પરવાન્નાસ્તિ ।
હરણો જગનમા પત્થરોપર બેસે છે મૃગા અરણ્યે હશત્સૂપવિશન્તિ ।
૪૬ દેવતાઓનો રાગ છે હસ્ત્રો મરુના પ્રભુ ।
કાર્તિકના પડવાપર મોઠો ઓર ૭૯ છે કાર્તિકસ્ય પ્રતિપદિ મહોત્સવોડસ્તિ ।

મે એક છેકરાને નિશાળે જતો બેથો કુમાર પાઠશાલા ગચ્છન્તમવશ્યમ્ ।

ચઢતીમા માણસને બહુ માલ્યો અનુસરે છે સપદિ જન વહવો મનુષ્યા અનુસરન્તિ ।

માણસ પડતીમા મિત્રોથી તમય છે જન આપદિ સુહૃદ્ભિ સ્વડ્યતે ।
જન આપદિ સુહૃદ્ભિસ્વડ્યતે

,બો માણસોને વેડાડાકતા બે ૧૧ કુળોડામ્વાન નુદત પુરુવાનવશ્યત્ ।
યોગીઓ જગતને જગત તરીકે માને છે ચતયોજનદગ્ધમિવ મન્યન્તે ।

પુદ્ધિમત નારાયણુથી પુસ્તક સખ્યાય ૩ ધીમતા નારાયણેન પુસ્તક પ્રણીયતે ।

ગુરુવતો પશુ દુષ્ટાથી નિદાય છે ગુણવન્તોડપિ નૃશસૈનિચન્તે ।
માણસો હમેશા દીરાયુ થવાને અદાય છે જના સર્વદાયુષ્મન્તો
અવિતુમિચ્છન્તિ ।

ભગવાન્ મનુએ એ પ્રાણે કથ્યુ છે ભગવતા મનુનૈવ વિહિતમ્ ।
નમ્ર નાણીયી કોપ શમે છે મૃદ્ધા વાવા ક્રોધ શામ્યતિ ।

(મૃદુ એ વાચ્ય તુ પ્રિયેષણ કે માટે વાચ્ય પ્રમાણે એની ખતિ નાગીજ્ઞતિ છે તેથી એતુ રૂપ લેન્વા જેતુ અહીં વપરાયુ)

નાર-આશમાથી ઉતર્યા નારદો વિચિત્રોડવાતરત ।

સજ્જનો પૈસાથી અભિમાની થતા નથી સન્ત સપદોદ્ધતા ન અવન્તિ ।
સ્વર્ગ જતા ગુરુએ એમ નીમેતુ હુતુ સ્વર્ગ ગચ્છતા ગુરુજૈવમુપદિષ્ટમ્ ।
જગનમા રહેતા રામ અને લક્ષ્મણે વણુ રક્ષસોતે હયા અરણ્યે
વસન્તો રામો લક્ષ્મણઃ બહુન્ રાક્ષસા-ન્યસૂદયતામ્ ।

આપના દર્શનથી વણો પ્રસન્ન થયો હુ અવતા દર્શનેનાતીવ પ્રસન્નોડસ્મિ
પુદ્ધિમત પુરુષા ગગ્ગની સખામા માન પામે છે ધીમન્તો નૃપાણા
સખાસુ પૂજ્યન્તે ।

પવન દાડીમાથી છુટા થએલા કુલને લઇ ખય છે વાયુ વૃન્તાત્ શ્લથમ્
કુસુમમ્ હરતિ । વાયુવૃન્તાત્શ્લથ અથવા વૃન્તાચ્છલ્થ
કુસુમં હરતિ ।

કનિઓથી વિજળી મેઘની બી તરીકે ગણાય છે કવિભિર્વિષ્ણુમ્નેઘસ્ય
પત્નીઃ મન્યતે ।

સ્પર્શ કરામકો દેવતા હોતાને પણ આજે છે સ્પૃષ્ટો હુતમુગ્ધોતારમપિ
વહતિ ।

(હુતમુગ્ધોતારમ્ પણ થાય, ૧૮ મા પાઠમા આપેલા નિયમ પ્રમાણે)
સુખી માણસોની સુખની ધરજા સુખના ભોગથી વારવારવધે છે સુખ
માજા સુખેડમિલાષ સુખસ્ય મોગેન બહુવર્ધતે રામ વૈભવી અથે
ધ્યા નગરીમાં રહયો રામ શ્રીમત્યામયોધ્યાયા નગર્યામિલસત્ ।

પાઠ ૨૬ મો.

નરગતિ કે નારીગતિના નામોના અત્ય અનૂની પૂર્વે જોડક્ષર હોય અને તે જોડાક્ષરનો ઉદ્દેશો અક્ષર મ્ કે જ્ હોય તો તે નામોના ૨૫ આત્મન્ જેવા લેવા અને નહીં હોય તો રાજન્ જેવા લેવા

આ પ્રમાણે અદમન્, વ્રહ્મન્, ચક્ષુન્ અને વિશ્વકર્મન્ ના ૨૫ આત્મન્ જેવા થાય છે અને અણિમન્ in smallness, ધ્વલિમન્ in whiteness, પ્રેમન્, મરુજન્, marrow મરુગ, મેદ, મૂર્ધન્ લઘિમન્ અને સ્ત્રીમન્ ના ૨૫ રાજન્ જેવા થાય છે

વ્રહ્મન્ in ના ૨૫

વ્રહ્મા	વ્રહ્માણી	વ્રહ્માણ
વ્રહ્મન્	,	,
વ્રહ્માણમ્	”	વ્રહ્મણ
વ્રહ્માજા	વ્રહ્મધ્યામ્	વ્રહ્મધિ
વ્રહ્મણે	”	વ્રહ્મધ્ય
વ્રહ્મણ	”	,
”	વ્રહ્મણી	વ્રહ્મણામ્
વ્રહ્મણિ	”	વ્રહ્મણુ

પ્રેમન્ in ના ૨૫

પ્રેમા	પ્રેમાણી	પ્રેમાણ
પ્રેમન્	”	”
પ્રેમાણમ્	”	પ્રેમણ

સાતમી એકવચન પ્રેમણિ-પ્રેમ્ણિ આક્રીના ૨૫ પશુ રાજન્ જેવા

કર્મન્ in ના ૨૫

કર્મે	કર્મેણી	કર્મેણિ
કર્મન્-કમ	”	”
”	”	”
કર્મેજા	કર્મેધ્યામ્	કર્મેધિ
કર્મેણે	”	કર્મેધ્ય
કર્મેણ	”	”

કર્મણો

કર્મણામ્

કર્મણિ

કર્મસુ

અત્ય અન્ ની પહેલા જોડાક્ષર હોય અને તેનો એટલો અડધો મૂકે ન્ હોય તો ન ન્યતરજ્ઞાતિમા કર્મન્ જોડા રપ લેવાય છે આથી ચર્મન્ ,
જન્મન્ n birth પર્વન્ n a holiday ધર્મન્ n a house,
વર્ત્મન્ તથા સચ્ચન્ ના ૩૪ કર્મન્ જોડા લેવાય છે નામન્ ના ૩૪
પ્રા.અરમા છે તે પ્રમાણે એમન્ n, હેમન્ ગેરે ન ન્યતરજ્ઞાતિમા નામેના
૩૫ લેવા

શશિન્ ના ૩૫ પ્રા.અરમા આપેલા છે તે પ્રમાણે અપરાધિન્ n
ક્ષયિન્ n ઉત્સર્જ્યવર્તિન્ n, કષ્ણુકિન્ કુશલિન્ n
ના ૩૫ લેવા

અપરાધિન્ ક્ષયિન્ વગેરે વિશેષણોનું નરી-તિ અગ ર્મ
લગાડેથી થાય છે તેના ૩૪ ફાસ્ટી જોડા લેવા ૩૩ે ફન્ નાના નાના
શબ્દોના ૩૫ નાન્યતરજ્ઞાતિમા ભાષિન્ n જવા થાય છે

ઉપાનહ ના ૩૫ે

ઉપાનત્-દ્

ઉપાનહૌ

ઉપાનહ

ઉપ નહમ્

”

”

ઉપાનહા

ઉપાનહ્યમામ્

ઉપાનહ્નિ

ઉપાનહે

”

ઉપાનહ્ય

ઉપાનહ

ઉપાનહૌ

ઉપાનહામ્

ઉપાનહિ

”

ઉપાનહ્સુ

ક્ષેત્રનામિના આમા ક્ષેત્ર ના રૂ ની પછી ન્ અ બો છે અને
રૂ તથા ન્ ની વચ્ચે આવી શકે એવા અ ગ્ આ મ્ રૂ અક્ષરો અ વ્યા
છે તો પછી ન્ નો ણ થતો નથી કારણ કે ક્ષેત્ર અત ગામિન્ એ
બન્ને સરૂપ સમાસના નિયમ પ્રમાણે જૂદા પદ ગણાય છે એટલે રૂ
અને ન્ અકળ પદમા નથી

શબ્દ અથવા પાના અત્ય હળ ન્ ની પૂર્વે હ્રસ્વ સ્વ હોય
અને પછી કોઈ હ્રસ્વ ક દીર્ઘરૂ હોય ના ન જ્ઞ કે ન મેવડા લખાય

છે જેમકે પ્રત્યહ+આત્મા=પ્રતહ્+આત્મા, સુગળ+ઈશ=સુગળીશ ,
સન્+અચ્યુત =સન્નચ્યુત વસન્+અમ્બરાત્=વસન્નમ્બરાત્, શ્રીમન્+
ઉપેન્દ્ર=શ્રીમન્નુપેન્દ્ર, પણ ગ્રામાન્+આગચ્છન્તિ=ગ્રામાનાગચ્છન્તિ
કારણે ન ની પૂર્વ દાર્શનિક આ છે

નામ અથવા દ્વિપદ છે આવેના ય, ઓ, યે કે ઓ ની પછી
કોઈ ૪ આવે અને તેથી ય ઓ વગેરેના અય, અવ વગેરે થયા હોય
ને તે અય, અવ વગેરેના ય વ વિન્યે કરીને ઉડી જાય છે અને તેમ
કરવાની સાથ આવેના એ સ્વરોની સંધિ થતી નથી જેમકે વિશ્વ+
આકાશ =વિશ્વયાકાશ or વિશ્વ આકાશ , લક્ષ્મ્ય+ઉચમ =
લક્ષ્મ્યાયુચમ or લક્ષ્મ્યા ઉચમ , નરો+આગચ્છત =નરાવાગચ્છત
or નરા આગચ્છત

વાક્યો

શેઠીઓ ફળાદાર હોય છે Ascetics are fruit-eaters
શુભેશાન્ત માર ન કર Do not thou forgive the offender
મત અનુજીવિને કુર્યતિ । શેઠ નોકરપર શુભે થાય છે The
master becomes angry with his servant
દશરથના શેઠરાનું નામ રામ છે The son of Dasaratha is
Ram by name
શ્રદ્ધાથી ન ઉત્પન્ન થાય છે People are born of the creator
હે રાજા સુખી થા King, be thou happy
કચુકી રાજાએના જનનખાનામાં અધિકારનાથો પુરૂષ છે The
Kauchuki is a man authorised in the king's harem
જન ભાવિન અનર્થાન્ જ્ઞાતુમ્ સમર્થ ન અસ્તિ । માણસ ભવિ
ષ્યના દુષ્ટો જાણવા સમર્થ નથી Man is not able to know
future evils
પથરોથી વેડાની ચાલ ખળાયલી છે The motion of the
horse is impeded by stones
બગતપર્વતના ઔશ્વેયોનુ ફળ (નો પ્રતાપ) સર્વજે જણાય છે The
effect of the great powers of the Creator of the
world is seen everywhere

મે તીર્થે જવાને ગમે જતા જગાળુને જોયો । I saw a pilgrim
going by the way leading to a holy place

લોકના કલ્યાણને માટે નહેનત કરતા રામથી છુપ ક્ષેપમા ન આપ્યો ।

The Soul was subjected to grief by Rama, striving for
the good of the people તે પોતાના છોકરાઓનું કામોમા કુળ

જપણુ વખાણુ છે He praises the skill of his own sons
in actions [આ વાક્યના સંસ્કૃત વાક્યમા વપરાયલા આત્મનૂ નો

પ્રયોગ ગુજરાતી ‘પોતે’ ના જેવો થાય છે, એ ગણ્ઠ હમેશા નગ્નતિમા

અને એકવચનમાજ વપરાય છે જેમકે અમે પોતાના (our) પાઠ

કણીએ છીએ આત્મન પાઠાન્ પઠામ, તેણી પોતાના (her) પાઠ

ભણે છે આત્મન. પાઠ પઠતિ, તે બે છોકરીઓ પોતાના (their)

પાઠ ભણે છે કુમાર્યો આત્મન પાઠ પઠત, તેઓ પોતાને

(themselves) ધિક્કારે છે આત્માનમવધીરયન્તે,

દૃષ્ટુ વસુદેવના ધરમા રહેતા આકાશમાથી ઉતરતા નારદને જોયો હવે ।

Krishna living in the house of Vasudeva saw

Narada descending from the sky

શ્રીકૃષ્ણસ્ય રાજા મહિષી સ્વપ્ને સૂર્યમ્ ચન્દ્રમ્ ચ આત્મન ઉત્સ

જ્ઞવર્તિનો અપદ્યન્ । શ્રીકૃષ્ણ રાજાની રણી સ્વપ્નામા મૂચંતે તથા

ચદ્રને પોતાના બોળામા બેઠેલા જોતી હતી The crowned queen

of king Shri Krishna saw, in her dream the sun

and the moon resting on her lap

(her=આત્મન ધ્યાનમા રાખો)

રાજાને અપરાધિન પુરુષાન્ દણ્ડયન્તુ । ગભ્રો અપગાતી પુરુષોને

શિક્ષા કરે Let kings punish guilty persons

દુષ્ટાનામ્ હૃદયમ્ અદમના નિર્મિતમ્ इव परकीयस्य दुःखस्य

શ્રવણેન કદાપિ ન પ્રવતિ । દુષ્ટોનું હૃદય પાત્રથી ધડયુ હોય તેમ

પારકના દુખને સાલળવાથી કદી પણ પીગળતુ નથી. The heart

of the wicked, as if made of stone, never melts

at hearing the misery of another

ગુણ નાનો આરંભ કર્યાણત માટે છે The beginning of good works is for- leads to-prosperity

સાધુ આત્માનમ જગતા કુટુમ્બિનમ મન્યતે । સત્યુપ પોતાને જગત વડે કુટુમ્બના ગણે છે-આખી દુનિયાને પોતાનું કુટુમ્બ ગણે છે A sage considers himself a family man by the world પ્રાણીઓના કલ્યાણને માટેજ સત્યુપણે જગત્મા જીવન છે The life of sages in the world is only for the doing of good to animals

મિયવાદિનામ્ મિયવાદિત્વમ શઠૈ દેવ્યમ્ ગણ્યતે । મિઠુ બોલના રાજાનું મિઠુ બેલવાપણ લુચ્ચાન્ધો ગરીબપણ ગણાય છે The kindness of speech of men speaking sweetly is regarded as lack of spirit by rogues

રાજા દશરથેન વ્યાલી દુષ્કૈકેયી અજ્ઞાનાત કેવલમ આત્મન વિનાશાય પથ આત્મન મદ્યનિ નિવેશિતા । રાજા દશરથની વાધણ જેની દેકેયી અજ્ઞાનથી માત્ર પોતાના વિનાશને માટે પોતાના ઘરમાં રખાય હતી Karkeyi lik a ogres was kept in his house by king D saratna only for his own destruction through ignorance

મથત અન્નરાત્મા પ્રમત્ર આપનો જીવ રાજી થયા છે Your heart is pleased

વૃક્ષાણામ હયા દિનસ્ય પૂર્વાર્ધે આરંભે ગુર્ય ક્રમેણ ચ અચિણ્ય પરાર્ધે તુ પુરા લઘ્વ પશ્ચાત્ ચ વૃદ્ધિમત્ય । જાડોના કાચકા દિવસના પહેલા ભાગમાં શ-આતમાં વધારે હોય છે, અને ધીમે ધીમે ઘટે છે પાછલા ભાગમાં તો પહેલા થેડા હોય છે અને પાછળથી ઘટે હોય છે In the first half of the day the shades of trees are large in the beginning and gradually lessening, while in the latter half, first they are short and lengthening afterwards હિ હેન્ન બિશુદ્ધિ વા ર્યામિકા અપિ અગ્રૌ મલશ્યતે કારણ કે એનાનું ચોળ માપણ અથવા ન સાપણ પણ દેવનામાં બણાય છે Because-

the purity, or impurity even of gold is tested in fire

દેવદત્ત યુદ્ધિમાન છે દેવદત્તો મેધાવી ।

આપ ઓકરાને પ્રેમથી બેટયો પિતા પુત્ર પ્રેમ્ણાકુલ્યત્ ।

નળ વિશ્વકર્માનો ઓકરો હતો નલો વિશ્વકર્મજનસ્તનય ।

પક્ષિઓ આકાશમાં ઉડે છે પક્ષિનોડ્ધરે ડગલે ।

ચાકરો પોતાના શેઠને અનુસરે છે અનુજીવિન સ્વામિનમનુસરન્તિ ।

પહાડોપર ઝાડો હશે શિશુરિપુ સરવો રોહન્તિ ।

હું ઓકરાઓના નામે સભારતો નથી કુમારાણા નામામિ ન સ્મરામિ ।

જોડા ચામડાના અને છે ડપાનહર્ષમ્ભના ક્રિયન્તે ।

હગ્નિને વિનય તેના ક્રમેનુ હળ છે હરેનાંશ કર્મણા પરિણમ ।

અપરાધીનું મન હમેશા વહેમ ખાતુ હોય છે અપરાધિનચિન્ત સર્વદા સાશક્ત્વમ્ ।

રાજા કરે રાણીનો સદેશો કચુદીથી લઇ જવાયો રાજાન રાજ્યા સદેશ કચુકિના હત ।

મિત્ર બોલુ છું પણ સાચુ બોલુ છું પ્રિયવાચયિ 'સત્ય વદામિ ।

આખી નૃષ્ટિ બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થઇ અસ્થિલા સૃષ્ટિર્બ્રહ્મણો જ્ઞાતા ।

માણસો ધણીવાર અવિધ્યની વાતો જણવાને આપર હોય છે મનુષ્યા

વહુશો માવિનોડ્યર્થાન્ જ્ઞાતુ સૌત્કળા । અર્થાન્+જ્ઞાતુમ્=અર્થાન્ જ્ઞાતુમ્ ।

શિવ યોગીઓથી હૃદયને વિષ શોધાય છે શૂલી યોગિભિર્હૃદયે મૃગયતે ।

રાજાથી શત્રુઓના માથાપર ખમ મૂકાયો રાજા શત્રૂનાં શીર્ષેષુ પાદો નિહિત ।

વિદ્વાન પુરૂષ સદાચારની મયાદા ઓળંગતો નથી સુચિનીત પુરૂષ સદાચારસ્ય સીમ્નો ન લક્ષ્યતે ।

દૂર દેશમાં પોતાના કુશળ ઓકરાઓની ખબર સાંભળાને તે ખુશ થયો

દૂરે વેશે કુશલિના પુત્રાણા વાર્તા શ્રુત્વામોદત ।

પશુ થકી પણ બાળકોને માટે પ્રેમ કરાય છે વશુમિરયિ વત્સેષુ પ્રેમાવિચિત્રયતે ।

જનના કળાદાગિઓથી સહજથી ગુજરાન થાય છે અને ફલાશિભિ
સુખેન જીવિકા લભ્યતે ।

તેણે પોતાને પેઠા પરોવાને દેવ તરીકે પૂજ્યા ભરમણ્યતિથીન દેશા
નિષાપૂજયત્ ।

સુદ્ધિની મહારાથી માણસ પ્રખ્યાત થાય છે સુદ્ધર્મહિમ્નો જનો યશ
સ્થાન ભવતિ । મહિમન્ એ નામ મૂઢત્ પરથી પડ્યું છે
પ્રજનો વિશ્વાસ સારા રાગ પર રૂધ છે પ્રજાયા વિશ્વાસ (શુભ
રાજનિ) સુરાજનિ વર્ધતે ।

માણસે નુ હસડાપણુ તેમના પોતાના કૃત્યોથી બહાર પડે છે મનુષ્યાણા
લધિમાત્મન કર્મભિરાવિષ્ક્રિયતે । લધિમન એ નામ લઘુ
પરથી પડ્યું છે

ક્ષત્રાએ પ્રાણી, પત્યો અને આકાશ સરખા બ્રહ્મા પ્રાણિનોઽશ્વનોઽ-
મ્બર વાસુજત્ ।

પાઠ ૨૭ મો.

જે નામને ડેડ વસ્તુ હોય છે તેના ૩૫ વિદ્વન્ જેના થાય છે
પણુ જેમા અન્ય વસ્તુ ની પરલ ક હોય છે તેમા, જ્યાં વિદ્વન્
ના રૂપમા વસ્તુ ને બદલે ઉચ થાય છે ત્યાં, રૂઢવન્ ને બદલે ઉચ કરવે
જેમકે વિદ્વન્ નુ ત્રિદુષ તેમ સેદિવસ નુ સેદુષ

અધ્યવિવન m ના રૂપે

અધ્યવિવન	અધ્યવિવાસૌ	અધ્યવિવાસ
અધ્યવિવન	,	"
અધ્યવિવાસમ્	"	અધ્યુષુષ
અધ્યુષુષા	અધ્યવિવદ્વયામ્	અધ્યવિવદ્વિ
અધ્યુષુષે	,	અધ્યુષુષ
અધ્યુષુષ	"	"
"	અધ્યુષુષો	અધ્યુષુષામ્
અધ્યુષુષિ	"	અધ્યવિવત્સુ

વિદ્વસ્ નુ નારીભતિ અગ વસ ને બદ્ધે ઉષી કરવાથી વિદુષી થાય છે અધ્યૃષિવસ નુ કવસ ને બદ્ધે ઉષી કરવાથી અધ્યૃષુષી થાય છે

અધ્યૃષુષી ના ૩૫ વાસી પ્રમાણે

અધ્યૃષિવસ II ના ૩૫૦

અધ્યૃષિવસ-દ્

અધ્યૃષુષી

અધ્યૃષિવાસિ

આ ૩૫૦ ૧ થી, ૨ ૭ અને સંબોધનના ૩૫૦ છે બાકીના નરભતિ જેવા

તસ્થિવસ III ના ૩૫૦

તસ્થિવાન

તસ્થિવાસી

તસ્થિવાસ

તસ્થિવન

"

"તસ્થુષ

તસ્થિવાસમ્

"

તસ્થિવદ્ભિ

તસ્થુષા

તસ્થિવદ્ભ્યામ્

તસ્થિવદ્ભ્ય

તસ્થુષે

"

"તસ્થુષામ્

તસ્થુષ

તસ્થુષી

તસ્થિવત્સુ

તસ્થુષિ

"

તસ્થિવસ નુ નારીભતિ અગ તસ્થુષી એના ૩૫ વાસી પ્રમાણે તસ્થિવસ II ના ૩૫ પ્રાપ્તિરમા આપ્યા છે

સેદિવસ III ના ૩૫૦

બીજી બ વ સેદુષ ત્રિ દ્વિ વ સેદિવદ્ભ્યામ્ સા. બ. વ.

સેદિવત્સુ બાકીના બધા પણ તસ્થિવસ પ્રમાણેજ

જગન્વસ III ના ૩૫૦

જગન્વાન

જગન્વાસી

જગન્વાસ

જગન્વન

"

જગ્મુષ

જગન્વાસમ્

"

જગન્વદ્ભિ

જગ્મુષા

જગન્વદ્ભ્યામ્

જગન્વદ્ભ્ય

જગ્મુષે

"

"જગ્મુષામ્

જગ્મુષ

જગ્મુષા:

જગન્વત્સુ

જગ્મુષિ

"

જગ્મિષસ ॥ ના ૩૫૧

જગ્મિષાન્	જગ્મિષાસૌ	જગ્મિષાસ
જગ્મિષન્	"	"
જગ્મિષાસમ્	"	જગ્મુષ
જગ્મુષા	જગ્મિષદ્ભ્યામ્	જગ્મિષદ્ભિ
જગ્મુષે	"	જગ્મિષદ્ભ્ય
સા ૦ ૫૦ ૧૦ જગ્મિષત્સુ		

એ પ્રમાણે બીજા ૩૫ પદ્ય જગન્વસ્ જેના ૨૨ી લેવા જગન્વસ્ અને જગ્મિષત્ એ બે શબ્દો એકજ ધાતુમાની નીકળેલા છે, એમનું નારીગતિ આમ જગ્મુષી એકજ છે, તે ॥ ૩૫ દાસી જેના લેવા ૩ જગન્વસ્ ॥ ના ૩૫૦

જગન્વત્-દ	જગ્મુષી	જગન્વાસિ
૧ લી, ૨ ૭, અને સંબોધનના એ ૩૫૦ છે બાકીના નરન્ગતિ જેના		
જગ્મિષન્ ॥ ના ૩૫૧		

જગ્મિષત્-દ	જગ્મુષી	જગ્મિષામિ
૧ લી, ૨ ૭, અને સંબોધનના ૩૫૦ છે બાકીના નરન્ગતિ જેના		
જગ્મિષન્ ॥ ના ૩૫૦		

જકૃવાન્	જકૃવાસૌ	જકૃવાસ
જકૃવન્	"	"
જકૃવાસમ્	"	જકૃવ
જકૃવા	જકૃવદ્ભ્યામ્	જકૃવદ્ભિ
જકૃવે	"	જકૃવદ્ભ્ય
જકૃવ		

જકૃવિ	જકૃવો	જકૃવામ્
જકૃવિ	જકૃવો	જકૃવત્સુ

જકૃવસ્+ઈ=જકૃ+ટૃ+ક=જકૃવી ૧ ના ૩૫૦ દાસી જેના

જકૃવસ્ ॥ ના ૩૫૦

જકૃવત્-દ	જકૃવી	જકૃવાસિ
આ ૧ લી, ૨ ૭ અને સંબોધનના ૩૫૦ ૪ બાકીના નરન્ગતિ જેના		
જે વિદ્યેષ્યોને છે એ વસ્તુ હોય તેમના ૩૫ નરન્ગતિમા એવસ જેના		

નારીનતિમા ફે લગાડીને દાસી જેવા અને નાન્યતરનતિમામનસ્ જેવા જે નામોને છે. વસ્ કે ચસ્ ન હોય પણ અત્મ અસ્ હોય છે, જેવા કે દિવૌકસ્, દુર્વાસસ્ રજસ વચસ્ તેમના ૩૫ નરનતિમા ચન્દ્રમસ્ જેવા થાય છે અને નાન્યતરનતિમા મનસ્ જેવા થાય છે કનીયસ્, કયાયસ્, પ્રેયસ્, મૂયસ્ એવસ્, વગેરે શબ્દો. Comparative degree ના વિશેષણ છે Comparative degree વાળા વાક્યમા જેનાથી ચક્રતાપણુ અથવા ઉતરનાપણુ બતાવ્યું હોય છે અર્થાત્ જે શબ્દના ઇંગ્લેશ શબ્દની પહેલાં than, to વગેરે મુકાય છે તે શબ્દની પાછાથી વિશકિત આવે છે જેમકે —

Krishna is younger than Rama કૃષ્ણ શમાન્ કનીયાન્ ।
The father is dearer than the Mother પિતા માતૃ પ્રેયાન્ ।

Knowledge is superior to learning જ્ઞાન વિદ્યાયા ઐય ।
The Narmada is longer than the Tap'see નર્મદા તાપ્સા દ્રાઘીયસી ।

દુર્વાસસ્ in the sage Durtvasas ના ૩૫૦

દુર્વાસા	દુર્વાસૌ	દુર્વાસ
દે દુર્વાન્	"	"
દુર્વાસસમ	"	"
દુર્વાસસા	દુર્વાસોઽયમ	દુર્વાસોભિ
દુર્વાસસે	"	દુર્વાસોઽય
દુર્વાસસ.	દુર્વાસસો	દુર્વાસસામ્
"	"	દુર્વાસ સુ-દુર્વાસસુ
દુર્વાસસિ	"	
	ચક્ષુસ્ ના ૩૫૦.	
ચક્ષુ	ચક્ષુષી	ચક્ષુષિ
"	"	"
"	"	"
ચક્ષુવા	ચક્ષુઽવામ્	ચક્ષુભિ
ચક્ષુષે	"	ચક્ષુઽર્થ્ય

ચક્ષુષ	”	”
”	ચક્ષુષો	ચક્ષુષામ્
ચક્ષુષિ	”	ચક્ષુષુ
		ચક્ષુષ્ણુ
જેન પ્રભાણે ધનુસ્ તથા જનુસ્ n, birth ના રૂપે થાય છે		
	હવિસ્ ના રૂપે	
હવિ	હવિષી	હવિષી
”	”	”
”	”	”
હવિષા	હવિષ્યામ્	હવિર્મિ
હવિષે	”	હવિર્ભ્ય
હવિષ	”	”
’	હવિવો	હવિષામ્
હવિવિ	”	હવિષુ
		હવિષ્ણુ

સમીપ n proximity, vicinity

વાક્યો.

ઋષિઓ વનવાસી હતા Sages were forest-dwellers
દેવોને સ્વર્ગના રહેનારા કહે છે They call gods residents
of heaven

દુ નાનાભાઈને બોલાવ Call your younger brother
કુશ કવનો ભોટો ભાઈ થાય Kusha is Lava's elder brother,
કૃષ્ણ પ્રેમસ જનાન્ સ્મરતિ । કૃષ્ણ અતિ પ્રિય જનોને સભારે છે
Krishna remembers the people who are very
dear to him

ઉગતા ચંદ્રમાને જો See the rising moon

અંધારાથી આકાશ વ્યાપેલું છે The sky is covered with
darkness

કન્યયા વાસસ્તી પરિહિતે । ઊકરીથી બે વસ્ત્રો પહેરાયા છે Two
clothes are worn by the girl

તે કલ્યાણને માટે યત્ન કરે છે He strives for welfare

તે શત્રુઓને માથામા મારે છે He beats the enemies on
their heads

તે મનવડે હરિ કને જાય છે He goes to Hari by his mind.
એટલે તેનું મન હરિમય થાય છે હરિમા લીન થાય છે

તેને તપોનું ફળ મળે May he enjoy the fruit of his
religious austerities

દુર્વાસા પાંડવોના સુકામપર ગયા Durvasas went to the
residence of Pandavas

અત્ર મૂયાસ ધાન્યસ્ય રાશય વર્તન્તે । અહીં ધણું મોટા અનાજના
ઢગલા છે Here are very great heaps of corn

રામે રાક્ષસોને હણીને ઝીર્ણ મેળવી Rama having killed the
Rakshasas obtained fame

ગંગાના પાણી ધોળા છે એમ સમજાય છે It is heard that
the waters of the Ganges are white

વિદ્વાનોથી બોધાયલો દશરથ યજ્ઞ કરતો હશે Dashaaratha advised
by the learned men performed a sacrifice

બીમથી છાતીમા મરાયલો કીચક મૂર્છા ખાતો હશે Kichaka struck
by Bhima on the breast, fainted

અગ્નૌ વહ્નિઃ દર્શીચિ પ્રાસ્વતિ । તે દેવતામા ધણું અગિદાન નાખે છે.
He throws many offerings in the fire. એ જલેરતી

પાસે પડેલું રાજાનું સરકર જોયું I saw the king's army
encamped in the proximity of the town

સૂર્યના તાપથી તપેલો મુસાફર ઝાંઝે જાય છે The traveller, oppres-
sed by the heat of the Sun, resorts to the shade

દારકામાં ગઢેનાર લોકની સપતિ મનનો પણ અવિષય હતી (એટલે તે સપતિને મન પણ પહોંચી શકતું નહોતું મન ધારે તે કરતા પણ વધારે—કળાય નહીં એટલી હતી) The riches of the people that dwelt at Dwarka were not even the object of thought વસિષ્ઠના વચનો સાંભળીને વિશ્વામિત્રની સાથે રામનું જવાનું દશરથ કથુબ રાખતા હતા Having heard the words of Vasishtha, Dasharatha consented to Rama's departure with Vishvamitra

વિશ્વામિત્ર=વિશ્વમિત્ર અથવા યસ્ય વિશ્વસ્ય મિત્રમ્, ગુણિષુ ગુણા પૂજાસ્થાનમ્ ચ હિંદ્રમ્ ન ચ વય ન ।

ગુણુવત પુરુષોમાં ગુણો માનના કારણ છે, જાતિ નહિ અને વય પણ નહીં In the meritorious, merits are the object of reverence (but) neither sex nor age

માર્ગીએ સભામાં પ્રવેશ હીધો છે ત્યારે માત્ર યાગવલક્યનેજ પુરુષ તરીકે સ્વીકાર્યા છે અન્ય અનેક મનુષ્યો કરતા માર્ગી સ્ત્રી અધિક માન પામી છે તેમજ શુકલ ૧૬ વર્ધની ઉંમરે ઋષિઓની સભામાં પધાયા ત્યારે બધા વૃદ્ધ ઋષિઓ ઉડીને ઉભા થયા હતા અર્થાત ગુણુવત પુરુષોમાં સિંગ એટલે જાતિ તેથી મનુષ્ય હોય તેમજ માન પામે અને સ્ત્રી હોય તે ન પામે એમ નથી તેમજ વય એટલે મોટી વયનોજ માન પમે અને નાની વયનો હોય તે ન પામે એમ તે નથી

કૈકેયી દારુણમ્ વચ શ્રુત્વા મહારાજ દશરથ સહસા ભૂમૌ અપતત્ ચ નિવેષ્ટ ઝમ્બવત્ । કૈકેયીનુ બપકર વચન સાંભળીને મહારાજ દશરથ એકદમ ભૂમિપર પડ્યા અને જડ જેવા થઇ ગયા Having heard the dreadful speech of Kaikeyi, King Dasharatha fell on the ground at once and became motionless

હરિએ વાણીનડે માને શ્યાત કરી હરિર્વિચસા માતરમસાન્તવયત્ । નારાયણનો નાનો ભાઇ કાશીમાં છે નારાયણસ્ય કનીપાન્ પ્રાતા કારણં કર્મતે ।

પાણિનિ વેદને હ્રદય કહે છે પાણિનિવેદાસ્તુન્દાસિ વદતિ ।

પાણિનિઋષિએ અષ્ટાધ્યાયી નામનું વ્યાકરણરચ્યું છે એમણે સદા શિવ કનેથી વ્યાકરણનું જ્ઞાન મેળવ્યું છે

પવન પુલોમાથી પરાજ આણે છે મહત્ પુષ્પેભ્યો રજ આનયતિ ।

રાણીને પશુ પૃત્વીમા પસરે રાજ્યા યજ્ઞ પૃથ્વ્યા પ્રસરતુ ।

પ્રિયવદા દ્વાસા કને ગણ અને માણી માગતી હવી પ્રિયંવદા કુર્વાસ-
સમગચ્છત્ ક્ષમામ વાયાવત ।

હરિએ ઘેડા હાકતા સારથીને આખેથી ભેથે હરિરશ્વાન્ નુવન્ત
સવ્યેષ્ઠાર ચક્ષુર્ભ્યામિપश्यत् ।

રામ નાના ભાઈઓથી સેસાયે રામ કમીયોમિર્જાતુમિરસેજ્વત ।

વનનાસી ઋષિઓના આશ્રમે ઝાડોના પાદડાના તથા ડાળાનાં ખનવાયા
હતા જનૌકસામૃષીળામાશ્રમાસ્તરૂળા પર્ણે શાસ્તામિચ્છ નિર-
મીયન્ત ।

મગીરથે વેધસને તપથી પ્રસન્ન ક્રીધા મગીરથો વેધત તપોમિર-
પ્રીણયત ।

તળાવોના માણીમા કમળો છે સરસા પયસ્સુ કમળાનિ સન્તિ ।

ગળ વિદ્વાન માણ્યોને પૂજે છે રાજા વિદુષ પૂજયતિ ।

જેમ માણસ જીના કષણ છોડીને નવા ધારણ કરે છે તેમ, જીવ જીના
શરીરને તજીને નવામા પેસે છે યથા નરો જીર્ણાનિ વાસાંતિ ત્યક્ત્વા
નવાનિ ધારયતિ તથાત્મા જીર્ણાનિ શરીરાણિ ત્યક્ત્વા નવાનિ
પ્રવિશતિ (વાસાનિ જીર્ણાનિ યથા વિદ્વાય નવાનિ શુદ્ધાતિ
નરોડપરાણિ । તથા શરીરાણિ વિદ્વાય જીર્ણાન્યન્યાનિ સંશતિ
નવાનિ દેહી ।)

આનુજ ભવાન્તર પ્રાપ્તમરમાં અત્રેજીમા આપ્યુ છે

રઘુએ કામદ્ય તથા તીરવડે પૃથ્વી જિતી રઘુર્ધનુમિરિષુમિચ્છ
મહીમજયત્ ।

અગ્નિના નાખેલા બળીદાન અગ્નિથી દેવો કને લઈ જવાય છે અગ્નો
અસ્તાનિ હર્વોષિ અગ્નિના દિવ્યોક્ત નીચન્તે ।

અગ્નાવસ્તાનિ હર્વોષ્યગ્નિના દિવ્યોક્તો નીચન્તે ।

અયોધ્યામા વસનનર ભોકો મુખી હતા અયોધ્યામધ્યુષિવાસો જના
કુશલિન ઓસન ।

(‘અયોધ્યા’ની જાતથી ન વાપરતા ખીજ વાપરી છે)

વસ્ત્ર ની સાથે અધિ ઉપસર્ગ વાપરવાથી અધ્યવિષ્ણુ શબ્દ થયો છે
અને વસ્ત્ર ની સાથે ઉપ, અનુ અધિ, કે આ ઉપસર્ગ વપરાય છે
ત્યારે જ્યાં વસવાતુ હોય તે જગાના નામની ખીજ વિભક્તિ આવે છે
ઉપ+અનુ+અધિ+આહુ+અસ્ = ઉપાન્વધ્યાહ્વસ્ આ મૂત્ર છે તે માદ
રાખતુ આધાર અજવાળા પાછળ આવે છે, તમસ્તેજોડનુસરતિતેજઃ
તમોડનુસરતિ ।

બળને કાઢાવર મુદ્ધને પક્ષિઓ આકાશમા ઉડ્યા જાલ કળકેષુ મુકત્વા
પક્ષિણો નમસ્તુદ્વદ્યન્ત ।

મરીખોતુ ધન લઈ લેવામા બહુ મોટું પાપ છે દરિદ્રાણા ધનસ્ય
હરણે મૂય પાપમ્ ।

ગમન, ચલન, દ્રવણ, ધાવન, મનન, સરણ, હરણ, આ નખેલા
ધાતુઓપર પ્રત્યય અજ લગાડવાથી થયા છે એ નાન્યનર ભતિના છે
યોદ્ધાઓ કીર્તિને માટે મોતને પણ મણુતા નથી ચોધા યજ્ઞસે
મૃત્યુમપિ ન ગણયન્તિ ।

નાનો ભાઈ મોટા ભાઈની પાછળ ગયો કનીયાન્ બ્રાતા જ્યાયાસ
બ્રાતરમન્વગચ્છત ।

તેણે દેવતાઓ કનેથી ધણુ વરદાન મેળવ્યા દિવ્યોકોબ્યો મહૂન્
ચરાનલભત ।

પુણ્યવતોને જીદમી કરતા સત્ય વહાણ છે પુણ્યવતા પ્રાણેભ્ય સત્ય
પ્રેય । than life=પ્રાણેભ્ય than=કરતા=the fifth case
દ્રશ્ય ભકતોથી નિશ્ચય મનથી સૌધાય છે દૃશ્યો મત્તૈરવિચલિ-
તૈશ્ચિસૈમ્ભવતે ।

વિદાન બધે પુણ્ય છે વિદ્વાન સવત્ર પૂજ્યતે ।

પાઠ ૨૮ મો.

મોસ્ શબ્દની પાંચી રીઝ કે મોત વાજન આવે તેા મોસ્ તેા
સ્ ઉડી નાય છે એમકે મોસ્+આચાર્ય=મો આચાર્ય, મોસ્+મહા
ત્મન્=મો મહાત્મન

પ્રાપ્તિ માત્ર મોડ=વિધિનિર્ણય= નિષ્કર્ષ

પ્રાપ્તિમા વસેયમ્ વસેવ વગેરે પરસ્મૈપદના તથા પુલ્લેય,
પુલ્લેયવહિ વગેરે આત્મોપદના potential રૂપે આપેના છે તે
તનાર કરે.

વસયેમ્ વસેવ પ્રમાણે પડેલા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૩૫ મેના
પુલ્લેયમ્, પુલ્લેય પ્રમાણે એથા ગચ્છના પરસ્મૈ પદી ધાતુના ૨૫ તથા
વિશેયમ્, વિશેવ પ્રમાણે છડા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૩૫ લેવા
ચારયેયમ્, ચોરયેવ, પ્રમાણે દશમા ગચ્છના પરસ્મૈપદી ધાતુના ૩૫ લેવા
ઈક્ષેય ઈક્ષેવહિ, ઈક્ષેમહિ પ્રમાણે પડેલા ગચ્છના આત્મનેપદી
ધાતુના ૩૫ લેવા

પુલ્લેય પુલ્લેયવહિ પ્રમાણે એથા ગચ્છના આત્મનેપદી ધાતુના
૨૫ તથા

ચિન્દેય, ચિન્દેવહિ . પ્રમાણે છડા ગચ્છના આત્મનેપદી ધાતુના
૩૫ લેવા

અવધીરયેય અવધીરયેવહિ પ્રમાણે દશમા ગચ્છના આત્મનેપદી
ધાતુના ૩૫ લેવા

passive forms of પા to drink

Present

પીયે	પીયાવહે	પીયામહિ
પીયસે	પીયેયે	પીયસ્વે
પીયતે	પીયેતે	પીયન્તે

Imperfect

અપીયે	અપીયન્વહિ	અપીયામહિ
અપીયથા	અપીયેયામ્	અપીયસ્વમ્
અપીયત	અપીયેતામ્	અપીયન્ત

	Imperative	
पीत्रै	पीथात्रहै	पीथामहै
पीयस्व	पीयेथां	पीयस्वम्
पीयताम्	पीयेताम्	पीयन्ताम्
	Potential	
पीयेय	पीयेवहि	पीयेमहि
पीयेथा	पीयेयाथां	पीयेस्वम्
पीयेत	पीयेयाताम्	पीयेन्त

passive 3rd pers. sing. forms of खन गै जि
दा ध्यै ध्वस्, यज वप् वस, बह् वृ स्या, स्मृ दे, अस्,
to be जन, प्रच्छ, चुर तड नि-सृव

Present	Imperfect	Impera	Potential
3rd pers	3rd pers	3rd pers	3rd pers
sing	sing	sing	sing
खन्यते	अखन्यत	खन्यताम्	खन्येत
खायते	अखायत	खायताम्	खायेत
गीयते	अगीयत	गीयताम्	गीयेत
जीयते	अजीयत	जीयताम्	जीयेत
दीयते	अदीयत	दीयताम्	दीयेत
ध्यायते	अध्यायत	ध्यायताम्	ध्यायेत
ध्वस्यते	अध्वस्यत	ध्वस्यताम्	ध्वस्येत
इज्यते	ऐज्यत	इज्यताम्	इज्येत
उप्यते	औप्यत	उप्यताम्	उप्येत
उष्यते	औष्यत	उष्यताम्	उष्येत
उह्यते	औह्यत	उह्यताम्	उह्येत
स्त्रियते	अस्त्रियत	स्त्रियताम्	स्त्रियेत
स्थीयते	अस्थीयत	स्थीयताम्	स्थीयेत
स्मर्यते	अस्मर्यत	स्मर्यताम्	स्मर्येत
ह्रयते	अह्रयत	ह्रयताम्	ह्रयेत

अस् to be ના રૂપ

भूयते	अभूयत	भूयताम्	भूयेत
अभूयते	अजभूयत	अभूयताम्	अभूयेत
जायते	अजायत	जायताम्	जायेत
प्रवृक्ष्यते	अप्रवृक्ष्यत	प्रवृक्ष्यताम्	प्रवृक्ष्येत
चोर्यते	अचोर्यत	चोर्यताम्	चोर्येत
ताडयते	अताडयत	ताडयताम्	ताडयेत
निषूयते	न्यसूयत	निषूयताम्	निषूयेत

P tential mood નીચેના અર્થોમા વપરાય છે

(1) Probability સમન, બની શકે એવું. હોવાપણું

(2) Capability શક્તિ, સામર્થ્ય

એમ કે જન સમુદ્ર તરેત્ કિંતુ સજ્જનતા નાનયેત્ માણસથી સમુદ્ર તરવા નહિ એવું છે તોપણ કાંઈ તરે એમ સભવે છે પણ દુર્ગતિમા સજ્જનતા આણિ શકે નહીં તરેત્ એ સભવ બતાવે છે અને આનયેત્ એ 'શક્તિ' બતાવે છે પ્રશ્ન રચયેત્ He can compose a book એથ રચના સમર્થ છે આ વાક્યમાનુ રચયેત્ પણ શક્તિ બતાવે છે

(3) Command શાસ્ત્ર અથવા સત્પુરુષની આજ્ઞા

સત્ય વદેત્ one should speak the truth જનો ન પરકીય પ્રશ્ન ચોરયેત્ માણસે પારકો પૈસો ચોરવો નહીં

(4) Prayer પ્રાર્થના મોદક લભેય મને લાડુ મળે I pray I get sweetmeat

(5) Wish or hope ઇચ્છા અથવા આશા I wish I may live long ચિર જીવેયમ્ બહુ જીવું એવી ઇચ્છા અથવા આશા છે મુખ્ય વાક્યોની પેઠે પેટા વાક્યો (dependent clauses)મા પણ અથવા અર્થોમા Potential વપરાય છે તેમજ જો અમ થય, તો આમ થાય જો આમ હોન તો આમ થાત આના conditional sentences

મા પણ Post નવલય છે જેમકે ચદિ હરિ વિમાર્ગનિ નિવર્તેત
શોભન ભવેત્ જે હરિ આડે રત્નેથી પાડે શરે તે સાર થાય

વાક્યો.

વિપદા અભિમૂત અપિ ધર્મમ ત્યજેયમ્ ન । હુ ખથી અકળાયલો
હાઉ તે પશુ મારે ધર્મ તજવો જોઇએ નહીં I though over-
powered by misery I should not abandon my duty
इच्छामि भवान् सोमम् पिबेत् । હુ ઇચ્છુ છું કે આપ મેંભરમ
પિએ I wish your honour may drink soma juice
કેમ ? અરે ! નૃત્ય શિષ્ય કે ગાયન ? What ? oh ? may I learn
da cing da singing ?

તારે વધી મહેનતથી સત્ત્વ ગણવું જોઇએ Thou shouldst know
the truth with much effort છેક જોએ સત્કર્મથી માનાપને
પ્રવૃત્ત કરના જોઇએ Sons should please their fathers
by their good actions આપણે મને ઇશ્વરની પુજાથી શાન્તિ
મેળવવા We two may get peace by the worship of
God તમારે દોરડીને ધાર ગણવો નહીં You should not re-
gard rop as a serpent

નરિ કુર્વશમ ગતે ક્ષુદ્ર અપિ અહિતમ્ આચરેત્ । માણસ નબળા
અવસ્થામાં આવે ત્યારે હનકો માણસ પશુ તેનું છુટું કરે છે

When a man is in misfortune, even a mean fellow
does him injury

વવતા રોગને અને જય મેળવતા શત્રુને જોયા ન કરવો One should
not neglect a growing disease and a conquering
enemy

પડિનેતી નભાયા મૂર્ખાં માન મેવુ સુપકી પડ્ધવી The illiterate
should reserve to silence in the assembly of the
learned

તારે યુનાથી સુગંધવાળી હાલેનીયા સુમાફરીનો થાક ઉતારવો Thou
shouldst remove the fatigue of thy journey in a
man-sion fragrant with flowers

પ્રજાની પ્રસન્નતા માટે રાજાઓએ મહેનત કરવી Kings should strive to please their subjects

સાગ રાજાનો પ્રજાએ કોઈ ન કરવો Subjects should not bear malice towards their good king

ને હરિ ઓટે રસ્તેથી પાડે હરે નો સાફ થાય it would be good if Hari turns from the bad path

ધર્મના ચુસ્ત ઢાંચા પુરૂષો હરિને જોશે Wise men devoted to religion will see Hari

છોકરાઓ તમારે બનેએ માતૃશ્રીની આજ્ઞા પાળવી Two children you should obey the command of your mother

તારે દ્વિમત રાખીને શત્રુઓની સાથે નહુ Thou shalt fight with thy enemies having resorted to (-with) courage

નારાયણના આળસથી જગદર આવશે Poverty will result from the idleness of Narayana

ગુરુ શિષ્યસ્ય અવિનયમ્ ન સહેત । શિક્ષકે શિષ્યની અસભ્યતાને સહન કરવી નહીં The tutor should not endure his pupils immodesty

આપતિમાં કહ્યા માણસે મૂંઝવણ નહીં જતું હો અથવા ધર્મ તજવો નહીં
A wise man should neither be silly nor abandon his duty in adversity

इच्छामि पुनरपि

इति सीता रामम् अवदत् । હું ધારણુ કે આ શ્રી રામ ત ફરીથી પવિત્ર ગંગામાં સ્નાન કરીએ એમ સીતાએ રામને કહ્યું "I wish that we two should bathe again in the holy Ganges"-so said Sita to Rama

[વિમુક્ત ભવેત્ ફરવેલા મહેલાનો થાય=મહે ફરવે] મુકામને માટે મિત્ર આવે ત્યારે પહેલાના સારા કામ સમારીને હવેકો માણસ પણ મહે ફરવે નહીં When a friend seeks refuge, even

a mean fellow wou'd not turn away his face from him remembering his previous good actions.

तृप्तिताय जलम् यच्छेत् दीनस्य च आपदम् हरेत् । तस्याने पद्मि
आपनु अने गरीयनु दुःख मर्यादु One should give water
to the thirsty and remove the distress of the poor

नीचैराख्यम् गिरिम् तत्र विश्रामहेतो अभिवसे । नीचम् नामना
परतपर तारे त्या निताभे देवा भेसवु Thou shouldst sit
upon the mountain named *Nichars* to rest there

सूर्ये तपति लोकस्य हृद्रे आखरणाय तमिस्रा कथम् कल्पेत् । न्यारे
सूर्य तपतो हृद्रे त्यारे लोकानी द्रष्टुं शक्यते रात्रि केषी रीते समर्थ
थाय ? How should night be able to obstruct the
sight of people when the sun is shining

न्यारे तमे भे धेर पाछा जन्मे त्यारे तमारे हाथ पय धीर यदा
गृह निवर्तये तदा हस्तौ पादौ च (or हस्तपाद) क्षालयेत् ।
मायुभेभे मित्राने भूमी जरा नही जना मित्राणि न विस्मरेयु ।
जे तु ठेर त्याभे तो भरी नय यदि विष स्वादेया भियेथा ।
भे योपहीभे भे हथमा लघु न्याय पुस्तके हस्तयोर्नीयेयाताम् ।
तमारे भेभे तमारा गुरुतेथी न्याय शिખरे । गुरोर्न्याय शिक्षेयाताम् ।
अही ठाडनी छायाभा आपले भेभीभे अत्र तरोइछायाया निवीहेम ।
रागभेभे भ्रजने नुकस नमाथी मयावनी राजान प्रजा अपायाप्रक्षेयु ।
आपलेभ्रजने भ्रजित अत मरुथी पूजवे । ईश्वर पूतेन हृदयेन यजेम ।
तरे गरीय मयुसेने धन आपवु भेभेभे दरिद्रेभ्यो द्रव्य यच्छे ।
तमरा धर्मभा तमारे न युक्तु स्वकृत्येभ्यो न प्रमावेत् ।

हाथ गुर मयुसेभे अकणानु नही कारण विना जना न क्षुभ्येयु ।
ठाछ मायुभे भ्रजनु धन वडासवु नही जन परकीय धन न लुभ्येत् ।
भे लुभ्याभे मराय भेभे रागभे दुःख क्षीये । शरी ताडयेयातामिति
राजादिशत ।

એ જાપણે આપના દેશના રક્ષણના મર્ગએ નો ધ્યાન મેળીએ
 यदि देशस्य रक्षणे प्रियमहि यशो लभेमहि।
 સાક્ષિએમે ધાસાક્ષી કયેગીઓમા હમેશા રાત્રુ બોલવુ સાક્ષિણોન્યાય
 सभासु नित्य सत्य भाषेरन्। न्यायसभासु=न्यायस्य सभासु।
 એ હુ કાથી જાઉં તો મહુ સસ્કૃત ચોપડીઓ આણુ, यदि काशीं
 गच्छेय बहूनि सस्कृतपुस्तकान्यामयेयम्।
 એ તમે જુહુ મોલો, તો જેથી મનાઓ, यद्यस्य भाषेक्ष
 भर्तृमिस्ताडयेध्वम्। असत्यम्=न सत्यम्
 મના સિપાઇએને શહેરની બહાર લઇ ગયો, જેથી શરીને તે પોતાના
 रात्रु साथे लटे नृप सैनिकान् नगरादनयद्यथा शत्रुणा युध्येत।
 અથવા શત્રુણા યુધ્યેતેતિ નૃપ સૈનિકાન્ નગરાદનયત્।
 એ હુ પાપ કરતા જુહુઉં તો શેઠાથી દડાઉં, यदि पाप कुर्वन्
 दृश्येय भर्तृभिर्दण्डयेय।
 એ ગરીમ બ્રાહ્મણો શહેરમા માગે તો કપ ધન તેઓ મેળવે બરા ૪
 यदि हरिद्रा ब्राह्मणा नगरे याचेरन् किंविद् धन लभेरन् किम्।
 માગ માનાપ રાજ યાય એટલા માટે મે મારી એનેને મહુ ધન આપ્યુ
 पितरौ तुष्येतामिति स्वसृभ्यो बहु धनमयच्छम्। माता च पि-
 ता च=पितरौ
 પતિ પત્નીએ દેશના નરમા નામિને પુત્રવો, બેધએ જાયાપતી
 प्रतिदिन गृहेऽग्निं पूजयेताम्। जाया च पति च=जायापती
 માણસે દુઃખ બળવવામા શ્રમને ગણવો નહીં, जनो धर्मस्यानुष्ठान-
 यायास न गणयेत्। अनुष्ठाने+आयासम्
 વિરાળીઆઓએ ગુરને નમતુ, शिष्या गुरु वन्देरन्।
 વિદ્યોથી નહાઓ, તો પછુ તમારે આરબેલુ, राम तवपु नही बिघ्नै
 प्रतिहता अव्यारब्ध कार्यं न त्यजेत्।

પાઠ ૨૯ મો.

सर्व=महु, सवणु तद्=ने પેલો, यद्=એ, किम्=કોણુ, शु, कयु,
 अरुमद्, हु, अमे युष्मद् पु, तमे, इदम्=आ=अदस्=आ, पेहु
 सर्व नामना धलु अइ सभोवनमा इप लेवाता नथी

	तद् m ना इपे।	
स	तौ	ते
वम्	"	तान्
तेन	ताभ्याम्	तै
तस्मै	"	तेभ्य
तस्मान्	"	'
तस्य	तयो	तेषाम्
तस्मिन्	"	तेषु
	तद् f ना इपे।	
सा	ते	ता
ताम्	"	'
तथा	ताभ्याम्	तामि
तस्यै	"	ताभ्य
तस्या	"	'
"	तयो	तासाम्
तस्याम्	"	तासु
	तद् n	
तद्	ते	तानि
आ ३। १ वी अने २ ऊना ये गाडी । न-गति जेना यद् १३५ भाटे य ॥ न गतिमा सर्व ना पेडे अत या ना नारीगतिमा सर्वा नी पेडे लेना किम् ना ३५ + १८ अण प्रमाण क अत का ना लेना नान्यतरगतिमा यद् अने किम् ना ३५ भाट भरमा आपना छे एतद् m ना इपे।		
एष	एतौ	एते
एनम्-एनम्	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
एतेन-एतेन	एताभ्याम्	एतै.
एतस्मै	"	एतेभ्य
एतस्मान्	"	"

एतस्य	एतयो - एतया	एतेषाम्
एतस्मिन्	एतद् / ना रूपे	एतेषु
एषा	एते	एता
एताम्-एनाम्	एते-एने	एता-एना
एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभि
एतस्यै	,	एताभ्य
एतस्या	"	"
"	एतयो - एतयो	एतासाम्
एतस्याम्	एतद् / ना रूपे	एतासु
एतद्	एते	एतानि
एतद्-एतद्	एते-एने	एतानि एतानि

माझीना नरजातिना जना

नायभा म અને પણ ની પડી નજન આવે તો એમને
નિમર્ગ ઉદી નાય

તદ્, યદ્, અને કિમ્ એ ના સર્વનમ તરીકે વપરાય છે અથવા
નિપણની પેઠે પણ નપરાય જે એમને એમના રૂપની પછી વિશેષ
નમ આવે છે જેમકે ય આગચ્છત=જે આગ્યો ય અને પુરુષ
જે માણસ યસ્માત્ પતતિ જેમાથી પડે છે અને યસ્માત્ કૃપાત્
જે કુનામાથી સ ગચ્છતિ તે જાય છે અને સ પુરુષો ગચ્છતિ તે
માણુસ જાય છે સા ગતા=ને ગઇ, અરે સા નગરી રમ્યા=તે શહેર
સુદર જે, ક આગત કોણુ આગ્યો ? અને ક પુરુષ આગત કયો
માણુસ આગ્યો ? કસ્યા શ્રુતમ્=કોની તરફથી સાંભળ્યું ? અને કસ્યા
કુમાર્યા શ્રુતમ્=કો છોકરી નરકથી સાંભળ્યું ?

નીચે આપેલા કિંચિત્ ના રૂપો કિમ્ ના બધા રૂપમા ચિત્
ઉમેશ્વાથી થાય છે

કચ્ચિત્	કિંચિત્	કેચિત્
કચિત્	કૌચિત્	કાચિત્
	"	

કેનચિત્	કાઘ્યાચિત્	કૈચિત્
કસ્મેચિત્	"	કેઘ્યચિત્
કસ્માચિચત્	"	"
કસ્યચિત્	કયોચિત્	કેષાચિત્
કસ્મિંચિત્	"	કેષુચિત્
	કિંચિત્ f	
કાચિત્	કેચિત્	કાચિત્
કાચિત્	"	"
કયાચિત્	કાઘ્યાચિત્	કામિચિત્
કસ્યૈચિત્	"	કાઘ્યચિત્
કસ્યાચિત્	"	"
"	કયોચિત્	કાલાચિત્
કસ્યાચિત્	"	કાસુચિત્
	કિચિત્ n	
કિચિત્	કેચિત્	કાનિચિત્

આ ૧ લી અને બીજીના રૂપો છે બાકીના નરન્નતિ જેવાં

કિમ્ ના રૂપોમાં જન અને અપિ પણ આ પ્રમાણે ઉમેરાય છે અને તે રૂપોના અર્થ પણ કિચિત્ ના જેવાજ થાય છે કિચિત્=any કેચિત્ જના some men કેષાચિત્ દેવાનામ્ of some gods. કસ્યૈચિત્ નાર્યે for some woman કેચન પુરુષા some men કાભિરપિ નારીભિ by some women કેઘ્યજન બાલેઘ્ય for some children કેષામપિ ગ્રામાણામ્ of some villages. એક one એ સર્વનામ છે એના રૂપ સર્વ જેવા થવાય છે દિવ્ય નમા ધણુ ખરૂં એ વપરાતુ નથી ખહુ વચનમા એના અર્થ some કેટલાક થાય છે જેમકે એકે મન્યન્તે some believe

અન્ય other બીજુ આ રુપદ સર્વનામ છે, એના રૂપ સર્વ ની પેઠે લેવાય છે માત્ર નાન્યનરન્નતિમા પહેલી તથા બીજીના એકવચનમા એનું અન્યમ્ રૂપ ન થતા અન્યત્ થાય છે

ઉભ both બાના રૂપ દિવચનમાજ લેવાય છે નરન્નતિ ઉમૌ, ઉમૌ, ઉમાઘ્યામ્ વગેરે, તથા નારીન્નતિ ઉમે, ઉમે, ઉમાઘ્યામ્

એરે સર્વ all ॥ કિયત્ જેવા હ્યત્ એટલુ this much,
પતાવત્ તેટલુ this much, કિયત્ કેટલુ how much, યાવત્
જેટલુ that much અને તાવત્ તેટલુ as much આ સર્વનામેના
૩૫ ગ્રંથે ગતિમા મગવત્ જેવા થાય છે

તદ્ ના ૩૫ થે ૫૨ વપર્ય ત્યારે તેના અર્થ various થય છે
તેષુ તેષુ શાસ્ત્રેષુ=in the various shastras તાનિ તાનિમિત્રાણિ
various friends તેभ्य તેभ्य પુરુષेभ्य for various men

યદ્ ની સાથે કિમ્ ના ૩૫ આવે અને કિમ્ ના ૩૫મા ચિત્,
ચન કે અપિ ઉમેથું હોય અથવા ન ઉમેથું હોય તે તેના અર્થ
'ગમે તે' થાય છે.

ય ક ચિત્ ગમે તે' યેન કેન ચિત્ ગમે તેણે ચસ્માત્ કર્માત્
ચિત્ પુરુષાત્ ગમે તે પુરુષ તન્મથી યન્ન કુન્ન નિષીદતિ ગમે ત્યા
ખેસે છે sits anywhere

ય કોપિ भवामि अहम् whoever I may be હુ ગમે તે હોઉં

મહત્ m ના ૩૫૦

મહાન્	મહાન્તૌ	મહાન્ત
મહન્	"	"
મહાન્તમ્	"	મહત
મહતા	મહઙ્ગયમ્	મહઙ્ગિ
મહતે	"	મહઙ્ગય
મહત	"	"
"	મહતી	મહતામ્
મહતિ	"	મહત્સુ

મહતી / ના ૨૫ વાસી જેવા

મહત્ n

મહત્	મહતી	મહાન્તિ
	દિશ / (દિશા) નાં ૩૫૦	
દિક્-ગ્	દિશૌ	દિશઃ
"	"	"
દિશમ્	"	"

दिशा	दिग्भ्याम्	दिग्भि
दिशे	"	दिग्भ्य
दिश	"	"
'	दिशो	दिशाम्
दिशि	"	दिक्षु

કોણ અહીં આવેલો છે ? Who has come here ?

કોના આ પુસ્તકો છે ? whose are these books

કોના (કંઈ સોના) છોકરા આ છે Whose sons are these

મે જે પુરૂષને ગઇ કાલે જોયો છે તેનેજ હું બેલાતુ છું I call the very man whom I saw yesterday

તે છોકરી કંઈ બોલી નહીં That female child spoke nothing

મે તે બ્રાહ્મણને દક્ષિણ આપી I gave dakshina to those Brahmins

કયા શહેરમાંથી બસુસ આવેલો છે ? From which town has the messenger come ?

એમને જે જે ઇષ્ટ (મમતુ) હોય તે તે કરાઓ Let whatever is desired by these be done

જે કથાઓ પુરાણોમાં સંજ્ઞાપ્ય છે તેજ આ માણસો બજાવે છે These men dramatically represent the same stories that are heard in the Puranas

તેજ આ દેશ છે જેમાં હું પ્રિયા સાથે ઘણો વખત રહ્યો This is the same country where I lived long with my beloved

येन पतद् अखिलम् जगत् निर्मीयत तस्मै ईश्वराय नमः जनार्दन
આ આખું જગત પેદા થયું તે ઇશ્વરને પ્રણામ Bow to that God by whom this whole universe was created

તે તે શાસ્ત્રોમાં કુશળ પડિતોની સાથે રાજ્ય બેઠ્યો The king spoke with learned men well-versed in those respec-

tive sciences (or in the various sciences) કયા બે
જણના તે કપડા છે ? Whos are these two clothes ?

यथा वसिष्ठ आत्मानम् पूतम् मन्वते ताम् अहम्भतीम् वन्दस्व ।
Bow to that pundhati by whom Vasishtha thinks
himself purified

રાત્રપુત્ર સર્વાસુ કલાસુ પ્રાવીણ્યમ્ ઉપગત । રાજાને ઓકરો
સવળી કળા માં નિપુણતાને પામ્યા છે The Prince has
gained proficiency in all arts

જેનાથી મહિષાસુર મરણ કરાવ્યો તે દુર્ગા (કાળકા, મહાકાળી) દેવીને
પ્રણામ Bow to that Durga goddess by whom
Mahishasura was killed તે બે નદીઓ પ્રયાગમાં મળે છે
Those two rivers join at Prayaga

જે મેં જણાવ્યો એ રીતે કાઈ તે માણસે તે રાજાએ શિક્ષા કાપી The
king punished those two persons by whom theft
was committed

આ જગતમાં અગાઉ કાલને જાણનાર ઋષિઓ રહેતા હતા The
sages knowing Brahman formerly dwelt in this
forest

જેમનાથી પૃથ્વી ખેદાક ગમ્મ હતી અને જે કપિલના ક્રોધથી બળી
ગયા હતા તે સગર ઋષિના ઓકરાઓને બગીરથે ગયાના જળથી
ઉદ્ધાર્યા Bhagiratha saved, by means of the water
of the Ganges, those sons of Sagara by whom
the earth was excavated and who were burnt
by the anger of the sage Kapila

જેમના નિરાકર પોતાના ઓકરાઓની સાથે યજ્ઞ હતા તે જનકની
ઓકરીઓની સાથે રાજા દશરથ અયોધ્યા ગયા King Dasharatha
went to Oudh joined with those daughters of
Janaka whose marriages took place with his own sons
અત્ર કોડયે ન હૃદયતે હૃદયમ્ તુ શ્રૂયતે । અહીં કેમ જણ્યું નથી

૨૬૧ તો સભળાય છે None appears here, however weeping is heard

પુરા યાનિ વસ્તુનિ મહતા શ્રમેણ સાધ્યાનિ આસન્ તાનિ અધુના
યન્ત્રાણામ્ સામર્થ્યાત્ અલ્પેન યથ આયાસેન સાધ્યાનિ । અગાઉ
જે ચીજો ધણી મહેનતે થાય એવી હતી તે હમણા સાધ્યાના બળથી
થોડીજ મહેનતથી થાય એવી છે Those things which could
formerly be done with great labour can now be done
with only little trouble by the help of machines

યસ્યા કુશ્મન ન ઉપલભ્યતે તથા ષેષ્ઠા કિમ્ ક્રિયતે । જેનાથી
(-જેનું) દૂધ ન મળે તે ગાયથી શુ કરાય-તે ગાયનું શુ કામ છે ?

What is to be done with, what is the use of-that
cow from whom (-whose) milk is not obtained ?

યસ્ય વિભવમ્ અસ્તિ સ નર કુલીન સ પવિત્ર સ શ્રુતિમાન
ગુણજ્ઞ સ યથ વક્તા ચ સ દર્શનીય સર્વે ગુણા કાશ્ચનમ્
આશ્રયન્તે । જેની કને પૈસા હોય તે માણસ ઉચા કુળનો, તે પડિત,
તે વેદ જાણનાર, તે શુશ્રુની યુજ જાણનાર તેજ બાપણુ કરતર અને
તેજ ખુનસુરત, સધળા શ્રેષ્ઠ સાર્થકમા રહે છે That man who
has wealth, is highly born, he is a learned man,
he is one who knows the Vedas, he is apprecia-
tive, he alone is a speaker and he is handsome
All good qualities resort to gold

એઓ કોણુ છે ? एते के ।

તેઓનો ધધો શા છે ? का तेषा वृत्ति ।

તે હરિની છોડરી છે સા હરેકુંહિતા ।

શુ તેણીનું નામ છે ? कि तस्या नाम ।

કેને રામે એવું કહ્યું ? कस्मै राम पवमवदत् ।

80=एषम् इति, एषતાं નહીં इति તે શબ્દ સમ્યક (phrase) અથવા
વાક્યને આ તે વપરાય છે જેમકે स मूर्ख अस्ति इति अहम् अकथयम्

I said 'he is a fool' सपद पदम् आपदाम् इति अहम्
बोધामि I know 'riches are the abode of miseries'

તે ગોવિન્દો બહુ છે સ ગોવિન્દસ્ય વ્રાતા ।

હુ તેની સાથે નિશાળે ગયો તેન સહ પાઠશાલામગ્નચ્છમ્ ।

તેણે નારાયણને તે છોશ્રાઓની સાથે રહેતો જોયો સ નારાયણ તૈ
કુમારૈ સહ રમમાણમૈક્ષત ।

પોતાના કયા મિત્રને તે સભારે છે આત્મનઃ કિં મિત્ર સ સ્મરતિ ।

તે નદીમાં માગના છે તસ્યા નદ્યા મતસ્યા સગ્નિત ।

તે તેણીનાથી અનુસંગે છે સ તયાનુચિયતે ।

તે ગામોનાથી આવેના માણસો કયા છે ? તેઓ ગ્રામેભ્ય આગતા
નરા કુત્ર ।

જે દેશને રાજા શુદ્ધ છે તેમાંથી તેઓ આવે છે યસ્ય દેશસ્ય રાજા
પ્રાપ્તકોઽસ્તિ તસ્માત્તયાગચ્છન્તિ ।

પોતાની જે દસીઓ સમીપમાં હતી તેને પોતાને માટે પુત્રો લાગવાને
રાણીએ હુમ્મ માયો આત્મન ચા વાસ્ય સનિધૌ આસન્ તા

આત્મને કુસુમાનિ આનેનુમ્ રાજી આદિશત્ । આત્મની યો વાસ્ય
સનિધાવાસસ્તા આત્મને કુસુમાન્યાનેતુ રાઘવાદિશત્ ।

મહારાણીયે નો રાજા તે ધરમાં રહેા મહારાષ્ટ્રીયાણા રાજા તસ્મિન્
ગૃહેઽવસત્ ।

તે છોકરીઓમાંની કઇ ગાય છે ? તાસા કુમારીણા કા ગાયન્તિ ।

કોનાથી આ મથ અહીં મૂાયો ? કેનૈવ ગ્રન્થોઽગ્ર નિહિત ।

આ અવિકારી આત્માના સામર્થ્યથી આકાશ અને પૃથ્વી ટકી રહ્યા છે
પતસ્યાક્ષરસ્યાત્મન સામર્થ્યેન યાવાપૃથિવ્યૌ વિષ્ટતે ।

તે બેથી કઇ મોટું કામ કરાયું નથી તામ્યા કિમપિ મહત્ કાર્ય
ન કૃતમ્ ।

હુ તે વનમાં ધગી નાર સુનીરહેા તસ્મિન્નરણ્યે ચિરમવસમ્ ।

કઇ દિશામાંથી તે લુપ્તો ગયો ? કયા દિશા ન જોઈમો ગત ।

તે દેરાવળમાં લક્ષ્મીની સુદર પ્રતીમા છે તસ્મિન્ દેવાયતને લક્ષ્મ્યા
સુન્દરા મૂર્તિરસ્તિ ।

હરિએ તેને ન મનાય એવી રીતે કહી હરિસ્તમશ્નદેવા કથામકથયત્ ।

એને લક્ષ્મી ઇચ્છે કે તે તેણીને મેળાયેા કંઈક કેમ થાય? ય લક્ષ્મી.
પ્રાર્થયતે સ તથા દુરાપ કથમ્ ભવેત્ । or શ્રિયાદુરાપ કથમી
પ્તિતો ભવેત્ એટલે શ્રિયા રૂપિત દુરાપ કથમ્ ભવેત્ ।

પાઠ ૩૦ મો.

when=કયારે=જ્યારે when=કયારે=કદા

અહમ્ અને યુગ્મન્ ના ૩૫ પ્રાધ્ન્યમા આપેલા છે તે ત્રણે ભતિમા
લાગુ પડે છે અહમ્ આગત હું આવ્યો અહમ્ આગતા હું આવી
ત્વમ્ પ્રજ્ઞ તું ડાહ્યો છે ત્વમ્ સુકન્યા તું સારી છોકરી છે
અહમ્ અપરાધી ન હું અપરાધી નથી I am not guilty
રઘુનાથ આશ્વયો સ્નિહ્યતિ । રઘુનાથ અમારા બંનેના ઉપર હેત
રાખે છે, Raghunath feels affection for us both
મે પુત્રક કુત્ર અસ્તિ । મારો છોટ્ટો ક્યા છે? Where is my
dear son ?

પુત્રક મા ક એ તદ્દિન પ્રત્યય છે, ક બુ । બુ । અર્થમા ઉમેરાય
છે તે માટે નીચે થોડા દાખલા તયાર કરો

વૃક્ષ a tree અને વૃક્ષક a small tree

પુત્રક a dear son

અશ્વક a bad horse

આ દાખલાપરથી જણાશે કે ક=I small, 2 dear, 3 bad,

આમ ત્રણે અર્થો થાય છે

દેવિ, તને હું વદુ છું Goddess, I bow to thee

અસ્માન્ મા અવધીરવ । અમને વખાડ નહીં Do not despise us
વિષ્ણુ તમને રક્ષે । May Vishnu protect you

હું તારી સાથે બાગમા જવાને ચાહું છું I wish to go to the
garden with thee

માર્યે તે મૂનાર્થમ્ કથયામિ । પૂજ્ય સ્ત્રિ, હું તને સત્ય કહું છું

Venerable woman, I tell the truth to thee

(તે ની ચોથી અથવા ૧૬મી ભિક્તિ છે)

તું મને પૈસા આપતો નથી. Thou dost not give me wealth

શ કર તમારા કલ્યાણને માટે હો-તમારૂં કલ્યાણ કરો May God
Shiva be for your welfare !

બે માળગે, તમારા પિતા ક્યા છે ? You two children, where
is your father ?

પૃથ્વીમ યુષ્માસુ રક્ષન્તુ ન મયમ કુત । પૃથ્વીને તમે રક્ષો છે
ત્યારે અમને બધું ધ્યાતી હોય ? When you are protecting
the earth, where can there be fear to us ?

હું તમારી કનેથી મળેલી ખબર સૈન કહું છું I tell the news
obtained from you to all

તેનું હું ખ ટાળવાને અમ રાથી ધરાયલો ઉભય નિષ્ફળ થયો The
remedy contemplated by us to take away his pain
became fruitless

તથા મતમ્ વત આશમ્ દીર્ઘમ કાલમ્ સુખમ ન અન્વમવામ
તમારૂં પુણ્ય મારી માફક થે કુ ન રહ્યું કે આપણે બન્નેએ વજો નખા
સુખ બેગળ્યુ નહીં Thy good action is small like mine
because we both did not enjoy happiness for a
long time

મમ મન અધ્યયનાય ત્વરતે । માં મન બહુતાને તવપે છે My
mind is impatient for study

યથા અસ્માકમ્ અશ્વ । અ અમારો ઘોડો છે This is our horse
તે માતા ક્ક ગતા । તારી મા ક્યા મધ ? Where is thy
mother gone ?

પતસ્ય વૃત્તાન્વસ્ય મ્વજેન આવયો મન પર્યાકુલમ્ । આ હકીકત
સાંભળવાથી અમારૂં બન્નેનું મન હોલ પામ્યું છે The mind of
both of us is agitated by hearing this account

કુલ દશરથ કૈકેયીમ્ અપૃચ્છત્ પાપે રામેષ્ વા મયા તથા કિમ્
પાપમ્ કૃતમ્ । ખીન્નવાયલા દશરથે કેકેયીને પુછ્યું, 'હે પાપી સ્ત્રી !
રામે અથવા મે તારૂં શું પાપ કીધું મગાડ્યું ? Dasharatha
being provoked asked Kaikeyi 'Oh sinful woman'
what offence is done by Rama or myself against
thee? કેન નિમિત્તેન યવમ્ તસ્વ અનર્થાથ અથ ત્વમ્ કથતા ।

શા કારણથી આ પ્રમાણે તેના અહિતને માટે તું તૈયાર થયેલી છે ?
Why art thou prepared to do him harm thus to-day ?

મહત્ત અસ્માસુ દીનેષુ ઘતાદૃશ સ્નેહ આપનો અમારા મરીયત્ર
આવે પ્રેમ છે Your honour has such affection for us
who are humble

પવન વાદળોના સમૂહની જેમ, પ્રરબ્ધથી અમારા સવળા મનોરથ ઉડી
ગયા નિષ્ફળ ગયા All our desires are scattered by
fate like a collection of clouds by the wind

માનિમિ મયિ કમ અપરાધલક્ષમ્ પદ્યસિ યત દામ્બજનમ ત્યજસિ
હ અભિમાની સિ ! મારામા કંઈ કસુરને લુએ છે કે જેથી તું તારા
સેવકને તજે છે Oh proud woman, what small fault
dost thou see in me that thou abandonest the
man who is thy slave ?

નદિનિ યેષામ્ કુલેષુ સવિતા ગુરુ ચ વયમ્ (ગુરવ) તેષા
પાર્થિવાનામ્ ન્વમ્ વચ્ચ । હ પુત્રિ, જેમના કુળમાં સુર ગુરુ એટલે
મૂલ પુરુષ છે અને અમે ગુરુ છીએ તે રાજાઓની તુ વદ્ છે

રાજાઓની=રાજાઓને આ

વદ્=હોકારની વદ્ના અર્થમાં

હેનમાં વદ્ પુરુષો નાની છોકરીને 'દીદરી' 'પુત્રી' કહે છે તે અર્થમાં

નન્દિનિ=પુત્રિ Oh girl, thou art the daughter-in-
law of those kings, in whose family the Sun is the
progenitor and we are the preceptor, or in whose
family the Sun and we are the venerable heads.

યૂયમ્ વયમ્ વયમ્ યૂયમ્ इति आवाच्यो मति आसीत् अधुना किम्
જાતમ્ યેન યૂયમ્ યૂયમ્ વયમ્ વયમ્ । તમે તે અમે અને અમે
તે તમે એમ આપણુ બંનેનું માનવું હતું, હવે શું થઈ ગયું કે તમે તે
તમે અને અમે તે અમે ? You are we and we are you,
such was the feeling of us both, what has become
now that you are you and we are we ?

અસ્મદ્ અને યુષ્મદ્ ના મા, મે, મૌ, મઃ, ત્વા, ત્વામ્, વઃ, તે
એ ટુકા રૂપો વાક્યને આરભે પ્રોક્તની લીટીને આરભે, સંબોધન રૂપ
પછી, તેમજ જ. વા, યવ અને હા એ અવ્યયોની પહેલા વપરાતા
નથી, એમકે,

મમ મૃદમ કારણમ્ અસ્તિ એ વાક્યને આરભે મે મૃદમ્
નહી વપરાય

વેદૈ અગ્રેૈ સર્વેષ્ઠાઃ } આ અર્ધા પ્રોક્તના પીઠ ભાગને
અસ્માન્ કૃષ્ણ સર્વદા અવતુ। } આરભે અસ્માન્ ને બહે જ.
નહી વપરાય

હૈ કૃષ્ણ ન પાહિ આ ખોડુ છે પણ હૈ કૃષ્ણ અસ્માન્ પાહિ એમ
વપરાય કારણ કે કૃષ્ણ સંબોધનમાં છે

તવ મમ જ પુસ્તકે આમાં જ ની પહેલા મે નહી વપરાય, તવ મે
જ પુસ્તકે એ ખોડુ છે

તવ મમ વા કાર્યમ્ । તવ મે વા કાર્યમ્ આ ખોડુ છે
તવ યવ પુસ્તકમ્ તાઞ્જ પુસ્તક આને મને તે યવ પુસ્તકમ્
નહી થાય

હા મમ દુર્માગ્યમ્ આને બહે હા મે દુર્માગ્યમ્ નહી થાય.

યુવચોર્ગૃહૈ રક્ષતુ મમ્ એમાં વા મૃદ ન થાય

તુ ગ્રહો માયુસ છે ત્વ યુષ્મ ।

હું અણુભરેસાદાર માયુસ છું એવો તુ વહેમ રાખે છે ? અહમચિન્થાસ્થ
હતિ ત્વ શક્તે કિમ્ ।

Do you think him to be a fool ?

Do you suspect him to be a thief ?

Do you think him to be a wise man ?

આવા વાક્યોનો તરજુમો કરતી વખતે એ વાક્યોને આ પ્રમાણે
ફેરવી નાખના

Do you think that he is a fool ? જ મૂર્ખ હતિ
મચ્છન્વે કિમ્ ।

Do you suspect that he is a thief સ સ્તેન હતિ
શક્ત્વે કિમ્ ।

Do you think that he is a wise man સ મૂઢ્ઠાં હિતિ મન્યધ્વે કિમ્ ।

જ્યારે તમે પહાડપર ચઢ્યા ત્યારે તમારો ભોમિયો કાણુ હતો ? ચઢ્યા ચર્ચ ગિરિમારોહત તદા યુષ્માન માર્ગવર્શક ક આસીત ।

કેણે તને આ વાત કહી ? કસ્ત્રામેના કયામકથયત્ ।

મારા પિતા કાલીએ મના હતા, અને તે જ્યારે પાછા આવ્યા ત્યારે તેણે પ્રજા પુસ્તકે આપ્યા, અને તે મને આપ્યા મમ પિતા કાશીમગ્ન-ચ્છત્ । ચઢ્યા સ ન્યવર્તત તદા સ વહુનિ પુસ્તકાન્યાનયન્તાનિ મમમયચ્છન્ન । આ નાકનન અર મે મમ ને બદન મે નહીં વપરાય

ત્યા જે થયું તે અમને કહે તત્ર ચઢ્યાપતિત તદસ્માન્ કથય ।

મારું પુસ્તક કયા છે એમ મે તમને પૂછ્યું મમ પુસ્તક કવાસ્તીત્યહ યુષ્માનપૃચ્છમ્ ।

અમારાથી છુટા પડ્યામા દનગીર ન થાયો અસ્મામિર્વિચોગે મા શોચ । ત્રિચોગ ની સાથે જેત્રાથી જૂગ પડવાનું હેય તેના નામની વિજિ વિભક્તિ આવે છે

તરી કૃપાથી સધળા સકરો તરી ગયા તથ કૃપયા વય સર્વાનિ સંકટાન્યપારયામ ।

તમારાથી તે વખતે જે કરાયું તે મને યાદ છે યુષ્મામિરેતસ્મિન્ કાલે ચત્ક્રત તદ્દહ સ્મરામિ ।

સાક્ષિઓ મારાથી સોમવારે આવવાને શરમાવાયા સાક્ષિનો મયા સોમવાસરે આગમ્તુમાવિદા ।

જ્યારે તમે ઘેર આવ્યા ત્યારે મે તમને અનાજના ઢગલા આપ્યા ચઢ્યા યુય મમ ગૃહમાગચ્છત તદાહ યુષ્મન્વ ખાન્વસ્થ રાશીનયચ્છમ્

તુ દાર્શો તેથા નારા સીરાધ્યો જિતનારને શરણે ગયા સ્વયિ પરા જિતે તથ સૈનિકા જેતાર શરણમગચ્છન્ ।

I submit to God હું પશ્ચરને શરણે અભિષુ ईश्वर शरण गच्छामि submit to the master ચરને શરણે અ ગુર્હ શરણ ગચ્છ આના વાક્યોમા ईश्वरस्य, गुरो વગેરે છટ્ટી વિભક્તિ ર્યો ન વપરાય

અમે એએ ધણા ઋષિના આશ્રમે બેઠા આવા વહુનામૃતીનામાશ્રમા નેશ્વાવદિ ।

આ પુલો અમારા બેથી અણ્યા છે પતાનિ કુસુમાન્યાવામ્યા-
માનીતાનિ ।

તેણે તે ખખર મારા તરફથી મેળવી સ તા ખાર્તા મર્દાવન્દન ।
તમે એ બધા માણસોને વખડો છે યુવા સર્વાંશ જનાન્ નિન્દ્ય ।
હું તને આ છનામ આપુ છું અહ તુમ્યમેતત્ પારિતાષિક ચક્ષામિ ।
તારા તરફથી ડાહ્યા પુરુષોના માર્ગ મે જાણ્યો ત્વત્પ્રજ્ઞાના માર્ગો
મયા જ્ઞાત ।

ઋષિવળેએ મને બ્રૂક્ષ નગર માર્યો ઋત્વિજો મામપરાધં વિનાતાદયન્ ।
હે દનાળુ પિતા, અમે તારા હાકરાપર ક્રોધ કરા નહી કારણિક પિ
તરસ્મય ત્વ વાલેશ્યો મા કુપ્ય ।

અમે (કે જે) તેના દોષનગરે (તના) થી તે દૂર ભટક્યો અસ્મતસ્ય
સુહૃદ્ય સ દૂરમાટત્ ।

તે દૂરનાને મારવામા તારાથી અમે આ કામ કરાયુ છે તસ્ય સારમે
યસ્ય તાઢને ત્વવાનુચિત કાર્ય કૃતમ્ ।

તુ રક્ષક છે તો તારી પ્રગ્ન કેવી રીતે દુ ખ ભોગવે ? ત્વચિ રક્ષિતરિ
-ત્વ પ્રજ્ઞા કથં તુ સમનુભવ્યુ ।

અમારામા દરિ શ્રેષ્ઠ છે અસ્માસુ દરિ શ્રેષ્ઠ ।

પાઠે ૩૧ મે ।

ઈદમ્ ના રૂપે પ્રાપ્તમ્ આપ્યા છે તેમા નીચે પ્રમાણે
વધારે કરવે —

		ઈદમ્ ॥	
Acc	ઈમમ્	ઈમૌ	ઈમાન્
	યનમ્	યનૌ	યનાન્
Instr	અનેન		
	યનેન		
Gen		અનયો	
		યનયો	
Loc		”	

		इदम् f	
Acc.	इमाम् एनाम्	इमे एने	इमा एना.
Instr	अनया एनया		
Gen		अनयो एनयो	
Loc		"	
		इदम् n	
Acc	इदम् एनम्	इमे एने	इमानि एनानि
Instr	अनेन एनेन		आङी-न पीज्ज इपो नरज्जनि जेवा जेवाय છે તેમ જી સાતમીનુ મે इपवाणु द्विवचन पक्षु बेराशे

इदम् अने एतद् ना एनम्, एनेन, एनयो वशे रिक्तपे अनारा इपो तेमना भुम्भ इपो वपराया पछी वपराय છે જેમકે —

एतम् कुमारम् आह्वय । एनम् अहम् प्रहृम् इच्छामि । एतयो कन्ययो माता क्वास्ति । एनयो पितु समीपे किम् । अयम् अहम् आगच्छामि आ । ६ आतु ६ — आव्ये । Here come. एव अस्मि आ । ६ । ६ । ६ । ६ । Here am I एवा आगच्छति तव माता आ । तारी भा आव्ये છે Here comes thy mother. अय ए ते सगमोत्सुक तिष्ठति आ । तने भणाने अतुर થકને હોય છે Here he stands eager for thy union આ વાક્યોપરથી एतद् तथा इदम् ना पढेपी निभक्षितना इपोतु भाषातर गुजराती आ' અને અંગ્રેજી 'here' થાય છે તે લક્ષમા લે।

अमी शब्दतो छेव्यो ईं ओनी पछीना रर साये जेडातो नथी, જેમકે અમી અમ્મા, અમી હવથ

इदम् आसनम् भवता अलङ्कियताम् आ आसन आपनाथी होलाओ।

Let this seat be adorned by your honour

હરણની ઝડપની અદેખાઈથી હોયની તેમ આ ઘોડા દોડે છે These horses run as if by jealousy of the speed of the deer

अयम् ग्रन्थः अनया रीत्या व्याख्येयः । २ । ३ । यथा रीते सभन्तवे
 નેધએ This book should be explained in this way

वत्स अस्मात् साहसात् विरम । ७ । २ । आ अस्मिन् री काम्यी
 અટક Child desist from this adventure

यौ तरू इ अपश्यम् तौ अमु । ७ । ७ । आ मे गच्छ कवे न्ये
 તે આ These are the two trees which I saw yesterday

आ विद्वान् आत्मन्ने दक्षिणा आप Give dakshina to this
 learned Brahmana

आ मे छोदरीभ्यानी सोयत भने गमे छ The companionship
 of these two girls pleases me આ સારગ પક્ષિને પ્રિયાની
 ખબર માટે વિનવું છું I request this saranga bird for
 intelligence about my beloved

भीरु यत् अवधीरणाम् बिशङ्कते स ते सगमोत्सुक अयम्
 તિહતિ હ ધીક્ષ્ણુ આ, જેના તરફથી તું તિરસ્કારનો વહન ખાય છે
 તે તને મળવાને આતુર અહીં ઉભો છે Here stands he eager
 for union with thee from whom, the timid woman,
 thou apprehendest repulsion અયમ્=આ, here

अमुम् देवदारुम् पुर पश्यति असौ वृषभन्ववजेन पुत्रीकृत । ८ ।
 આ દેવદારુ રક્ષતે અગળ બુએ છે, એ સિત્તો પુત્ર રૂપે સ્વીકારાયો છે
 Thou seest this pine-tree in front, it is adopted
 as a son by Shiva

यद्ये इयम् वशा तव प्रियतमा स्मिरत्नेषु मम उर्वशी । ७ । ७ । आ
 આ તારી સહચરી તને અત્યંત વહાલી છે નેમ રતનરૂપ અત્યંત સુહર
 આંખોમા મારી ઉર્વશી મને છે Of all female beauties
 Urvasi is the dearest to me, as in the whole herd
 this mate is to thee

मधुकरतस्या मदिराक्ष्या प्रवृत्तिम् शस्य अथवा असौ मे वरतनु
 તથ્યા દષ્ટા ન પવ । હે બમર, તે મોહક અક્ષુ વાળી સ્ત્રીની ખબર
 કહે અથવા તે મારી સુહરી તારાથી દેખાઇ નથી નહીં Oh bee, tell
 the news of that lady with fascinating eyes, or
 that my beautiful mistress is never seen by you

હસ મે વાન્તામ પ્રયચ્છ અસ્થા મનિ ત્વયા હતા । હે હસ, મારી
 પ્રિ । અપ, એની ચાલ તારાની હરખ છે Oh swan, give me
 my beloved, her gait has been stolen by you
 અસ્મિન્ એવ લતાગૃહે ત્વમ્ અમત્ર । આજ વેનાના માડવામાં ગુ
 હો! thou wast in this very bower of cr epters
 અસ્થ એવ મહતિ શિશરે ગૃધ્રરાજસ્ય વાસ આલીત । આનાજ
 મહોટા શિશરપર જટયુનો લવાસ હતો The residence of
 Jatayu the lord of vultures was on the top of
 this very mountain

ગૃધ્રાણા રાજા इति गृध्रराज

પુષ્પધારિણ અમી વૃક્ષા મનાહરા દશ્યન્તે । પુનરાજા આ વૃક્ષો
 મેહર જણાય છે These trees bearing flowers look
 charming

અમુયા વીશ્યા અગચ્છત્ વાસિ અમૂમ દુતમ્ આનય તે આ રતે
 ગઈ, હે દાસ, તને જલ્દી લાવ અમૂમ fem She went by
 that way, Oh maid bring her soon

or

વાસી અમુયા વીશ્યા અગચ્છત અમૂમ દુતમ્ આનય The
 mid-servant went by this way bring her soon
 પમિ તવ કિમ વિશિયમ કૃત્વમ્ યદ્ યશમ્ અનિષ્ટમ કર્તુમ્
 ઉચત અલિ અમણે તરુણુ બહુ કાંધુ ક કે એરુ તુકશાન કરવ ને
 તુ તૈત થો છે What offence is given by those men
 to thee that thou art prepared to do harm to them?

જન અસૌ અમીષામ પાદાન્ પ્રગત તત્ અમુચ્ય અગ્રમ્ અમીભિ
 કાર્ષમ્ । જી આ મણસ તેમ । ચણુમા તથે છે માટે એતુ
 બહુ નેમનાથી થતુ નોંધે છે & this man has fallen at
 their feet, his good could be done by them

આવા નાકયે । પાદાન્ ને દને પાદૌ પણ વપગય છે

જ કે પાદાભ્યામ્ આવન્તિ ચાલા માળકો પડે છેડે છે.

એમા પાદાભ્યામ્ દિવચન વાપયું છે તેમ

पुरા અસ્થામ પુર્વામ કવીશ મ્યવસત ચ કિલ મામ્ના કાલિ-
 દાસ અમણત્ । અમાઘ આ શહેમ્મા એઃ કવીશ્વર રહેતા હતા જે
 નામે કાલિદાસ હતા In this town there lived in former
 times a lord of poets who was Kalidasa by name
 यदि भगवती प्रसन्ना इमम् वरम् वाच । जे देवी प्रसन्न થાય તે
 હું આ વરદાન માગુ If the deity be pleased, I shall
 ask this boon

અસ્મિન્ લોકે યત્ ક્રિયતે તસ્ય ફલમ્ અમુષ્મિન્ લોકે અનુમૂયતે ।
 આ લોકમા જે કરાય છે તેનું ફળ પેલા લોકમા અનુભવાય છે The
 fruit of that which is done in this world is
 experienced in that (the next) world

પથિ વચામિ મે દુ સ્થિતામ્ માર્યામ્ સ્તાન્ત્વચ । આ વચનોથી
 મારી દુ ખીયારી સ્ત્રીને યાત કર With these words comfort
 my distressed wife

હે સીતે હમો તે પુત્રો । હે સીતા, આ બે નારા છેકરાઓ છે Oh
 Sit, these are thy two sons

આ મરે! મથ છે અથ મે મમ્થ ।

આ મનુષ્યો રાજના જયમાં હરખાય છે હમે મનુષ્યા રાજો વિજયે
 મોહતે ।

આ છોકરીઓ નૃત્ય શિખે છે હમા કુમાર્યો નૃત્ય શિક્ષન્તે ।

આ મામે!મા ધણુ વિદ્વાન પુરુષો રહે છે યષુ ગ્રામેષુ વૃદ્ધો વિદ્વાન્
 સન્તિ ।

હું આ આખોથી જોતો નથી અહંમામ્યાં સશુભ્યાં નેષે ।

આ કાકર વાદરે છે અસ્મિન્તરૌ જાનરો વર્તતે ।

આ નદીઓમા ધણુ પાણી છે આસુ નદીષુ પ્રમૂત વાર્યસ્તિ ।

આ પહાડોમાથી ધણુ પથરા પડ્યા છે અમોઝ્યાં ગિરિમ્યાં વૃદ્ધો
 હશવ. પતિતા. સન્તિ ।

મે આ લાહરીઓથી ચોરને માર્યો અહમેગિર્લગુદૈ સ્તેન (લગુદૈસ્તેન
 or લગુદૈસ્તેન) મતાઢચમ ।

મે શિવાલયમાં આ સ્ત્રીઓને જોઈ અહ શિવાલયે હવે નારીરક્ષે ।
આ નદીઓના મૂળ હિમાલયમાં છે આસા નદીના પ્રમથા હિમાલયે
સન્નિ ।

આ ઊંઠરાઓને અને પેલી ઊંઠરીઓને થોડો લાડુ આપ અમીન્ય કુમા-
રેન્દ્રોડમુન્ય કુમારીન્યજ્ઞ કશ્ચિદ્ મોદક વચ્છ ।

તે પર્વતના શિખરપરથી ઉતરી આવતો વધ મે જોયો અમુન્ય પર્વ
તસ્ય શિવરાજવતરન્ત વ્યાગ્રમહમીક્ષે ।

આ બે ઝોરોથી મે આર સોતુ બચાવ્યુ અમુન્યા સ્તેનામ્યામહ મમ
સુવર્ણમરક્ષમ ।

મે તે મિષાધને રજ્યૂભિમાથી નાસતો જોયો અહ ત સૈનિક રણજૂ
મેર્જાવન્તમપદ્યમ ।

મુસાફર તે રસ્તે ગયો પાન્યસ્તેન વર્ત્તનામચ્છત્ ।

આ બે ખાડાને માટીથી ભરો હમે ગર્તે મૃદા પુરય ।

હું ક જુલ તરફથી દક્ષિણા ધારતો નથી અહ કવચાંદુલક્ષિણા નોપેક્ષે ।
રાખતો મહેલ આ નદીથી બે કોશપર છે રાજ પ્રાસાદોડ્યા નચા
ક્ષોશો (ક્ષોશયો)

તે સ્વાલિષ્ટ કેરી અને આપ તત્સ્વાદ્યામ મજા ચ્છત્ ।

આ હરજ્યુથી શો અપરાધ કરાયો છે ? અનેન હરિજેન કોડપરાંધ કૃત ।

આ બે નદીઓનો સગમ પવિત્ર છે અમુચોર્નંચો સગમ પવિત્ર ।

આ વચ્ચેથી ઢકાયેલો હું અદશ્ય થાઉ છું અનેન વાસલાચ્છન્નોડ-
હમહર્યો અવામિ ।

આ બે ઊંઠરીઓ પણ લગતમાં આપી દેરાની છે હમે કન્યે અપિ પ્રવેયે ।

પાઠ ૩૨ મો.

વિદાનપણ અને રાજપણ કદી પણ બરાબર નથીજ રાજ પોતાના દેશમાં
પૂજ્ય છે વિદાન તો સધળે પુજ્ય છે. Learning and
royalty and never equal, a king is worshipped in
his own country, while a learned man is worshipped
everywhere

એક ગુણવાન ઊંઠરો સાશ, એકડો મૂરખ હોય તો તે નહી ચંદ્રમાં
એકમે અધકારનો નાશ કરે છે અને તારાઓનો ઝુમખો તે કરતો

નથી One meritorious son is better and not even hundreds of fools, a single moon dispels darkness and not even a constellation of stars.

સુપુત્રેણ કુલમ્ યથા એકેન અપિ પુષ્પિતેન સુગન્ધિના સુવૃક્ષેણ સત્ સર્વમ્ જનમ્ આશ્રિતમ્ । સારા છોકરાથી આખા કુળની પેઠે એક પશુ ધુલવાળા સુગંધમય સારા વૃક્ષથી તે આખુ વન બહેક બહેક મારતુ થાય છે, Just as a race (is made famous) by a good son, so, the whole forest is rendered fragrant even by a single good tree which bears flowers and which is fragrant

યઃ ઉત્સવે વ્યસતે દુર્મિત્રે શત્રુવિગ્રહે રાજદ્વારે ચ પણ દમયાને તિષ્ઠતિ સ વાન્ધવ । જે ઉત્સાહમાં, આપતિમાં, દુષ્કાળમાં, શત્રુ સાથે લડાઈમાં, રાજદરબારમાં, અને સમશાનમાં ટકી રહે તે સત્ત્વથી બાંધાયેલો He who stands on a festive occasion, in difficulty, in famine, in hostility with enemies at king's court and at the burning-place is a relation (or a friend)

દુષ્ટ માણસ મીઠું બોલનારો કે એ કંઈ તેનામાં વિશ્વાસ મૂકવાનું કારણ નથી તેના છબના ટેરવાપર મધ છે, પણ દેવામાં તો હળાહળ ઝેર છે. That a wicked person is a sweet speaker is no reason for confidence (in him) there is honey on the top of his tongue, but deadly poison in his heart

દુર્જન વિદ્યા અલંકૃતઃ સન્ અપિ પરિહર્ષસ્ય સર્પ મનિના ભૂષિત કિમ્ અલૌ મર્શકરઃ જ । દુર્જન સોનથી શણુગારેલો હોય તો પશુ તણ દેવો. સર્પ રત્નથી શણુગારેલો છે તેથી શુ તે અયપ્રદ નથી ! A wicked man though adorned with learning ought to be shunned, a serpent is adorned with a jewel-is he not dreadful ?

કુળવાનેની સાથે સબંધ, પડિતેની સાથે દેસ્તી અને સર્ગોવહાનની સાથે સરખો મેળ અર્થાત્ સપ રાખનાર વિનાશને પામતો નથી One who associates himself with men of good family and makes friendship with the learned and equal union with his relations, never perishes

જે નિશ્ચિતને છોડી દધને અનિશ્ચિતને સેવે છે તેની નિશ્ચિત વસ્તુઓ જતી રહે છે અને અનિશ્ચિત તે નાશ પામી જ છે The certain things of that man who having abandoned certain things resorts to an uncertain thing perish, and the uncertain thing has perished indeed

વૃક્ષોને લયનો હેતુ પવન છે કમળોને લય ઉપમાનાર ઠંડી ઋતુ છે તેમ પહાડોને ધ્રુવ વજ્ર, અને સજ્જનોને દુષ્ટનો લયદાતા છે Wind is the source of fear to trees, the cold season to lotuses, the thunderbolt to mountains and a wicked man to good men

વાવાઝોડાથી વૃક્ષો પડી જાય છે તેવી વૃક્ષોને પવનનો લય કહ્યો છે અસહ પહાડોને પાખો હતી અને ઉડતા હતા પણ પડી ધ્રુવ પોતાના વજ્રવતી તે પાખો કાપતા હતા આથી પહાડોને ધ્રુવ વજ્રનો લય કહ્યો છે

તત્માત્ મૂતિમ્ રક્ષતા સ્વવિચરે રક્ષા કર્તૃત્વા રક્ષણાત્ ચથા સ્વર્ગ પ્રાપ્યતે યજ્ઞૈઃ ન અવાપ્યતે । તે માટે સપત્નિ ઇન્દ્રનાર પોતાના રાજ્યમા રક્ષણ કરવું જોઈએ રક્ષણથી જેની રીતે સ્વર્ગ મળે છે તેવી રીતે ચલાવી મળતું નથી. As heaven is not obtained by sacrifices as through protection so one who wishes prosperity should protect his own dominion यथा पक्षिणाम् कलानाम् पतनात् अन्यत्र भयम् न एवम् जातस्य नरस्य मरणात् अन्यत्र भयम् न । જેમ પાક્ષી રજોને પતન શિવાય ખીળ કલામા લય નથી તેમ જન્મેલા પુરુષને મરણ શિવાય ખીળમા લય નથી As there is no other fear than that

of falling down to ripe fruits, so there is no other fear than that of death to a born being

હું મરણથી ભય ધરતો નથી માત્ર કલકિત કીર્તિથી (બીકુ છુ), નિષ્કલકિત એવી મને મરણ પુત્રના જન્મતુલ્ય છે I am not afraid of death, I fear only polluted fame, death to me who am pure is verily like the birth of a son

નિષ્પાપ પુરુષોના કુળમાં જન્મેલા મારામાં પાપ નથી જો પાપ છે એમ જણાય તો શુદ્ધ એવા મને તેથી શુ છે? There is no sin in me who am born in a family of sinless persons, if it is thought possible, what has it to do with me who am sinless?

પૈસાને હમેશા દુષ્પત્ર કારણ ગણ્યું, ખરે તેમાં સુખનો અંશ નથી શ્રીમ-
તોને ઓકરાથી પણ ભય હોય છે, આ વાત અવેજ દેશ યહ છે
Always consider wealth as evil Indeed there is not an atom of happiness in it There is fear to the rich even from their sons This is the established way everywhere

કોણ તારી સ્ત્રી છે કોણ તારો ઓકરા છે આ સસાર ધણો વિચિત્ર છે કોનો પુત્ર, અથવા ક્યાંથી આવ્યો છે તે માટે, હે ભાઈ, આ તત્ત્વનું ચિંતન કર Who has thy wife? Who is thy son? this world is very curious Whose art thou? or whence hast thou come? Therefore oh friend! think about this real thing

यदि त्वम् अभिराद् सत्तत्त्वम् वाञ्छसि शत्रौ मित्रे पुत्रे वन्द्यौ विग्रहमन्धौ वत्सम् मां कुर्व सर्वत्र समचित्तं भव जे તુ સત્ત્વર સત્ત્વ વસ્તુને પામવા માંગતો હોય તો શત્રુ, મિત્ર ઓકરા અને સમાવહાણના ભ્રૂંકાઈ કે સલાહને માટે પ્રયાસ કર નહીં સધામાં સમશુદ્ધિ રાખ If you desire the real thing soon, do not make efforts for war and peace, with thy enemy.

friend, son and relation Be even-minded everywhere આ શરીરપી હોડી તારાથી બારે પુણ્યપી કીમતવડે દુઃખના દરિયાને પેલેપાર જવાને ખરીદાઇ છે. એ બાએ તે પહેલાં તરી જ
This vessel of the body is bought by thee for a great religious merit as price in order to go over to the other shore of the ocean of misery Cross (by means of it) as long as it is not broken

કુઃકોદયે = કુ સ્વસ્થ ઉદયે

ધૈર્ય જેના પિતા છે જેની માતા ક્ષમા છે દીર્ઘકાલીન શાંતિ જેની સ્ત્રી છે, સત્ય જેનો પુત્ર છે, દયા જેન છે, ભાઇ મનનો જય છે, ભૂમિનુ તળીયુ પથારી છે, દિશાઓ પશુ વસ્ત્ર છે, જ્ઞાન રૂપી અમૃત ખાવાનું છે, એ જેના કુટુંબીઓ છે તે ચોગિને હે મિત્ર કયાથી ભય હોય તે કહે. Say, friend ! 'whence is fear to that ascetic whose family members are these = whose father is courage mother is forgiveness, wife is continued peace, son is the truth, sister is mercy, brother is control over mind, bed is the surface of the earth, cloth is even the directions and food is the nectar of knowledge

વિપતિમાં ધૈર્ય, સપતિમાં ક્ષમાશુભ, સલાખા વક્તાપણ, મુદ્ધમાં શૂરાતન, કીર્તિપર પ્રેમ, વેદપર આસ નિષ્ઠા, આ સર્વ મહાત્માઓમાં સ્વભાવથી સિદ્ધ હોય છે Courage in adversity, forgiveness in prosperity, cleverness in speech in an assembly, valour in war, liking for fame, assiduous devotion to the Vedas—this is naturally existing in great men

આળસ એ મનુષ્યોના શરીરમાં રહેલો મહાન્ યત્નુ છે, ઉલ્લોમ સરખો કોઇ મિત્ર નથી જે (ઉલ્લોમ) કરવાથી કોઇ વિનાશ પામતો નથી Idleness is a great enemy of men, living, in the

body (itself) There is no friend like industry doing which one does not perish

મહાકર્પુર તિલક નામનો એક હાથી હતો. There was an elephant named Karpuratilaka in the Brahmaranya forest

તેને જોઈને સહજા શિયળાએ વિચાર્યું કે જો આ કોઈ ઉપાયથી મરી જાય તો આપણું એના શરીરથી ચાર મહીનાનું ભોજન થશે All the jackals seeing him thus contemplated-“If this dies by any means, then our food of four months would be (secured) by his body”

તેમનામાંથી એક ઘરડા શિયાળે સકલ્પ કાઢ્યા કે મારાથી જુદાઈને એનું મરણ સધાશે From them an old jackal took a vow “His death should be brought about by me by the power of my talent”

પછી તે જુદાઓ કર્પુરતિલકની પાસે જઈને આઠ અંગ પર પડી નખી (મજાગ દડાનું પ્રણામીને) મેલ્યો હે દેવ ! દષ્ટિની કૃપા કર Afterwards that cheat having approached Karpuratilaka and bowed with prostration (on the eight bodily limbs) said ‘Lord, do me the favour of a gracious look’

જાનુશ્ચ્યા ચ તથા પદ્મ્યાં પાણિશ્ચામુરસા ચિચા ।

શિરસા વલસા હષ્ટવા ક્ષણામોષ્ટાગ દરિત ॥

સાષ્ટાગ પ્રણામ આઠ અંગથી થાય છે તે આઠ અંગો:-

૧ જાનુ=the knee બંને હુટણ, ૨ પદ્મ=બંને પગ, ૩ પાણિ=બંને હાથ ૪ હરસ્=હાતી, ૫ શી=શુદ્ધિ, ૬ શિરસ્=શીર્ષ, માથું ૭ વલસ=વાણી, ૮ હષ્ટિ=આખ, નજર.

હાથી જોલ્યો ‘tu કોણ છે ? ક્યાથી આવ્યો છે ?

The elephant said, “who art thou ? whence hast thou come.

સકાશ=સમીપ

તે બોલ્યો હું શિયાળ છું, સઘળા પનવાસિ પશુઓથી મળીને હું આપના સમીપ મોકલાયલો છું રાજા વગરનું રહેવું યોગ્ય નથી માટે આ પનના રાજ્યમા રાજ્યભિષેક કરવા માટે સ્વામિના સઘળા લક્ષણોથી યુક્ત આપ શોધી કઢાયા છે તેથી જેમ શુભ વેળા વહી ન જાય તેમ શ્રીને આપ સત્વર પવારો He said "I am a jackal sent to your honour by all the beasts dwelling in the forest, assembled together Since it is not proper to live without a lord your honour endowed with all the qualities of a lord is selected to be crowned as king to this forest dominion- Therefore may your honour speedily come so that the auspicious time may not pass away"

એમ કહીને ઉઠીને ચાલ્યો So saying he got up and walked

પછી તે રાજ્યના લેખથી તણાયલો કપુરતિલક શિયાળને રસો દોડના ધણ કાઢવા પડ્યો Then that Karpuratilak drawn by the desire of royalty plunged into deep mud while running by the path of the jakal ત્યારે તે હાથી બોલ્યો ભાઈ શિયાળ હવે શું કરવું ? કાઢવા પડેને હું મરી જાઉં છું શ્રીને જો Then the elephant said, Friend jackal what should be done now? Fallen in the mud I perish Turn back and look at me"

શિયાળે હસીને કહ્યું સ્વામિન ! મારા પૂછકાને આશ્રય લઈને ઉઠ The jackal laughing contemptuously said lord, having taken hold of my tail, rise up"

તે મારા વચનમા વિશ્વાસ મુક્યો તો છોડનાર ન મળે એવું હું ખ બોળવાઓ As confidence was placed by you in my words, let irremediable misery be experienced by you

Tele. Ad. — "PHOTOSTORE."

We sell fresh stock of Photographic goods
plates, Papers Chemicals & Mounts at cheap
rates

Please ask for the Price List

Bhagatalav	}	Photo Stores Company Dealers in Photo materials
SURAT		

WORKS BY THE SAME AUTHOR

(1) Bhakti's Guide to Sans. Second Book
Part 1 Lesson 1 to 12 Price 11 annas

(2) Bhakta's Guide to Sans. Second Book
Part II Lessons 13 to 20 Pages 405 Price
Rs 1-10 as

Can be had from

(1) Messrs Karsandas Narandas & Sons Book
sellers, Nanavat Surat, and

(2) all well known booksellers, Bombay*

